

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра політології та соціології

Допущено до захисту

Зав. кафедри Т.К. Пояркова

«___»_____2025 р.

УДК 321:316

Кваліфікаційна робота бакалавра

**ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРУ TELEGRAM ЯК ІНСТРУМЕНТУ
ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальність: 052 «Політологія»

Стуловський Микита Романович,

4 курс, ПОЛБ-1-21-4.0д,

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Підпис

Науковий керівник:

Пояркова Тетяна Костянтинівна,

доктор політичних наук, професор

Підпис

Київ – 2025

ЗМІСТ

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.....	1
Факультет суспільно-гуманітарних наук.....	1
Кафедра політології та соціології.....	1
Допущено до захисту.....	1
Зав. кафедри Т.К. Пояркова.....	1
«__»_____2025 р.....	1
УДК 321:316.....	1
Кваліфікаційна робота бакалавра.....	1
ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРУ TELEGRAM ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	1
рівень вищої освіти: перший (бакалаврський).....	1
галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки».....	1
спеціальність: 052 «Політологія».....	1
Стуловський Микита Романович,.....	1
4 курс, ПОЛБ-1-21-4.0д,.....	1
Факультет суспільно-гуманітарних наук.....	1
.....	1
Підпис.....	1
Науковий керівник:.....	1
Пояркова Тетяна Костянтинівна,.....	1
доктор політичних наук, професор.....	1
.....	1
Підпис.....	1
Київ – 2025.....	2
105.....	2
ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	37
ВСТУП.....	37
В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій і соціальних медіа, телеграм- канали стають все більш значущим інструментом у політичній комунікації. Вони дозволяють політикам безпосередньо взаємодіяти з громадянами, оминаючи традиційні ЗМІ. Це створює нові можливості для формування громадської думки та активізації політичної активності.....	37
Сьогодні соціальні мережі і месенджери формують окремий політичний комунікативний простір із притаманною йому специфікою. Тут, під політичним комунікативним простором, розуміється самостійний вид комунікаційних просторів в мережі Інтернет, які передбачають здійснення комунікацій, спрямованих на досягнення широкого спектру політичних цілей.....	37
Особливу увагу варто приділити такому поняттю як політичний інсайд. Зокрема, месенджер Telegram постав як нова віха для поширення подібного явища. Анонімність дозволяє розповсюджувачам політичного інсайду не турбуватись за власну безпеку. Даючи загальну характеристику політико-комунікаційної активності, сьогодні в більшості країн сотні тисяч телеграм-каналів ведуть активну	

інформаційну роботу, регулярно оновлюють стрічку новинами, що містять виражене політичне забарвлення.....	37
Телеграм-канал являє собою інформаційний ресурс в месенджері Telegram, який дозволяє користувачам (адміністраторам каналу) публікувати повідомлення, зображення, відео та інші матеріали для своєї аудиторії. На відміну від групових чатів, де всі учасники можуть обмінюватися повідомленнями, в каналі тільки адміністратори мають можливість публікувати контент, що дозволяє контролювати інформацію і формувати єдине інформаційне поле.....	38
Телеграм-канали мають ряд функцій і переваг, які роблять їх привабливими для політиків:.....	38
Пряма взаємодія з аудиторією: політики можуть безпосередньо звертатися до громадян, оминаючи фільтри традиційних ЗМІ, що дозволяє їм більш ефективно доносити свої ідеї і програми.....	38
Миттєве поширення інформації: повідомлення в телеграм-каналах доставляються миттєво, що дозволяє політикам оперативно реагувати на події і ділитися актуальною інформацією.....	38
Можливість зворотного зв'язку: політики можуть проводити опитування і отримувати коментарі від аудиторії, це сприяє більш активному залученню громадян в політичні процеси.....	38
Мультимедійний контент: телеграм-канали підтримують різні формати контенту (тексти, зображення, відео, аудіо).....	38
Об'єкт дослідження: Telegram месенджер як актор політичного процесу.....	38
Предмет дослідження: Telegram – як інструмент політичних технологій.....	38
Мета роботи: розглянути та узагальнити досвід використання месенджера Telegram як інструменту політичних технологій як сукупності прийомів, методів, способів, процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності (особистості, політичні і суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо).....	38
Для досягнення певної мети необхідно виконати завдання:.....	38
- розглянути роль месенджерів у політичному процесі;.....	39
- визначити ступінь наукового опрацювання ролі Telegram як актора політичного процесу;.....	39
- проаналізувати мету створення платформи Telegram та еволюцію її використання;.....	39
- охарактеризувати Telegram як інструмент політичної комунікації;.....	39
- привести досвід політизації Telegram або етапи трансформації месенджера в політичний інструмент;.....	39
- описати телеграм-канали як інструмент гібридної та повномасштабної війни РФ проти України;.....	39
- проаналізувати протидію держави та суспільства діяльності Telegram в Україні.	39
РОЗДІЛ 1.....	40
РОЗДІЛ 1.....	40
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	40
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	40
1.1. Поняття «Інструмент політичних технологій» у науково-практичних розвідках.....	40
1.1. Поняття «Інструмент політичних технологій» у науково-практичних розвідках.....	40

У сучасній політичній науці поняття «інструмент політичних технологій» набуває особливого значення як елемент впливу, моделювання та практичної реалізації політичної діяльності. У науково-практичному дискурсі простежується розмежування між різними підходами до визначення інструментів політичних технологій. З одного боку, існує теоретичний підхід, який розглядає ці інструменти як концептуальні засоби, прийоми, методи та процедури, що використовуються суб'єктами політичної діяльності для досягнення поставлених цілей. З іншого боку, прикладний підхід демонструє конкретні механізми впливу, перевірки й оцінки політичних процесів у реальних умовах. Теоретичний підхід до розуміння поняття «інструмент політичних технологій» базується на концептуальному осмисленні засобів, прийомів, методів, способів та процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності. До таких суб'єктів належать особистості, політичні і суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо [19].....40

Г.Почепцов у своїй праці «Інформаційна політика» розглядає інструмент політичної технології як структурний елемент системної інформаційної взаємодії. Політичні інструменти аналізуються в межах інформаційної політики, яка формує канали впливу на масову свідомість, маніпулятивні стратегії та дискурсивні фрейми [19].....41

Г.Почепцов розглядає як інструмент політичних технологій систематичне дослідження політичної ситуації, що дозволяє виявити ключові фактори впливу та можливі сценарії розвитку подій через контент-аналіз, дискурс-аналіз, статистичний аналіз тощо.....41

Прийняття рішень як інструмент передбачає використання технологій, що дозволяють оптимізувати процес вибору найкращих альтернатив у складних політичних ситуаціях. Почепцов підкреслює, що цей інструмент включає як раціональні, так і ірраціональні компоненти, враховуючи психологічні особливості політичних акторів [19].....41

Керування конфліктами розглядається як спеціалізований інструмент, що дозволяє контролювати та направляти конфліктні ситуації у потрібному напрямку. У своїх напрацюваннях Г.Почепцов зазначає, що цей інструмент може використовуватися як для врегулювання конфліктів, так і для їх ескалації залежно від політичних цілей.....41

Переговори як інструмент політичних технологій передбачають використання комунікативних стратегій для досягнення компромісів або отримання переваг у взаємодії з політичними опонентами. Г.Почепцов виділяє різні типи переговорних технологій: від дипломатичних до маніпулятивних.....41

Лобіювання розглядається як інструмент впливу на процес прийняття політичних рішень через неформальні канали комунікації.....41

Вибори як інструмент політичних технологій включають широкий спектр технологій: від формування іміджу кандидатів до організації виборчих кампаній...42

Інформація розглядається як універсальний інструмент політичних технологій, що пронизує всі інші категорії. Г.Почепцов аналізує інформаційні потоки, їх структуру та механізми впливу на політичні процеси.....42

Мережі як інструмент політичних технологій передбачають створення та використання формальних і неформальних зв'язків між політичними акторами для досягнення спільних цілей або координації дій.....42

Науковець підкреслює, що всі ці інструменти функціонують у рамках єдиної системи інформаційної політики та можуть комбінуватися залежно від конкретних завдань та умов їх застосування [19].....42

Прикладний підхід до розуміння інструментів політичних технологій зосереджується на описі того, що реально працює на практиці, демонструючи

конкретні механізми впливу та їх ефективність у реальних політичних процесах..	42
Матеріали MIT Election Lab (2023) надають яскравий приклад прикладного підходу через аналіз інструментів виборчого аудиту як механізмів забезпечення прозорості, довіри та достовірності результатів виборів [85].....	42
Практичні інструменти виборчого аудиту:.....	42
Tabulation Audit (Табуляційний аудит) – це практичний інструмент перевірки правильності підрахунку голосів. Вибіркова перевірка бюлетенів дозволяє оцінити точність машинного підрахунку та виявити можливі технічні помилки. MIT Election Lab наводить приклади успішного застосування цього інструменту в 15 штатах США, де він довів свою ефективність у підвищенні довіри до виборчого процесу [86].....	42
Risk-Limiting Audit (RLA) – Аудит з обмеженням ризику є статистично обґрунтованим інструментом, який гарантує, що якщо результати неправильні, то це буде виявлено з визначеною високою ймовірністю. Такий аудит офіційно застосовується у штатах Колорадо, Вірджинія, Мічиган. MIT Election Lab підкреслює, що RLA стала золотим стандартом виборчого аудиту через свою математичну обґрунтованість [87].....	42
Procedural Audit (Процедурний аудит) – практичний інструмент оцінки дотримання процедур на всіх етапах виборчого процесу: від реєстрації виборців до публікації результатів. Цей інструмент дозволяє виявити порушення процедурних норм, які можуть вплинути на легітимність виборів [85].....	43
Eligibility/Compliance Audit (Аудит відповідності) – інструмент перевірки відповідності учасників виборчого процесу вимогам законодавства. Включає перевірку права голосу виборців, кваліфікації кандидатів, дотримання фінансових вимог тощо [85].....	43
MIT Election Lab наводить конкретні кейси, що демонструють ефективність цих інструментів. У штаті Род-Айленд у 2019 році вперше було проведено RLA, який продемонстрував високу довіру з боку виборців та спостерігачів. Аудит охопив 3% від загальної кількості бюлетенів і підтвердив правильність первинних результатів з довірчою ймовірністю 95% [88].....	43
Дослідники також звертають увагу на необхідність навчання персоналу, який застосовує ці інструменти. Без належної підготовки навіть найдосконаліші технології не можуть гарантувати очікуваних результатів.....	43
Обидва підходи розглядають інструменти політичних технологій як засоби досягнення політичних цілей. Теоретичний підхід забезпечує концептуальну основу для розуміння природи та функцій інструментів політичних технологій, тоді як прикладний демонструє конкретні механізми їх реалізації та ефективність у практичній діяльності.....	43
Інструменти політичних технологій функціонують не лише в сфері впливу, але й у площині легітимації рішень та процедур. Їх значення зростає в умовах політичної нестабільності, поширення дезінформації та підвищення вимог до прозорості політичних процесів. Водночас цифрова комунікація стала одним із ключових каналів для реалізації цих інструментів, зокрема в контексті мобілізації виборців та формування громадської думки.....	43
1.2. Роль месенджерів у політичному процесі.....	44
1.2. Роль месенджерів у політичному процесі.....	44
За даними І.Семенової «Топ-10 українських політичних каналів за кількістю підписників» найбільше популярних новинних ресурсів зосереджено у месенджері Telegram, де функціонують понад 100 каналів, серед яких: Труха, Україна зараз, УНІАН та інші. За даними Детектор Медіа, було складено рейтинг найпопулярніших телеграм-каналів серед української аудиторії [20]. Подібні	

рейтинги публікують і інші медіа: у липні 2022 року The Village опублікував топ-10 телеграм-каналів України [3], а онлайн-видання ZMINA представило топ-10 каналів, які протягом 2022 року найактивніше задовольняли інформаційні потреби українських користувачів [7]. Сайт Telegator.biz, що спеціалізується на розміщенні рекламних постів у телеграм-каналах України, склав топ-10 каналів за 2023 рік у такому порядку: Труха, Україна Сейчас, Інсайдер UA, Україна Online, Телеграмна служба новин, Український телеграм, ТСН, Реальний Київ, УНІАН, Україна 24/7. Водночас сайт LB.ua публікує свій рейтинг топ-10 публічних телеграм-каналів за 2023 рік [15]. За даними LB.ua, нині існує достатня кількість каналів, які слугують засобом поширення російського контенту[8]. Це є досить небезпечним для українських споживачів, оскільки анонімні автори можуть поширювати замаскований пропагандистський контент та підривати довіру до Сил оборони, державних інституцій, влади і держави в цілому. У своїй науковій праці «Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст»..... 44

В. Жугай і Т. Кузнецова у праці «Особливості Телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст» відзначають: «Науковці неодноразово доходять висновку про важливу роль телеграм-каналів у формуванні новинного порядку дня та громадської думки» [10, с. 121]. Автори також підготували добірку популярних телеграм-каналів серед української аудиторії. Хоча ці рейтинги не охоплюють усі існуючі канали в Україні, вони свідчать про їхню високу популярність серед користувачів.....44

Серед телеграм-каналів присутні як анонімні власники, що ускладнює їхню оцінку як достовірних джерел інформації, так і офіційні канали від медіа, які мають авторитет та посиляються на надійні джерела. За словами О. Васьківської в роботі «Особливості інформаційних каналів соціальних мереж під час російсько-української війни», головними характеристиками таких каналів є швидкість подачі інформації, короткість повідомлень та активне використання мультимедійних матеріалів [4]. Для спілкування та отримання зворотного зв'язку підписників вони активно застосовують різноманітні емоції, що стало альтернативою закритим коментарям, особливо з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну.....45

Інформаційне поле Telegram виходить за межі теми війни. Варто відзначити, що існують також освітні, культурні, медичні, профільні канали присвячені здоров'ю, вихованню дітей та іншим сферам. Українська аудиторія активно користується Telegram як одним з основних каналів для цілодобового отримання актуальної інформації. Таким чином, Telegram виконує функцію не лише месенджера, а й альтернативи традиційним новинним ЗМІ.....45

Офіційна версія Telegram має відкритий вихідний код [17], за винятком серверної частини, яка є закритою та належить компанії [15].....45

Засновником і головою сервісу є російський програміст і бізнесмен Павло Дуров. Хмарні чати та групи шифруються між клієнтом і сервером, тому провайдери та інші треті сторони в мережі не мають доступу до даних. Користувачі можуть надсилати текстові і голосові повідомлення, здійснювати відео- та голосові дзвінки, обмінюватися необмеженою кількістю зображень, документів (до 2 ГБ на файл), місцезнаходженням, анімованими наліпками, контактами та аудіофайлами. Також можливо слідкувати за каналами [15].....45

У січні 2021 року кількість активних користувачів Telegram перевищила 500 мільйонів щомісяця. У червні 2022 року ця цифра сягнула понад 700 мільйонів. Того ж місяця було запроваджено Telegram Premium –необов'язкову платну підписку з додатковими функціями. За даними Новини UA і Київського міжнародного інституту соціології (KMIC) у серпні 2023 року кількість активних

користувачів перевищила 800 мільйонів, а станом на лютий 2024 складала близько 900 мільйонів [16], [17]..... 46

Telegram обігнав WhatsApp та Facebook Messenger і став найпопулярнішим додатком для обміну миттєвими повідомленнями України. А також в таких країнах, як Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Ефіопія, Йорданія, Казахстан, Камбоджа, Киргизстан, Молдова [11]..... 46

Рисунок 1. Зростання кількості активних користувачів Telegram у мільйонах у період із 2021 по 2024 роки (на підставі аналізу джерел [5])..... 46

В. Мальченко у праці «Соцмережі і телеграм-канали – основні джерела інформації дніпровських онлайн-ЗМІ» вказує, що у квітні 2022 року Telegram посів шосту позицію за популярністю серед українських користувачів [13]. Від початку війни українці активно використовують цей месенджер. Крім того, його застосовують держані органи, як от НАЗК чи Міністерство оборони, для комунікації з населенням України. Також через верифіковані державою чат-боти відбувається збір інформації про воєнні злочини або місцезнаходження військових формувань РФ. Варто зазначити, що застосунок було створено у 2013 році російським програмістом Павлом Дуров, який також був співзновником російської соцмережі «Вконтакте», яка з 2017 року заблокована в Україні. Попри заяви про безпеку та прозорість Telegram, встановити контакти з офісом та потрапити туди важко, оскільки месенджер не публікує офіційних контактних даних. Відомо лише, що офіс компанії розташований в Об'єднаних Арабських Еміратах..... 46

Telegram, WhatsApp та інші платформи вже давно перестали бути лише засобами спілкування – вони перетворилися на арени для формування громадської думки. 47

На відміну від традиційних ЗМІ (радіо, телебачення, друкованої преси), для публікації в телеграм-каналах не потрібно спеціальної підготовки, обладнання, отримання ліцензії тощо. Важливу роль відіграє і сам функціонал Telegram як месенджера, в тому числі можливість пересилати пости з телеграм-каналів як звичайні повідомлення. На відміну від соціальних мереж типу Facebook, читач сам налаштовує новинну стрічку, алгоритми Telegram не ховають повідомлення і не показують в якості нових вже прочитані пости, відсутня нав'язлива реклама, існує зручна система пошуку в історії каналів (в тому числі пошуку по файлах і посиланнях) і т.д. Для експертів і професійних учасників політичної комунікації це є безумовним плюсом..... 47

В результаті політичний Telegram максимально близький до адресата політичної та експертної комунікації – до осіб, які приймають рішення в організованих політичних та економічних структурах. При цьому виникає відразу два «вікна доступу»: через неформальний обмін повідомленнями (посиланнями) в особистих повідомленнях і через регулярний аналітичний моніторинг, в рамках якого ключові новини оперативно включаються в дайджести, що лягають на стіл керівникам. У політичному сегменті месенджера Telegram склалася унікальна ситуація: низький «порог входу», коротке «плече» передачі інформації до адресата, в тому числі статусного і «закритого», масове охоплення при одночасній елітарності комунікації. У цьому полягає її відмінність від Facebook і X (Twitter). Хоча Facebook і відіграє важливу роль у поширенні політичного контенту, і довгий час претендував на роль майданчика експертного спілкування. Однак непрозорі принципи формування новинної стрічки (автоматичні приховування одних постів і повторення інших, їх нелінійне і нехронологічне розташування і т.д.), наявність нав'язливої реклами, активна участь ботів і неекспертної аудиторії, модераційна політика соціальної мережі – разом призвели до того, що можливості експертної

комунікації в Facebook знижуються, а сама соціальна мережа все більше стає майданчиком «для дружнього спілкування експертів».....	47
X (Twitter) обмежений короткими повідомленнями, зручними для передачі посилань і «вірусного» поширення новин, проте позбавлений можливості публікувати довгі тексти, необхідні для повноцінної експертної комунікації. Тобто він може виконувати лише роль допоміжного інструменту при інших платформах.....	48
Орієнтовані на візуальний контент Instagram і TikTok, в цілому, слабо підходять для багатостороннього експертного спілкування. Аналогічним чином YouTube дозволяє публікувати якісні експертні продукти (лекції, інтерв'ю, діалоги, дискусії, презентації тощо), але не може бути інструментом оперативної дво - та багатосторонньої комунікації.....	48
На тлі численних публічних дискусій про «смерть» традиційних ЗМІ та якісної журналістики платні платформи позиціонують себе майданчиком для серйозних, затребуваних експертів і публіцистів, які спілкуються з читачами безпосередньо, обминаючи редакторів, рекламодавців, ЗМІ тощо. Однак подібна закрита комунікація з можливістю доступу до привілейованого контенту за визначенням не є масовою. Більш того, вона за своєю природою протиставлена масовому відкритому (open access) обміну інформацією і потребує додаткових відкритих майданчиків для припливу нових читачів, трансляції зовнісних смислів та ідей. Примітно, що власники каналів на закритих платних платформах дублюють пости (або, як мінімум, дають інтригуючу вступну) в Telegram або Facebook для залучення нової аудиторії. Також варто відзначити, що в інших сферах (банківська аналітика, продажі, мода, індустрія розваг, туризм тощо) різні соціальні мережі можуть отримувати зовсім інше функціональне використання. Крім того, в умовах різноманіття соціальних мереж автори нерідко просто дублюють повідомлення та дописи, наприклад, в Facebook і Telegram. Це пов'язано з тим, що в кожній соцмережі існує своя цільова аудиторія, які надає перевагу споживанню новин саме через пріоритетну платформу.....	48
З початку масштабного військового вторгнення зросла потреба у доступі до актуальної інформації. Соціальні мережі та платформи для комунікації почали створювати власні новинні канали та активніше співпрацювати з вже існуючими джерелами.....	49
Понад половина українців споживає інформацію з Telegram-каналів. Такі дані наводить дослідження Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Серед причин зростання популярності можна виділити кілька факторів:.....	49
1. Telegram дозволяє швидко надсилати повідомлення, пересилати великі файли та має багато функцій для управління каналами.....	49
2. Українці активно використовують месенджер для спілкування з рідними, що перебувають за кордоном або на тимчасово окупованих територіях.....	49
3. Зручний інтерфейс, можливість зберігати контакти, повідомлення та налаштовувати персональний дизайн.....	49
4. Підтримка від уряду, який створює інформаційні канали та чат-боти для документування воєнних злочинів РФ. Наприклад, чат-боти WarCrime (фіксація злочинів проти людяності з боку РФ) та STOP Russian War (інформація про пересування ворога та диверсантів).....	50
Однак й ці боти не застраховані від несподіваного блокування, як сталося у ніч з 28 на 29 квітня 2024 року, коли ГУР МО повідомило про блокування низки офіційних ботів, зокрема чат-ботів української розвідки («Ворог», боти Головного управління розвідки та СБУ). Згодом їх відновили, але досі не відомо, хто був причетний до цієї блокування – керівництво компанії чи російська ФСБ. Офіційні представники Telegram назвали цю ситуацію «помилкою» [20].....	50

Такі випадки зменшили довіру користувачів до месенджера, а деякі висловлюють обурення щодо існування офіційних чат-ботів, вважаючи, що через них інформація одразу потрапляє до ворога.....	50
Отже, популярність застосунку є досить високою. Однак з її зростанням збільшується й кількість загроз, про які буде йти мова далі.....	50
Telegram активно застосовують у технологіях брендингу, краудсорсингу, перформанс-маркетингу та інших напрямках завдяки його гнучкості, швидкості та широким можливостям взаємодії з аудиторією. Ось як:.....	50
1. Брендинг: телеграм-канали та чати дозволяють створювати унікальний tone of voice, ділитися цінностями бренду, публікувати візуальний контент і будувати лояльну спільноту. Бренди використовують чат-боти для персоналізованого спілкування, що підсилює впізнаваність.....	50
У багатьох країнах політики створюють Telegram-канали для формування іміджу. Наприклад, під час виборчих кампаній в Україні партії типу «Слуга народу» чи «Європейська солідарність» використовують канали для поширення програм, заяв лідерів, мемів і відео, що підкреслюють їхні цінності. Канал Олексія Навального в Росії (до блокувань) був прикладом потужного персонального брендингу через Telegram, де він публікував розслідування та формував образ борця з корупцією.	50
Організації, як-от Carnegie Endowment, мають телеграм-канали, де діляться аналітикою, що позиціонує їх як експертів у політичній науці. Вони використовують інфографіку та короткі тексти для залучення аудиторії.....	51
2. Краудсорсинг. Платформа ідеальна для збору ідей, відгуків чи тестування продуктів. Через опитування, чати чи боти компанії залучають аудиторію до розробки продуктів, кампаній чи контенту, отримуючи пряму взаємодію. У 2020 році під час протестів у Білорусі Telegram-канали, як-от NEXTA, закликали читачів надсилати фото, відео та свідчення про дії влади. Це допомогло зібрати докази для політичних аналізів і звітів правозахисних організацій. Політичні дослідники в Telegram створюють боти чи опитування для збору думок про реформи чи кандидатів. Наприклад, українські політологи через канали типу «Політична кухня» проводять опитування щодо ставлення до законодавчих ініціатив, що слугує джерелом даних для наукових статей. У 2019 році в Гонконзі протестувальники використовували телеграм-чати для координації та краудсорсингу ідей щодо тактики протестів, що стало предметом вивчення в політичній науці.....	51
3. Перформанс-маркетинг: Telegram ефективний для просування через таргетовану рекламу в каналах, інтеграцію з воронками продажів і автоматизацію через ботів. Аналітика каналів допомагає відстежувати конверсії, кліки та залученість. Під час виборів у Грузії в 2020 році партія «Єдиний національний рух» використовувала Telegram для таргетованої реклами в популярних каналах, спрямовуючи трафік на свої заходи чи сайти. Боти автоматизували розсилку нагадувань про мітинги. У Бразилії під час виборів 2018 року прихильники Жаїра Болсонару застосовували Telegram для поширення вірусного контенту (меми, відео), що спрямовувався на конкретні демографічні групи. Аналітика переходів із каналів допомагала оцінювати ефективність. Академічні інститути, як-от російський Левада-Центр, використовують Telegram для поширення результатів соціологічних опитувань, направляючи трафік на свої сайти через посилання в постах, що підвищує їхню видимість.....	51
4. Інші напрями:.....	52
- Комунікація: Чати для підтримки клієнтів або внутрішніх команд.....	52
- Освіта: Курси, вебінари, розсилки матеріалів.....	52
- Івенти: Організація подій через анонси, нагадування та RSVP-боти.....	52

РОЗДІЛ 2.....	52
РОЗДІЛ 2.....	52
TELEGRAM ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	52
TELEGRAM ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	52
2.1. Telegram у наукових розвідках політичної науки.....	52
2.1. Telegram у наукових розвідках політичної науки.....	52
Дослідження використання месенджерів і платформ в Україні ведуться вже тривалий час. Науковці цікавляться рівнем їхнього впливу на суспільство, тематикою обговорень та особливостями аудиторії. Прикладом є Київський міжнародний інститут соціології (KMIC), який у вересні 2021 року провів всеукраїнське опитування [9]. За його результатами, українці користуються месенджерами так: Viber – 73,6 %, Messenger Facebook – 42,7 %, Telegram – 31,6 %, WhatsApp – 25,3 %, Signal – 3,8 %. Майже третина населення (18,7 %) не обмінюється повідомленнями через жодну з цих платформ. У липні 2022 року KMIC опублікував нові дані, які підтверджують масовий обіг новин у соціальних мережах.....	52
Його результати показують, що 59 % респондентів надають перевагу отриманню новин через соціальні мережі, 41 % – через Telegram, 37 % – через YouTube, 12 % – через Facebook, а 6 % – через Viber. За словами сучасних медіазнавців, «...зміни медіа ландшафту країни спричинили появу сотень онлайн-джерел, кожне з яких успішно конкурує за свою частку ринку, замість існуючого олігархічного комплексу телеканалів» [9, с. 8]. Після повномасштабного вторгнення Росії рівень використання Telegram значно зріс. Український сайт LOOQME представив динаміку популярності телеграм-каналів, дослідження яких охоплювало період з 14 лютого до 10 квітня 2022 року [1]. Така статистика дає розуміння масштабів охоплення України телеграм-каналами та соціальними медіа для поширення громадсько-політичних новин.....	53
Як зазначають А. Бахметьова та О. Кирилова, ці тенденції слід аналізувати з урахуванням повномасштабного вторгнення Росії і застосування гібридних методів війни, такі дослідження допомагають не лише розібратися у специфіці онлайн-новинного простору, а й визначити найефективніші канали та методи просування громадсько-політичної інформації [2, с. 7].....	53
Telegram має низку особливостей, що роблять його популярним серед журналістів, лідерів думок, політиків, PR-спеціалістів, блогерів, представників інформаційних сервісів і власників крос-медійних платформ. Жугай В. та Кузнецова Т. висловили думку, що потенціал цієї платформи зробив її альтернативою традиційним медіа й опінієтворчою платформою [10, с. 121].....	53
Телеграм-канали політиків, культурних діячів використовуються не лише для поширення інформації, а й як інструменти PR. Під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну телеграм-канали стали важливим елементом конвергентної журналістики, що дає змогу диверсифікувати донесення інформації до користувачів [10, с. 123]. На думку медіазнавців [8], основними перевагами Telegram є оперативність інформування про події, можливість створення мультимедійного контенту високої якості, спрощений формат подачі інформації, економічність виробництва, а також доступність до комунікативних матеріалів, разом з їхньою лаконічністю. Водночас, серед недоліків – можливості маніпуляцій і поширення фейкових новин [13], що особливо актуально під час інформаційної війни, яка ведеться паралельно із військовим вторгненням. Висока популярність офіційних телеграм-каналів цілком виправдана, адже вони сприяють інформаційному протистоянню агресору, підтримують моральний дух і формують медіаграмотність серед населення.....	53

Телеграм-канали політиків сьогодні виступають як форма інтерактивного спілкування з аудиторією, особливо важливими є офіційні канали Президента України В. Зеленського та його щоденні звернення з 24 лютого 2022 року. Такі звернення не лише інформують, а й слугують альтернативою підсумкам дня війни, підвищенню бойового духу та формуванню громадянської позиції. З початку повномасштабного вторгнення ці повідомлення щоденно публікуються у телеграм-каналі Президента України, їх поширюють багато офіційних і неофіційних пабліків, що сприяє широкому розповсюдженню..... 54

В останні 3-5 років наукові розробки телеграм-сфери активно ведуться на багатьох континентах, що сприяє створенню глобальної соціо-гуманітарної наукової платформи. На основі спільності об'єкта можна виділити чотири макро регіони – країни Азії, країни Америки, країни Західної Європи, Країни Східної Європи та Північної Азії. Між ними спостерігається «фамільна схожість», яка проявляється в тому, що на тлі різних національно обумовлених факторів в науковому просторі кожного регіону прогресують два домінуючих вектори дослідження – політичний і соціальний..... 54

Політичний вектор спрямований на діяльність державної влади, партій, громадських груп в області внутрішніх і зовнішніх відносин, що існують у форматі Telegram. Соціальний вектор пов'язаний з життям суспільства в найширшому розумінні, включаючи проблеми медіатизації, альтернативної журналістики, безпеки та захисту інтересів громадян, їх обізнаності, освіти, здоров'я та участі в процесах соціальної взаємодії. Власне мовні та семіотичні особливості дискурсу, породженого цифровою екосистемою Telegram, поки залишаються на периферії наукової уваги..... 55

Країни Азії представлені роботами фахівців з Ірану, Індії, Індонезії. Макрорегіональний порядок публікацій характеризується політико-правовою та гуманістичною спрямованістю. Підвищена увага приділяється політичним процесам, функціонуванню політичних систем в умовах нового формату комунікації, загостренню загроз суспільства, захисту інтересів людини, поведінці людей в цифровому середовищі, проблемам нової журналістики, а також приватним питанням держав Азіатського регіону. Іранські вчені вказують на упередженість як помітну характеристику новинних каналів в Telegram і підкреслюють вплив формованих модераторами смислів на хід і результати президентських виборів (2017 р.) [30]. Паралельно піднімаються проблеми якості користувацького контенту. Напередодні голосування в країні аналізуються найбільш популярні пости в перських телеграм-спільнотах. Одним з висновків розкриває, що вміст користувачів значною мірою підтримує та посилює домінуючі політичні дискурси, а не кидає їм виклик [51]. Виявляються роботи, присвячені медіатизації та новій журналістиці. Телеграм-канали називається «альтернативними ЗМІ», оскільки громадськість черпає з них політичну інформацію, яка допомагають краще розуміти світові новини і становище всередині країни. Визначається, На думку Al-Rawi як Telegram експлуатується іноземними державними ЗМІ для поширення новин перською мовою серед іранської громадськості. У фокусі уваги виявляється поняття новинних «лазівок» як засобів розширення охоплення аудиторії [28]. Shayegan & Valizadeh відзначили що, до обговорюваних питань також відносяться психологічні аспекти поведінки людей (особистісні патерни) в кіберпросторі і автоматична ідентифікація користувачів на основі їх активності в месенджері [72]. Звертають на себе увагу перспективи освітніх технологій із застосуванням цифрових інновацій, зокрема впливу Telegram на мотивацію іранських учнів до вивчення іноземної мови. Осібно стоять проблеми соціальної якості, обумовлені топографічними, кліматичними та

економічними особливостями. Наприклад, в Ірані телеграм-сфера стала каталізатором розширення незаконної торгівлі дикими тваринами [68].....55

Nizaruddin в Індії досліджує, яким чином мобільні засоби обміну миттєвими повідомленнями змінюють характер заворушень і заворушень (2020 р.). Науковий пошук стимулюється збільшенням числа екстремістських висловлювань в Telegram, дезінформації і насильства, що робить нагальною потребу включення питань, пов'язаних з управлінням цифровими ресурсами, в рамки захисту прав людини [55]. В Індонезії в поле зору вчених потрапляє використання Telegram для терористичної діяльності [75]. Розглядаються засоби і способи спілкування, зміст постів, відносини між терористами, зв'язки між відомими фахівцям терористичними групами. Автори приходять до висновку про те, що платформа головним чином служить для: вербування людей, планування протиправних дій, координації діяльності організованих злочинних угруповань, формуванням міждержавних терористичних мереж та обміну інформацією між ними.....56

Країни Америки. Науковий інтерес Американського континенту головним чином засвідчений в публікаціях фахівців з США, Канади та Бразилії. Багатство можливостей Telegram зробило віртуальне спілкування користувачів легким і більш насиченим, відкривши доступ до організації дискусій з різних політичних і соціальних питань. В рамках макро регіональної порядку обговорюються питання придушення свободи слова, наростання ненависницьких ідеологій і дезінформації, мультимодальні аспекти віртуальної комунікації, якість цифрового контенту, теорії змови, мобілізаційний потенціал Telegram, протестні дискурси. Політичний вектор досліджень в США і Канаді спрямований на наслідки придушення свободи слова, цензурування і поява альтернативних соціальних майданчиків для відкритого висловлювання думок. Американськими вченими встановлено, що виключення Д. Трампа з основних соціальних мереж (мейнстрім-мереж) збільшило приплив політично консервативних користувачів в Telegram. У зв'язку з цим описані медійні особливості, характерні для праворадикальних сил [35; 77]. Власне лінгвістичний аспект цензурування консервативної ідеології проявляється в термінах мови ненависті. Результати аналізу доводять, що альтернативний віртуальний майданчик Telegram виявляється живильним середовищем для ненависницьких ідеологій і сприяє поширенню дезінформації [78]. Об'єднані проблемою ворожнечі у віртуальних спільнотах, канадські фахівці підкреслюють, що Telegram є зручною платформою для трансляції висловлювань, що розпалюють ненависть і сіють ворожнечу. Це пояснюється тим, що телеграм-канали практично не схильні до цензури і їх модератори не побоюються блокування. У межах аналізу контенту привертають увагу висновки канадських дослідників щодо мультимодальності телеграм-комунікації та використання зображень профілю, хештегів, згадок і смайликів у групах, пов'язаних із розпалюванням ворожнечі та ненависті з боку крайніх правих сил [27]. У Бразилії ведеться активна робота з моніторингу публічних груп у месенджерах [38]. За допомогою спеціальної системи створено інтерфейс, який відображає пабліки популярних засобів масової інформації, а також пости в політичних спільнотах і громадських каналах, що сприяє розумінню якості мережевого контенту [49]. Бразильські вчені Santini et al. аналізують віртуальні кампанії проти репутації відомих політичних діячів. Наприклад, розбираються онлайн-механізми нанесення шкоди Дж. Соросу з боку ультраправих сил. Об'єктом досліджень виступають теорії змови про нього в застосунках для чатів, встановлюється динаміка дезінформації і дається інтерпретація конспірологічних повідомлень. Це дає підстави для висновку про те, що поява нової цифрової інфраструктури істотно прискорює циркуляцію конспірологічних наративів [66]. Латиноамериканські вчені у праці «Towards

understanding the use of Telegram by political groups in Brazil» приділяють пильну увагу політичній мобілізації людей за допомогою месенджера. Доводиться, що в останні роки все більше Бразильських спільнот відмовляються від провідних соціальних мереж (Twitter, Youtube, Facebook), роблячи вибір на користь Telegram як «не має обмежень» простору для ведення політичних дискусій [48]. Колектив науковців під керівництвом Pereira É. у праці «Analyzing YouTube videos shared on WhatsApp and Telegram political public groups» також звертаються до приватних аспектів життя суспільства перед обличчям викликів часу. Так, в період пандемії аналізуються повідомлення про вірус COVID-19 [56]. Особливий інтерес викликає цифровий дискурс невігластва, опосередкований в Telegram як мультиплатформній медіаекосистемі болсонаризму (на ім'я президента Ж. Болсонару) і став реакцією на практики лікування захворювання [42]. Країни Західної Європи представлені науковими напрацюваннями в Іспанії, Нідерландах, Великобританії, Ірландії, Німеччині та Швейцарії. У центрі уваги дослідників знаходяться громадянські і політичні питання: Telegram як переговорний майданчик політичних і громадських сил, біологосоціальне неблагополуччя, соціальна невизначеність, посилення екстремістської поведінки і протестної діяльності в цифровому середовищі і за її межами, проблеми тіньового лідерства. Іспанські вчені доводять, що поява соціальних медіа призвела до фундаментальних змін у сфері політичної комунікації, посилила динаміку виборчих кампаній, прискорила процеси оповіщення громадян [53; 58]. Це сталося тому, що можливості платформи відкрили для політиків автономний телеграм-простір і сприяли відмові від журналістського посередництва на користь самостійної трансляції контенту для цільової аудиторії. Розглядається, як провідні політичні партії використовують Telegram для підготовки виборчої агітації (Каталонія, 2021 р.). Систематизуються фактори, що визначають комунікативні стратегії політичних еліт, і підкреслюється, що в даний час телеграм-ресурси стають головними каналами взаємодії між партіями і виборцями [26]. До числа основних функцій постів в рамках телеграм-опосередкованої виборчої кампанії автори відносять інформування про порядок денний подій, обіцянки виборцям і збільшення радіусу контенту через репости повідомлень, опублікованих в інших соціальних мережах. У Нідерландах телеграм-спільноти вивчаються для виявлення залежності між характером соціального неблагополуччя і загостренням екстремістської поведінки в цифровому середовищі. Роботи мають політико-правову спрямованість. Проблематизується переслідування співробітників муніципальних служб охорони здоров'я, які брали участь в кампанії по боротьбі з COVID-19, а також політиків, журналістів, вчених, яке здійснювалося окремими телеграм-каналами за допомогою «доксингу» (від англ. сленг. dox-публікувати особисту інформацію або розкривати особу без згоди особи), що нерідко супроводжувалося погрозами розправи [69]. Основна лінія міркувань у цих публікаціях веде до встановлення зв'язку між біологосоціальними проблемами, які породила пандемія COVID-19, і дискурсом неприйняття вакцинації [69; 75]. Дослідники Schlette et al. зосереджуються на аналізі структури нідерландських телеграм-спільнот проти вакцинації, їх динамікою і внеском учасників в загальний процес комунікації. Згідно з отриманими даними, відносно невеликі групи користувачів оприлюднюють свої погляди проти державних ініціатив. Однак, незважаючи на широкі можливості щодо охоплення аудиторії, які надає Telegram, більшість користувачів не є залученими в активну участь по боротьбі з вакцинацією [69]. Особливості того, як в Telegram підігріваються протестні настрої груп, незгодних з офіційними заходами по боротьбі з COVID-19 і введенням локдауну, виявляються в Ірландії [40].....56

Об'єктом є повідомлення, розміщені під час пандемії, встановлюється їх зв'язок з крайніми правими силами, акцентуються ролі агентів дискурсу і рівень впливу наративів на передплатників. Автори концентрують увагу на тому, як можливості месенджера сприяють розширенню впливу на аудиторію і яку роль вони відіграють у мобілізації скептично налаштованих громадян. Вбачаються ідеологічні альянси між опозиційними групами. У цій перспективі виявляється запозичення ковід-скептиками риторики праворадикальних сил, що, фактично, служить їх об'єднанню [43]. Проблема тіньового лідерства в протестних рухах, що застосовують цифрові технології, піднімається у Великобританії. Вона розглядається на прикладі діяльності штабу російського опозиціонера О.Навального і обговорюється з позицій мобілізаційного потенціалу. Доводиться, що використання Telegram сприяє появі особливого типу лідера в рамках антиавторитарного керівництва, що є колективним, поліцентричним і прихованим [45]. У Німеччині вчені H.Schulze, J.Hohner, D.Rieger у праці «Far-right conspiracy groups on fringe platforms: a longitudinal analysis of radicalization dynamics on Telegram» приходять до висновку про те, що соціальні кризи, в числі яких пандемія COVID-19, породжують соціальну нестабільність і створюють благодатний ґрунт для радикалізації. Екстремісти беруть на озброєння ці обставини для масованої дезінформації, що посилює недовіру громадськості [71]. Для встановлення особливостей комунікації німецьких скептиків щодо COVID-19, яких досліджували V.Peter, R. Kühn, J.Mitrović, M. Granitzer, були застосовані методи комп'ютерних наук [57]. Фахівці зі Швейцарії виявляють тенденцію скорочення читання преси як основного джерела новин, особливо серед молоді. Для отримання інформації про світ соціальні мережі все частіше виявляються кращими [61]. Пошук відповідей на виклики часу стимулює поширення міфів у віртуальному середовищі. Швейцарські науковці під керівництвом Schwaiger L. у праці «Mindsets of conspiracy: A typology of affinities towards conspiracy myths in digital environments» визначають месенджери, включаючи Telegram, як фактор, що зумовлює поширення теорій змови [71].....60

Країни Східної Європи та Північної Азії. Найбільший представник-Російська Федерація. Організуючим центром виявляються дискусії про анонімність телеграм-спілкування, «віртуальну ідентичність» протестних груп, політизацію дискурсу недовіри, політичну комунікацію правлячої еліти та вплив на громадську думку. Великий інтерес для дослідників представляє проблема анонімного спілкування за допомогою месенджерів. Вона вивчається в аспекті стратегій, репертуар яких в цифровому співтоваристві неухильно розширюється [36]. Увага приділяється «віртуальній ідентичності» протестних груп, які прагнуть до зміцнення солідарності між користувачами месенджера у відповідь на рішення влади про блокування платформи [59]. У соціальному плані фахівці звертаються до теорій змови і дискурсу недовіри на тлі зростання соціального страху громадян в період пандемії COVID-19. Встановлюється, що дискурс недовіри виражено політизований, будується на агресії, і це знаходить відображення в специфіці коментування [33].

..... 61

У новітніх англomовних публікаціях 2014-2022 рр. позначенням відкритої, слабо модерується дискусійного майданчика, що обслуговується загальнодоступними каналами в Telegram, служить поняття телеграм-сфери. Її дослідження активно ведуться в чотирьох найбільших макрорегіонах - країнах Азії, країнах Америки, країнах Західної Європи, країнах Східної Європи та Північної Азії. У кожному з них на тлі локальних проблем проявляється ідіоетнічність і одночасно вбачається загальна тенденція у вивченні об'єкта як політичного і соціального явища. Семіотична та мовна специфіка Telegram залишається практично нерозвиненою.

..... 61

2.2. Telegram як інструмент політичної комунікації. Мета створення платформи та еволюція її використання.....	62
2.2. Telegram як інструмент політичної комунікації. Мета створення платформи та еволюція її використання.....	62
Telegram – безкоштовний кросплатформенний месенджер для смартфонів та інших пристроїв, що дозволяє обмінюватися текстовими повідомленнями і медіафайлами різних форматів. В даному застосунку використовуються серверна частина С закритим кодом, що працює на потужностях декількох компаній США і Німеччини, і кілька клієнтів з відкритим вихідним кодом, в тому числі під GNU GPL. Спочатку застосунок Telegram запускався англійською мовою із розрахунком на світову, міжнародну аудиторію під гаслом «taking back our right to privacy» («повернемо собі право на приватність»). Поступово цей напис змінився, і тепер використовується більш лаконічне формулювання: «New era of messaging». Ймовірно така заміна пов'язана з тим, що конкуруючий застосунок WhatsApp запустив повне end-2-end-шифрування і став більш захищеним. Щоб не бути голослівним і дати можливість користувачам переконатися в унікальній системі захисту розглянутого месенджера, його розробник – Павло Дуров незабаром після запуску програми оголосив конкурс, за умовами якого він зобов'язався заплатити 200000 доларів людині, яка зможе зламати його листування з братом в секретному чаті [85]. Необхідна для подібного «злому» модель атаки – атака на основі шифротексту, є однією з найслабших і, в той же час, найбільш складною і незручною для криптоаналітика. Існують дуже слабкі алгоритми, які можуть бути стійкими в даній моделі, але вразливими при інших методах. Зазвичай під час аналізу нових криптографічних алгоритмів застосовуються сильніші моделі атак, у межах яких атакувальник може знати відкритий текст до його шифрування. Це включає, зокрема, можливість надсилати на шифрування довільні повідомлення або змінювати дані, що передаються мережею. Відповідно, навіть якщо ніхто не виграє конкурс, це саме по собі не є доказом криптографічної стійкості протоколу. Але переможець все-таки був. 23 грудня 2013 року, всього через кілька днів після початку конкурсу, користувач сайту «Хабрахабр», який не є експертом в криптографії, виявив уразливість, яка полягала в тому, що клієнт отримує параметри для генерації ключів DH (константи для визначення поля відрахувань) від сервера без перевірки, через що пропрієтарний сервер MTProto міг передати некоректні параметри, які не забезпечують криптографічну стійкість, і таємно провести MITM-атаку на секретні чати. Однак, враховуючи те, що йому не вдалося прочитати листування, йому було виплачено лише 100 тисяч доларів. Після цього месенджер був оновлений, в нього додали перевірку параметрів, одержуваних від сервера, з метою значно зменшити ймовірність подібної атаки. Хоча, звичайно, велика частина користувачів спілкується в звичайних чатах. У них є можливість організовувати групи на сотні осіб, а також шукати повідомлення. У разі end-2-end-шифрування повідомлення не зберігаються на серверах і не відображаються на інших пристроях. У грудні 2015-го Electronic Frontier Foundation присвоїла звичайним чатам Telegram рейтинг захищеності 4 з 7, але секретним чатам – 7 з 7. «E2E» або серверне шифрування в нашому випадку слабо розрізняються.....	62
Telegram з'явився в рамках некомерційної організації Digital Fortress. В інтерв'ю Washington Post Аксель Нефф, який відкривав компанію в США і купував сервери для Telegram, описав концепцію так: «створити серію месенджерів, які покладаються не на операторів телефонів, а на дата-центри». Дуров заявляв, що Telegram знаходиться в декількох юрисдикціях, що дозволяє уникнути тиску влади будь-якої з країн.....	63

Застосунок потрапив в App Store в серпні 2013 року, а через два місяці з'явилася версія для Android. За офіційною версією, Telegram базується в Берліні; європейські ЗМІ часто називають компанію німецькою. Однак було з'ясовано, що в Берліні у Telegram ніколи не було основного офісу..... 63

Особливості Telegram. Telegram запустився, коли застосунок вихідця з України Яна Кума WhatsApp вже був популярним по всьому світу. Інший конкурент-Viber-мав десятки мільйонів користувачів в Ірані, Росії та інших країнах. Крім того, в окремих регіонах розвивалися локальні месенджери: Nike в Індії, WeChat в Китаї, Line в Японії..... 64

Слідом за простими користувачами чиновники і міністерства стали також відкривати свої канали в Telegram. Прихід католицької церкви в Помпеях завів канал для проповідей Папи Римського, а потім канал відкрило Міністерство економіки і фінансів – @mef_gov. У 2015 році WhatsApp став найпопулярнішим застосунком в Бразилії. За даними агентства Nielsen, його використовувало близько 70% користувачів смартфонів. У лютому 2015 року суд Бразилії виніс постанову про блокування месенджера, проте сервіс так і не відключили. На тлі цих новин до Telegram приєдналося 2,5 млн місцевих жителів. За статистикою Priori Data, в 2015-му Telegram отримав майже 10 млн завантажень на Android в Бразилії (на противагу 691 000 на iOS). Такого результату вдалося досягти завдяки сервісу ZapZap – найбільш успішному застосунку на API Telegram (більше 6 млн завантажень на iOS). Користувачі таких застосунків вважаються користувачами Telegram, тому що зберігаються на серверах одного і того ж власника. В одному з інтерв'ю засновник ZapZap Ерік Коста розповів, що «ZapZap дав життя Telegram в Бразилії і перетворив його в соціальну мережу». Коли користувачеві подобається застосунок, він надсилає запрошення та телефонує своїм друзям – таким чином він поширюється. У ZapZap більше 20 000 груп, створених користувачами. Нещодавно влада Бразилії стала проводити програму з підтримки проєктів у сфері аутсорсингу з метою знизити витрати на відрахування іноземним компаніям на кшталт Microsoft. Поки Коста підтримки не отримував. На API Telegram додатки будували і великі компанії. Наприклад, Samsung запустив свій Socializer на базі сервісу, але успіхів не досяг. Даний месенджер відрізняється від своїх конкурентів не тільки рівнем безпеки особистого листування, але і різними доповненнями: функціями, новими типами розваг, новими форматами спілкування. Однією з відмінних рис Telegram є «боти». За допомогою спеціального API сторонні розробники можуть створювати «ботів», спеціальні акаунти, керовані програмами. Типові боти відповідають на спеціальні команди в персональних і групових чатах, також вони можуть здійснювати пошук в інтернеті або виконувати інші завдання, застосовуються в розважальних цілях або в бізнесі. 64

Telegram часто приваблює аудиторію новинними приводами, пов'язаними з конкурентами. Наприклад, в 2014 році Facebook заявив про покупку WhatsApp і месенджер виявився недоступним через наплив користувачів на півтори години. Деякі користувачі відкрито заявили, що йдуть. У листопаді 2014-го користувачі WhatsApp в Індії стали отримувати повідомлення в WhatsApp і соцмережі. У перекладі з хінді: «видаляй WhatsApp. Сьогодні наш прем'єр-міністр Нарендра Моді говорив про програму зроблено в Індії (Made IN). Почнемо з Telegram індійського застосунку замість американського WhatsApp»..... 65

Суб'єктність авторів телеграм-каналів часом носить дуже складний характер: одному і тому ж суб'єкту можуть належати різні телеграм-канали, один і той же канал може паралельно контролюватися різними редакціями і т.д. відзначимо також, що телеграм-канали, формуючи особливу інтелектуальну і політичну

екосистему, все-таки залишаються платформою, тобто інструментом взаємодії суб'єктів, а не замінюють їх собою. У зв'язку з цим варто зазначити, що, навіть коли ми говоримо про конкретний телеграм канал як про суб'єкта, завжди треба мати на увазі, що справжнім суб'єктом є особа або група осіб, що стоїть за цим каналом і використовує його для комунікації..... 65

Політичні телеграм-канали бувають анонімними і авторизованими. У авторизованого телеграм-канал відомий автор (власник, ведучий). Ім'я або структурна афіліація (посилання на сайт організації або інтернет портала) вказана безпосередньо в назві або в описі..... 65

Автор (власник, ведучий) формально анонімного телеграм-каналу не вказаний в описі. Поняття включає три групи суб'єктів..... 66

Перша група-де-факто авторизовані за рахунок свого бренду, що належать відомим експертам, які не приховують свою приналежність до телеграм-каналу, відкрито використовують його в комунікації, часто дублюють повідомлення в Telegram і в інших соціальних мережах і т. д..... 66

Друга група-це формально анонімні телеграм-канали, імена власника і (або) авторів яких відомі всередині професійної спільноти. Вони не є таємницею, при необхідності досить легко з'ясовуються з відкритих джерел, але не афішуються. До таких можуть ставитися як авторські канали, так і канали - агрегатори, які самі не створюють унікальний контент, а займаються тематичним репостом..... 66

Третя група-дійсно анонімні телеграм-канали, чиї власники і автори невідомі широкій аудиторії і не виявляються з відкритих джерел..... 66

Телеграм-канали можуть формувати між собою «сітки» для обміну інформацією та посилення інформаційного сигналу. Канали можуть бути об'єднані завдяки спільному власнику, авторам. У цьому випадку різні канали присвячені конкретним тематичним напрямкам..... 66

«Сітка» може виникнути як результат перенесення на платформу Telegram дружнього і професійного спілкування знайомих експертів. Або завдяки Медійній кооперації – для посилення інформаційного сигналу і збільшення охоплення поширення. У ряді випадків вона виникає стихійно і складається з каналів, що належать різним суб'єктам з досить близькими позиціями. В інших випадках створюється цілеспрямовано з метою подальшого скоординованого впливу на порядок або протидії інформаційному впливу з боку інших сіток. Так формується різноманіття «нових напрямків політичної комунікації та медіаполітики», в рамках яких «телеграм-війни» приходять на зміну класичним медіавійнам телеканалів або друкованої преси. Саме цей аспект функціонування політичного Telegram в даний час вивчений найкраще. На практиці екосистема політичних телеграм-каналів виявляється складною і розгалуженою. Значну частину політичного Telegram представляють канали, що належать до різних «сіток», афілійованих з політичними суб'єктами. Експертна складова в таких каналах представлена мінімально, будь-які новини, як правило, подаються із заздалегідь розставленими акцентами. Читання таких каналів може розкрити тенденції публічного порядку денного та поточні наміри суб'єктів, що стоять за каналами. Тобто мова в даному випадку йде виключно про моніторинг публічного поля. Такі телеграм-канали не є джерелом експертно-аналітичних матеріалів, вони самі можуть служити предметом експертизи (в тому числі інтент-аналізу)..... 66

Паралельно працюють телеграм-канали, які ведуться експертами та експертними центрами, в них містяться Зважені та якісні оцінки, коментарі, аналітичні продукти. Для них використання телеграм каналів дозволяє вирішити багато комунікаційних питань. Наприклад, зручно давати коментарі, публікуючи пости у себе в каналі. Замість того щоб постійно відповідати на дзвінки і давати однакові відповіді

журналістам (а потім ще уточнювати сказане і т.д.), можна написати коротку і змістовну формулювання, яку може використовувати широка аудиторія. Зручно розміщувати в Telegram експертні продукти: аналітичні доповіді, презентації, книги, записки, слайди і т. д. функціонал месенджера дозволяє викладати файли з повнотекстовими дослідженнями і одночасно писати до них вступні, пересилати інформацію в месенджерах, при перепостах – давати коментарі і т. д. У зоні «посередині» між першою і другою групою телеграм-каналів діють «інсайдерські» канали, які, з одного боку, вирішують політичні та комунікаційні завдання, а з іншого – можуть давати ексклюзивну інформацію про процеси і події, яка або сама є якісною аналітикою, або дає додаткові можливості для експертного аналізу в якості первинного матеріалу. Існують об'єктивні проблеми при роботі з «інсайдом». Під виглядом ексклюзивних матеріалів часто подаються відомчі чутки, «розмови на курилках», очікування (в тому числі носять формуючу функцію), «сірі», не пророблені рішення, «мозаїчна» інформація (вирвана з контексту) і т.д. у ряді випадків ніякого «інсайду» немає зовсім, але у читача з'являється помилкове почуття причетності до реальних політико-управлінських процесів. Іноді «інсайд» виявляється цілеспрямованим витокм інформації (достовірної або неправдивої) в розрахунку на медійні та політичні наслідки. Розібратися в цих питаннях складно, якщо громадянин не включений в дану комунікацію на професійній основі. Окремо можна відзначити телеграм-канали – агрегатори, які збирають актуальну інформацію в галузевому, регіональному або тематичному розрізі. Вони зручні як предмет регулярного професійного моніторингу по цікавить темі, але самі, як правило, не створюють унікального експертного змісту. На практиці всі перераховані різновиди телеграм-каналів працюють паралельно, через що у непідготовленого читача трапляється інформаційний шок. В результаті замість того, щоб розбиратися в опублікованих матеріалах і критично ставитися до їх змісту, читач вибирає або канали, що транслюють близьку йому політичну позицію, або вибирає інформацію, що виділяється по стилю і формату подачі матеріалу (найчастіше – скандального і претензійного), або і зовсім споживає неструктурований інформаційний потік. Оскільки для професійної роботи такий підхід свідомо не продуктивний, предметно постає питання про створення аналітичної моделі функціонування політичних телеграм-каналів.....67

Telegram-канали стали простором безперервних медіавійн, «зливів», «інсайдів», «витоків», анонсів і прогнозів відставок і кадрових перестановок, простором інформаційних атак і політичних кампаній. Це в чистому вигляді політична комунікація: навіть якщо конкретні «витоки» і «інсайди» носять абсолютно достовірний характер, вони в першу чергу вирішують політичні завдання. До появи масового Інтернету ті ж самі процеси розгорталися в ефірі ключових федеральних телеканалів, а також у друкованій пресі. Однак Telegram серйозно перевершує традиційні ЗМІ за інтенсивністю комунікації і за оперативністю доведення інформації до одержувача. Для експертів подібна картина безперервного інформаційного протистояння може бути цінним джерелом інформації для серйозної аналітики, виявлення тенденцій і прогнозування. Нерідко публікування того чи іншого рішення як «узгодженого» направлено на те, щоб якраз запобігти подібному сценарію. Навпаки, формування очікувань часто призводить до того, що певне рішення в результаті дійсно приймається. Таким чином, у цьому випадку спостерігаються як ефекти підтвердження очікувань, так і зворотні ефекти, коли поведінка змінюється під тиском прогнозу.....68

Позатим варто відзначити механізм публічного узгодження управлінських рішень між державними органами і політичними центрами. Він здійснюється не тільки через Telegram, велику роль відіграють традиційні ЗМІ та ділові видання. Однак в

силу названих вище особливостей месенджера цей механізм все більше використовує можливості телеграм каналів. При обговоренні управлінського рішення, що зачіпає інтереси різних економічних і елітних груп, в якийсь момент сторони опиняються в переговорному глухому куті. Жодна зі сторін не може» продавати «зручний» для себе варіант, або, навпаки, рішення близьке до узгодження, а його противники не можуть переламати ситуацію. Тактичним ходом може стати оприлюднення інформації – через ділові ЗМІ і подальше поширення новини в Telegram. Як правило, сторона, що зайшла в глухий кут, оголошує невідгідне для себе рішення, вказуючи при цьому на можливі негативні соціальні та економічні наслідки для всього суспільства або для великого числа галузей і сфер. Піднімається суспільний резонанс, новину «помічають» аналітичні та моніторингові служби, після чого йде Заява статусних спікерів про те, що «в такому вигляді рішення не може бути підтримане». Ця реакція також дається в ділових ЗМІ і поширюється в Telegram. Як правило, в цьому випадку мета програвала боку досягається – швидке прийняття невідгідного їй рішення зірвано або відстрочено. Самі по собі подібні комунікаційні стратегії не є чимось однозначно хорошим і поганим. В першу чергу, вони-частина складних процесів узгодження колективних інтересів суспільства, бізнесу і держави. Втім, нерідко такою практикою зловживають окремі гравці, особливо в тих випадках, коли держава береться за «розширення» накопичених суспільних проблем, навколо яких сформувалися власні групи інтересів, які отримують пряму вигоду від невирішеності протиріч. Звідси зростає прямий запит вже на експертну, а не тільки маніпуляційну або політичну складову – у владних суб'єктів виникає пряма зацікавленість в об'єктивному розумінні ситуації і в донесенні інформації до широкої аудиторії. Ще один механізм публічного узгодження управлінських рішень проявляється в «тестуванні» різних варіантів рішення, за яким немає чіткої позиції у владних суб'єктів або відсутнє однозначне розуміння соціальної реакції. У цій ситуації проєкт рішення також може бути оголошений через зв'язку «ділові ЗМІ – кампанія в Telegram». Інформація доходить до одержувачів-зацікавлених соціальних, елітних і бізнес-груп, після чого на неї слід реакція – підтримка, критика, просте «прийняття до відома» і т. д. Залежно від публічної реакції виробляється підсумкове рішення: прийняти в існуючому вигляді, пом'якшити окремі положення, ще більше посилити конкретні новації, відкласти прийняття рішення на майбутнє через явне публічне несхвалення і т.д. фактично, мова йде про оперативний обмін думками з актуальних політичних і управлінських питань. При цьому на проєкт рішення будуть реагувати не тільки зацікавлені політичні та економічні групи (оцінюють «вигоду», в чому б вони не проявлялася), а й експертне співтовариство, яке вкаже на сильні і слабкі сторони, прогнозовані наслідки, ризики і т.д. і тут швидкісний обмін інформацією дозволяє Telegram працювати «колективним» і при цьому розподіленим (не мають єдиного центру) «think tank». Аналогічним чином «колективний» Telegram може працювати як своєрідний політичний барометр напередодні значущих суспільно-політичних подій: виборів, міжнародних форумів, заходів за участю президента і т.д. Через призму різних думок і оцінок, частина з яких свідомо буде маніпулятивною, афілійованою з конкретними центрами, що має замовників і бенефіціарів, формується багатопланова картина. На основі отриманого «зрізу» реальності особи, які приймають рішення, можуть точніше планувати і програмувати порядок. На цьому етапі відкривається можливість для тонких управлінських технологій. Через витіки у ЗМІ і Telegram оголошується один з можливих варіантів дій державних органів, викликаючи експертні дискусії та професійну оцінку можливих наслідків і ризиків. Політичні суб'єкти також озвучують свою позицію, роблять певні ходи, щоб скорегувати рішення або використовувати

його наслідки з максимальною вигодою. Саме рішення ще не ухвалено, ба більше, воно може бути ніколи не ухваленим у такій редакції. Однак політичні гравці вже зробили свої ходи в запропонованих ним умовах. Рішення немає, але політична реальність і публічна повістка змінилися. Telegram відкриває широкі можливості для подібного рекурсивного політичного управління. Паралельно з цією напруженою політичною боротьбою діють експерти, для яких телеграм-канали – це ефективний інструмент самовираження і донесення своєї позиції до політичних суб'єктів, а також оперативної рефлексії з приводу подій, що відбуваються і процесів. Сукупність експертів, залучених до обговорення актуального політичного порядку, формує колективний розподілений «think tank».....69

Провідні соціологічні центри регулярно публікують рейтинги політиків, партій, довіри державним інститутам у період проведення електоральних кампаній значення таких рейтингів особливо зростає. Після появи рейтингів експерти або в тезовій формі фіксують тенденції (наприклад, зростання або зниження підтримки однієї або декількох партій, різкі зміни в суспільних настроях і т.д.), або публікують розгорнутий опис і пояснення побачених тенденцій. У цій суперечці, може і не народитись істина (тим більше що політичні суб'єкти інтерпретують соціологічні дані в своїх інтересах), але виникає багатопланова картина, що дозволяє отримати глибокі аналітичні або навіть прогностичні висновки. Експертні центри, які підготували дослідницьку доповідь з політично значущої теми, використовують функціонал Telegram для публікації повного тексту дослідження у вигляді прикріпленого файлу (який зручно пересилати, відкривати, читати, завантажувати) і короткої витяги основних ідей (в одному-двох-трьох постах). При цьому читачі доповіді, в тому числі експерти, інші провідні телеграм-канали, можуть за рахунок репостів поширювати доповідь і її висновки, оперативно давати власні коментарі та оцінки, погоджуватися або оскаржувати загальний посил доповіді або окремі тези. В результаті ініціюється експертна дискусія, з якої можна почерпнути власні висновки, в тому числі зрозуміти, що стоїть за тими чи іншими позиціями, оцінити аргументи і наміри спікерів. Консенсусні оцінки з боку різних, конфліктуючих між собою експертних центрів можуть стати затребуваною «їжею для роздумів» осіб, які приймають рішення. Навпаки, розбіжність експертних позицій дозволяє поглянути на питання з різних точок зору або, знаючи політичну афіліацію, оцінити думки центрів влади з проблеми. Це лише невелика кількість варіантів того, як проявляється експертна функція в телеграм-каналах. Наведені вище приклади ілюструють нашу тезу про те, що експертний сегмент політичного Telegram є колективним розподіленим «think tank», фабрикою думки, яка з високою оперативністю реагує, рефлексує над політичними процесами, що відбуваються, демонструючи різноманітність думок і оцінок. У свою чергу, озвучені публічно експертні та політичні позиції самі стають предметом колективного експертного аналізу та рефлексії.....71

Не менш важливу роль відіграє політична і апаратна афіліація. Вона здатна серйозно позначатися на транслюється позиції, причому як в позитивну, так і в негативну сторону, і цю можливу поправку слід брати до уваги. Експерт може в першу чергу вибудовувати аналітичну траєкторію, хоча і з поправкою на інтереси афілійованої структури. Також може виступати, в першу чергу, медіа-технологом, пропагандистом, транслятором думок тощо. В останньому випадку йдеться про феноменом «аналітики, що формує реальність». Втім, навіть в цьому випадку озвучена думка продовжує бути затребуваною як предмет аналізу, оскільки відображає інтенцію, що стоїть за транслятором думок політичного суб'єкта. В цілому при аналізі авторизованого телеграм-каналу виняткову роль відіграє репутаційний аспект: визнання експерта всередині професійного співтовариства,

його включеність в професійну спільноту, наявність власного, в тому числі оригінального погляду на політичні процеси. Певна екстравагантність і навіть епатажність можуть бути важливим інструментом позиціонування, якщо одночасно не применшують сприйняття професіоналізму. Серйозні і визнані експерти, як правило, відкрито говорять про межі своєї компетентності, про слабкі знання в одних питаннях і сильні – в інших, поділяють професійну оцінку, коли повністю володіють матеріалом, висловлюють особисту думку, якщо оцінка упереджена. Здатність розрізняти свою професійну компетентність, розуміння загальних процесів і власну суб'єктивну думку позитивно характеризує експерта і збільшує цінність його позиції. У випадку з анонімними телеграм-каналами ситуація ускладнюється саме тому, що пропадає фігура чітко ідентифікованого автора – носія компетенцій..... 73

На перший план виходять непрямі індикатори. Визнання анонімного телеграм-каналу «впливовим» не є критерієм експертної цінності. До того ж, навіть не володіючи власною аналітичною цінністю, такі телеграм-канали відіграють важливу роль у політичній комунікації та для моніторингу політичного порядку. При виявленні якісного експертного контенту не можна вважати самодостатнім індикатором і кількість читачів. Значна частина з них – це боти, «накрутка», «випадкові» люди, співробітники моніторингових служб тощо. Розмір аудиторії важливий для проведення комунікаційних кампаній, просування каналу, для статусу і позиціонування власника в якості впливового лідера думок. Вельми поширена ситуація, коли канали реальних експертів, що не входять в інформаційні «сітки», мають буквально кількості читачів, що абсолютно не знижує рівень їх експертизи. Важливими індикаторами оцінки якості телеграм-каналу (як анонімного, так і авторського) є стиль ведення, емоційна тональність, водночас доступна і професійна мова, стриманість викладу, політичний плюралізм, виважена аргументація, визнання меж власної компетентності. Телеграм-канал не може розглядатися як суб'єкт експертної комунікації у випадках, коли його матеріали характеризуються тенденційністю висновків, очевидною політичною або ідеологічною заангажованістю, використанням ярликів, маніпулятивними прийомами, некоректними узагальненнями, емоційною залученістю автора, поверховістю аналізу чи наявністю відвертого треш-контенту. Іншими негативними маркерами є лексичні індикатори: зневажливі оцінки, іронічні коментарі, безперервне висміювання опонентів, конкурентів або предмета аналізу, зведення особистих рахунків, переважання мемів, відкритих і завуальованих підкол, сатири. За дуже рідкісними винятками подібні маркери знижують довіру до джерела. Винятком може бути позиціонування каналу як особистої або розважальної сторінки. В такому випадку автор спочатку не претендує на експертність і попереджає про це читача. Однак навіть на такому каналі можуть зустрічатися досить обґрунтовані експертні оцінки, висновки або посилання на якісні матеріали з інших ресурсів..... 73

2.3. Досвід політизації Telegram: етапи трансформації месенджера в політичний інструмент..... 75

2.3. Досвід політизації Telegram: етапи трансформації месенджера в політичний інструмент..... 75

Український сегмент Telegram активно розвивався у 2017–2018 роках, частково через заборону російських соціальних мереж («ВКонтакте», «Однокласники») в Україні [23]. За даними Data Magic, аудиторія месенджера зросла у 600 разів, досягнувши 4,5 млн користувачів. Україна посідає друге місце за кількістю користувачів після Росії [22]. Після заборони «ВКонтакте» його функції значною мірою замінили російськомовні Telegram-канали, що сприяло популярності

платформи серед молоді. За даними Kantar TNS CMeter, 50% українських користувачів віком 18–24 роки та 30% віком 25–34 роки активно використовують Telegram, що майже вдвічі перевищує аналогічні показники в Росії [24]. Українська молодь проводить значний час у Telegram, отримуючи інформацію, яка впливає на їхні політичні погляди. Вибори 2019 року підтвердили цей вплив: основна аудиторія виборців, які підтримали переможця першого туру президентських перегонів, була у віковому діапазоні 18–39 років. Telegram-канал «Команда Зеленського» став лідером серед політичних проєктів, залучивши 86 тис. підписників, тоді як канал Петра Порошенка мав лише близько 4 тис. підписників. Завдяки ефективній комунікації та вдалим закликам Володимир Зеленський здобув 73,22% голосів у другому турі, проти 24,45% у Петра Порошенка. Під час кампанії з'явилося 15 нових «українських» телеграм-каналів, які частково копіювали російський досвід, позиціонуючи себе як альтернативні джерела новин. Вони публікували емоційні інсайди, сенсаційні заяви чи очевидні прогнози, наприклад, про «майбутні відставки» [16]..... 75

Ознаки маніпуляції в таких каналах включають: 1) використання емоційних тригерів; 2) сенсаційність і натяки на таємниці; 3) створення ефекту «голос народу» [6]. Перед парламентськими виборами 2019 року політики активно використовували анонімні телеграм-канали для поширення компромату на конкурентів, копіюючи російські стратегії. Загалом у 2019 році перегляди новин через телеграм-пабліки досягли 166 млн [13]. Українські ЗМІ, зокрема видання «Гордон», почали використовувати Telegram-канали як джерела інформації. Експерт Дмитрій Золотухін зазначає, що Telegram став ключовим інструментом російської пропаганди через можливість створення анонімних каналів, які використовуються для інформаційних маніпуляцій [3]..... 75

Українські політики усвідомили потенціал Telegram як платформи для впливу на громадську думку у 2018 році, коли месенджер набув значної популярності. До того часу влада приділяла йому мало уваги. Багато великих телеграм-каналів прямо чи опосередковано пов'язані з групами, що просувають російські наративи, що посилює їхній вплив на інформаційний простір України..... 76

Нижче представлено аналіз трьох Telegram-каналів, які мають значну аудиторію в Україні та впливають на інформаційний простір:..... 76

1. «Легітимний». Канал засновано у грудні 2018 року, має 64 000 підписників. Девіз каналу – «Не живи в ілюзіях – будь у курсі реальності!». Авторство невідоме, спілкування ведеться російською мовою. Часто використовується термін «інтересант». У 2018–2019 роках канал публікував провокаційні матеріали, зокрема про нібито масове закриття вишів та розкол серед націоналістів через святкування дня народження Степана Бандери. Канал чотири рази репостив прокремлівський «Кремлівський безбашенник». Прокремлівський канал «НЕЗЫГАРЬ» включив «Легітимний» до списку топових Telegram-каналів разом із російською пропагандисткою Маргаритою Симоньян. Пости «Легітимного» часто стають джерелом новин для сайту Анатолія Шарія, а також з'являються на сайтах «Гордон», «Деловая столица», «Апостроф» і «Delo.ua»..... 76

2. «Темний лицар». Засновано у вересні 2019 року, налічує 79 500 підписників. Один із перших каналів, який систематично критикував керівництво партії «Слуга народу», розкриваючи внутрішню інформацію. Вів текстові трансляції із засідань фракції, що викликало підозри, що автором може бути один із народних депутатів. Останнім часом канал почав просувати російські наративи, зокрема сумніви щодо доцільності євроінтеграції України та асоціації з ЄС, стверджуючи, що країна «повернула не туди». Інформацію з каналу використовують сайти Sharij.net, Derou.ua, «Деловая столица», «Главком», «24», «Вести» та «112»..... 76

3. «Джокер». Засновано у жовтні 2019 року, має 80 000 підписників. Відомий публікацією скріншотів листувань із політиками та чиновниками, які нібито ведуться самим автором. Першим скандалом стало листування з Богданом Яременком від імені генпрокурора Руслана Рябошапки. Цікаво, що сайт «Страна.юа» опублікував ці скріншоти раніше, ніж сам канал, що може свідчити про попередню співпрацю. Останнім часом активність каналу знизилася через обережність політиків. Популяризацію каналу значною мірою здійснив Анатолій Шарій, який анонсував «цікавий контент» на своєму каналі. Основним ретранслятором меседжів «Джокера» є «Страна.юа».....	77
Багато анонімних Telegram-каналів пов'язані між собою через репости, згадки чи рекомендації. Наприклад, канал «Розвідник» регулярно публікує матеріали «Легітимного». Обидва канали позиціонуються як «українські», але мають схожий контент і просуваються подібними джерелами, що вказує на можливу координацію.	77
Анонімні Telegram-канали активно використовують маніпулятивні техніки, зокрема формування образів. Це включає:.....	77
1. Створення позитивного іміджу «правильних» політиків.....	77
2. Формування негативного образу опонентів.....	77
3. Поширення недостовірної інформації про осіб чи організації для впливу на громадську думку.....	77
Такі методи дозволяють каналам впливати на політичні настрої, використовуючи анонімність для уникнення відповідальності.....	78
РОЗДІЛ 3.....	78
РОЗДІЛ 3.....	78
TELEGRAM У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	78
TELEGRAM У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	78
3.1. Telegram-канали як технологічна складова гібридної війни РФ.....	78
3.1. Telegram-канали як технологічна складова гібридної війни РФ.....	78
Питання впливу Telegram на формування громадської думки неодноразово привертало увагу українських і міжнародних дослідників. Зокрема, соціальні аспекти медіавпливу через популярні Telegram-канали, а також їхня роль у формуванні уявлень про російсько-українську війну, розглянуті в статті «Digital journalism and the role of social media in shaping public perception of Russian aggression in Ukraine» [84]. Пропагандистські наративи в телеграм-каналах, що поширюють російську дезінформацію, детально проаналізував К. Кіфорчук у статті «Frequency Analysis of Russian Propaganda Telegram Channels» [82], дійшовши висновку про високий рівень координації дезінформаційних кампаній.....	78
У дослідженні Roy S., Pourabbas Vafa E., Khanmohammadi K., Nilizadeh S. «DarkGram: Exploring and Mitigating Cybercriminal content shared in Telegram channels» [83] дезінформація розглядається як інструмент інформаційного протистояння, з акцентом на загрози, пов'язані з кіберзлочинним контентом у Telegram.....	79
Для аналізу маніпулятивних практик і пропаганди було обрано контент трьох найпопулярніших Telegram-каналів у Росії (за даними TGStat) у категорії «Новини та медіа» за жовтень 2024 року:.....	79
- Топор Live: 4,14 млн підписників, охоплення одного поста – 736 тис.....	79
- Прямой Эфир. Новости: 3,72 млн підписників, охоплення одного поста - 762 тис.	79
- РИА Новости: 3,35 млн підписників, охоплення одного поста – 633 тис.....	79
Аналіз контенту за один місяць дозволив виявити маніпулятивні підходи до висвітлення подій. Контент поділили на категорії: текстові новини, пости з	

маніпулятивними зображеннями, відео або прямі цитати. Окремо вивчалися час публікацій, їхня регулярність і пікові періоди активності. Основним фокусом аналізу стали джерела інформації – від офіційних заяв представників міжнародних організацій (ЄС, НАТО) до посадовців Росії, України чи інших країн.

Досліджувалася також частка контенту без зазначення джерел. Маніпулятивний контент поділили на два типи: негативний (критика влади, політики, успіхів противника, зокрема щодо озброєння чи міжнародної підтримки) і позитивний (досягнення влади, військові успіхи, впевненість президента, проблеми ворога).. 79

Аналіз показав, що телеграм-канал Топор Live, який на початок листопада 2024 року мав найбільшу аудиторію в Росії, публікував у середньому 73,1 поста щодня. У жовтні 2024 року канал розмістив 2200 дописів, з яких 309 (14%) стосувалися України. Найпоширенішими форматами були текстові новини (44,2%) та пости з цитатами (31,4%), що вказує на акцент на текстовій подачі інформації. Близько 24,9% дописів (77 постів) з'являлися в прайм-тайм (8:00–10:00 та 19:00–22:00), що свідчить про стратегічний вибір часу для максимального охоплення. Більшість новин про Україну базувалися на заявах українських офіційних осіб (президента, міністрів, депутатів), але джерела часто вказувалися узагальнено («українські медіа», «місцеві ЗМІ»), що ускладнює верифікацію. Незважаючи на заявлену нейтральність, канал використовував маніпулятивні техніки: 49,84% постів містили цитати без контексту, 30,42% – надмірні узагальнення, 19,74% – емоційні ярлики. Такі методи спрямовані на формування позитивного іміджу російської влади, підкреслення її успіхів і висміювання опонентів, зокрема України, яку зображують як частину «колективного Заходу».....80

Другий за популярністю канал, Прямой Эфир. Новости (3,715 млн підписників), у жовтні 2024 року публікував у середньому 31 пост щодня, з яких 3–6 стосувалися України. Канал активно просуває позитивний образ російської влади, підкреслюючи її геополітичну унікальність і турботу про громадян. За місяць зафіксовано 56 маніпулятивних дописів (у середньому два на день), які акцентують на глобальній ролі Росії та єдності народу навколо лідера [2]. Для розбавлення офіційного тону канал комбінує пропаганду з розважальним контентом, наприклад, постами про «магнітні бурі» чи «шкоду шампунів». Це сприяє легшому сприйняттю інформації та формує звичку аудиторії повертатися до каналу. Текстові повідомлення становлять 33% контенту, тоді як відео (27%) використовується для посилення візуального впливу.....80

Аналіз показав, що 37,5% постів про Україну не мають чітких посилань на джерела інформації. Часто використовуються анонімні чи надто узагальнені посилання на місцеві медіа, що відкриває можливості для маніпуляцій з інформацією та сприйняттям фактів. Варто зазначити, що на даному каналі пряма мова в цитатах використовується виключно для російських посадовців, тоді як висловлювання представників української влади та світових лідерів подаються опосередковано, після редагування. Канал активно вдається до емоційних ярликів, спрямованих на формування страху, обурення чи насмішок. Часто додаються цитати або фрази без додаткового контексту, що спотворює сприйняття інформації.....81

Телеграм-канал РИА Новости з 3,347 мільйонами підписників також потрапив до трійки лідерів у категорії «Новини та медіа». Цей канал відрізняється високою частотою публікацій, в середньому розміщуючи 155–165 постів на день, з яких 28–32 стосуються України. Така інтенсивність контенту створює інформаційне середовище, що підтримує необхідні наративи та регулює емоційний стан споживачів. Більшість повідомлень – короткі тексти на 2–4 речення без візуальних матеріалів. Щоб свідомо вплинути на емоційний стан аудиторії і сформувати негативне ставлення до ворога, публікації, що стосуються України, часто

супроводжуються відео низької якості, які ускладнюють встановлення джерел інформації, суб'єктів подій та їх достовірності. Зазвичай у цих відео особа розповідає про «добра, які роблять ЗС РФ» та «жахливі злочини ЗСУ», або демонструє, нібито з камери українського військового, як той розстрілює цивільних. Часто наводять неправдиві постановочні відеозаписи, де показують людей, які нібито стали жертвами ЗСУ. Канал активно використовує надмірні узагальнення (зафіксовано понад 130 випадків) та емоційно забарвлені ярлики. Наприклад, замість фраз, які описують захоплення територій армією РФ, використовують термін «освобождение русской земли». Риторика щодо України кардинально відрізняється: тут говорять про «провокації», «уступки Києва» та «проукраїнські радикали». Військових ЗСУ називають виключно «боевиками», «окупантами» або «найомниками».....81

Аналіз контенту РИА Новости виявив, що значна частина публікацій спирається на офіційні відомства РФ, найбільше посилань ідуть на Міноборони РФ (понад 300). Такий підхід підтримує формування довіри у читачів, адже посилання на офіційні джерела часто сприймаються як гарантія правдивості. Водночас канал широко використовує анонімні джерела, згадуючи їх як місцеві медіа або через подібні узагальнені терміни.....82

Про вразливість українського суспільства до поширення проросійських наративів у соціальних мережах свідчить два випадки, що стали відомі у 2023 році. Перший стався на початку року, коли ФСБ Росії, використовуючи Telegram-канали, поширювала серед підлітків популярну субкультуру шанувальників аніме «Hunter x Hunter» під назвою «ПВК Редан». Коли ситуація на фронті загострилась, анонімні «куратори» організовували масові бійки серед груп підлітків у великих містах України.....82

Telegram відіграє ключову роль у поширенні пропагандистської інформації російськими ЗМІ, слугуючи потужним інструментом в умовах гібридної війни. На відміну від YouTube, Telegram має лояльнішу політику щодо аналізу контенту та обмежену модерацію, що створює можливості для безперешкодного розповсюдження фейків, дезінформації та упередженої інформації. Наприклад, пропагандистські матеріали з ресурсів, пов'язаних з державними ЗМІ РФ, завантажуються безпосередньо в Telegram, де їх перекладають на 18 мов, що дозволяє охопити не лише російськомовну та україномовну аудиторії, а й глядачів з різних країн. Ці відео можуть потім бути повторно опубліковані на інших соціальних платформах, таких як Twitter, без вказівки на їх походження. Такі ресурси активно просувають наративи, що відповідають кремлівській політиці, звинувачуючи Україну у початку агресії та у жертвах серед цивільного населення, а також поширюючи фейки про нібито очікування населення російських військ. Надалі ці відео можна завантажити прямо з Telegram, що ускладнює відстеження їх походження. Російські пропагандисти демонструють креативний підхід і адаптують контент до потреб своєї аудиторії. Telegram-канали служать також місцем зберігання відео, пов'язаних з війною в Україні.....82

Всі відео супроводжуються субтитрами мовою оригіналу та перекладами іншими мовами, містять хештеги, що полегшують їх подальше просування в соціальних мережах. Іноді водяні знаки, які вказували б на підсанкційні ЗМІК, видаляються, щоб приховати джерело. Від початку російської агресії проти України проросійські акаунти в Telegram активізували поширення дезінформації за допомогою ботів. Одними з найбільш активних поширювачів прокремлівських наративів є так звані російські воєнкори, які створюють репортажі з поля бою, підкреслюючи успіхи російської армії і формуючи враження про її непереможність.....83

Водночас нещодавно з'явилися фейкові акаунти, які видають себе за журналістів, маскуючи свій контент під об'єктивні репортажі. Вони користуються різноманітними ефектами спеціальних зйомок, аби створити ілюзію «бойової обстановки», додаючи звуки вибухів і криків, що посилює відчуття реальності. Наприклад, російський телеграм-канал «Війна з фейками», що позиціонує себе як сервіс перевірки фактів, активно поширює дезінформацію, і зараз має понад 630 тис. підписників..... 83

Соціальні медіа та месенджери стали важливими інструментами гібридної війни РФ проти України з 2014 року. Російські пропагандистські ЗМІ ефективно використовують їх для впливу на українську та світову аудиторію, розповсюджуючи неправдиву інформацію з метою дискредитації України, її уряду та Збройних сил, а також для легітимізації окупації Криму..... 83

3.2. Технології протидії держави та суспільства політико-технологічній діяльності Telegram в Україні..... 84

3.2. Технології протидії держави та суспільства політико-технологічній діяльності Telegram в Україні..... 84

Згідно з останніми дослідженнями, Telegram є найбільш популярною платформою в Україні, якою користуються 72% населення [2]. Ця служба швидко здобула популярність як в Україні, так і у світі, виступаючи альтернативою відомим «зарегульованим» платформам. Проте аналіз її Умов використання, Політики конфіденційності та змісту існуючих телеграм-каналів свідчить про те, що відсутність регулювання веде до низького рівня безпеки. Декларативні норми щодо заборони використання платформи для шахрайства та насильства не виконуються, а контент на платформі часто містить шкідливі матеріали. Питання захисту прав інтелектуальної власності взагалі не порушується в політиці компанії, а випадки вилучення контенту є поодинокими. Варто зазначити, що відсутня форма для скарг на незаконний контент, користувачам пропонується контактувати компанію через електронну пошту, що ставить під сумнів забезпечення свободи слова і може призводити до його порушення. Складність у боротьбі з дезінформацією ускладнюється анонімністю телеграм-каналів, які ведуться невідомими особами, що утрудняє роботу правоохоронних органів, які мають завдання захищати національну безпеку від інформаційних загроз. Постійні зловживання в Telegram ведуть до науково-політичних дискусій про всі ризики його використання. Особливе занепокоєння викликане російським походженням платформи, оскільки її засновником є росіянин, хоча немає підтверджень, що він є єдиним власником компанії. Офіційно компанія зареєстрована в Об'єднаних Арабських Еміратах, але деталі про місцезнаходження офісу залишаються невідомими. Подібна ситуація сталася зі німецькими органами, які не змогли вручити процесуальні документи під час судового розгляду проти компанії. Відсутня інформація про розташування серверів, інвесторів та працівників компанії, проте відомо, що у 2018 році російські олігархи інвестували в компанію, яка на той час була збитковою. Офіційна інформація свідчить, що працівники Telegram – це вихідці з Санкт-Петербурга, які змушені були залишити країну через регулювання в IT-сфері. Тим не менш, дані свідчать про можливу лояльність платформи до Росії. Аналітики агентства «Мольфар» зазначають, що віце-президент Telegram під час заборони платформи в РФ вільно перебував у Росії і публікував фотографії з високопосадовцями. Незабаром російські посадові особи оголосили, що конфлікт усунено і заборону скасовано. Ще один доказ співпраці Telegram з російськими спецслужбами надають свідчення українських полонених, які повідомляли, що під час допитів їм показували їхні переписки та дані з платформи. Експерти вказують на те, що платформа не використовує наскрізного

шифрування, а наші повідомлення зберігаються на серверах у незашифрованому вигляді. За даними OSINT-розслідувань, сервери Telegram розміщені на території Росії.....84

Отже, враховуючи наведену інформацію, у контексті війни надання країні-агресору можливості сформувати базу даних українських громадян може бути надзвичайно небезпечним і суперечить Стратегічній цілі 4 Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року, яка передбачає дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, рівність у вираженні поглядів, захист приватного життя, доступ до об'єктивної інформації та захист прав журналістів під час виконання їхніх обов'язків, а також протидію розповсюдженню незаконного контенту. Щодо захисту персональних даних користувачів, у Політиці конфіденційності платформи зазначено, що дані європейських користувачів зберігаються в дата-центрах у Нідерландах, а сервери цих дата-центрів належать Телеграму.....85

У Політиці не зазначено про інших користувачів та механізми збереження їхніх даних, що суперечить нормам законодавства Європи та України щодо захисту персональної інформації. Співзасновник Інституту дослідження кібервійни В. Кучерук попереджає, що завантажуючи відповідний додаток, ми надаємо доступ до телефонної книги, галереї, документів та інших важливих даних, включаючи геолокацію. Невідомо, хто матиме доступ до цієї інформації та в який спосіб її використовуватимуть. Хоча в Інтернеті абсолютна безпека не можлива, платформи, які регулюються європейським законодавством, виглядають більш надійними.....85

Слід зазначити, що попередній досвід окремих країн у боротьбі з правопорушеннями на платформі Telegram не приніс успіху. Німеччина накладала на платформу серйозний штраф за розповсюдження насильницького контенту, збільшений через відсутність представника платформи у країні для спілкування. В Іспанії, Франції та Бразилії Telegram навіть забороняли на деякий час через поширення насильницького та порнографічного контенту, але суспільна думка на захист свободи спілкування знову переважила. На сьогодні Китай є однією з небагатьох країн, яка остаточно заборонила Telegram.....86

З метою захисту прав користувачів і дотримання ліберальних цінностей, Європейський Союз ухвалив кілька законодавчих актів. Серед них Кодекс практики боротьби з дезінформацією, прийнятий 16 червня 2018 року та удосконалений у 2022 році, який зобов'язує підписантів (Facebook, Twitter, YouTube, TikTok та інші) впроваджувати заходи контролю за рекламою, співпрацювати з фактчекерами та розширювати права користувачів. Після цього також були прийняті Акти «Про цифрові ринки» (14 жовтня 2022 року) та «Про цифрові послуги» (19 жовтня 2022 року). Окрім того, 13 березня 2024 року був ухвалений Європейський акт «Про свободу медіа». Ці акти створюють безпечне цифрове середовище, в якому онлайн платформи зобов'язані забезпечувати прозорість поширення інформації й захист прав користувачів, а також співпрацювати з контролюючими органами.....86

Цікаво, що це регулювання поширюється не на усі платформи, а лише на так звані цифрові гіганти (VLOP), що мають понад 45 мільйонів користувачів, тобто 10% населення ЄС. На даний момент до таких платформ належать META, LinkedIn, TikTok, X (Twitter), Booking. Європейський законодавець вважає, що такі платформи можуть створювати значні ризики для інформаційного простору ЄС, тому повинні дотримуватися найвищих стандартів захисту. Важливо, що Європейська Комісія має повноваження моніторити їхню діяльність, а також уповноважувати національні контролюючі органи слідкувати за іншими онлайн платформами.....86

У травні 2024 року рішенням було визначено, що Бельгійський інститут поштових послуг та комунікації буде відповідальним за моніторинг діяльності Telegram. Це дозволить ефективніше притягати платформу до відповідальності у разі виявлення порушень. Проте, поки що результати моніторингу відсутні, тому робити висновки щодо ефективності європейського регулювання зарано. Оскільки Україна не може чекати, поки Telegram виконає європейські вимоги, українські законодавці вирішили спробувати вирішити проблему самостійно. 25 березня 2024 року до Верховної Ради був поданий спільний законопроект від усіх проукраїнських партій «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації, через які поширюється масова інформація». Згідно з новим законопроектом, законодавець окремо визначає суб'єкта в медійній сфері – платформу спільного доступу до інформації, яка слугує для розповсюдження масової інформації. Ця платформа має облікові записи (сторінки, канали тощо) для користувачів, через які відбувається поширення контенту. Основна мета законопроекту полягає у зобов'язанні провайдерів цих платформ забезпечити: в умовах використання сервісу можливість зупинення або припинення доступу для платформ, що порушують статті Закону України «Про медіа» та законодавство про авторське право; обмеження поширення на території України програм і користувацької інформації, яка не відповідає вимогам законодавства, за зверненням Національної ради; розробку прозорих механізмів для оцінки звернень користувачів щодо інформації, що може порушувати законодавство, та забезпечення ефективного розгляду цих звернень з повідомленням користувачів про результати; а також виконання вимог Національної ради, як зазначено в Законі України «Про медіа».....87

Однією з ключових норм законопроекту є вимога до провайдера платформи спільного доступу до інформації, що не підпадає під юрисдикцію України чи Європейського Союзу, забезпечити наявність в Україні повноважного представника для взаємодії з Національною радою та іншими державними органами. На вимогу Національної ради ці платформи повинні розкривати структуру власності та джерела фінансування, щоб дослідити, чи є обставини, передбачені Законом України «Про медіа», які забороняють діяльність суб'єктів медіа, що мають зв'язки з державою-агресором. У пояснювальній записці до законопроекту підкреслюється існуюча несправедливість у підході до провайдерів відеоплатформ і провайдерів інформаційних платформ, де лише перші зобов'язані модерувати контент і захищати права користувачів, тоді як до других такі вимоги не висуваються..... 88

Слід підкреслити, що законопроект встановлює презумпцію, згідно з якою відсутність можливості провести перевірку через недостатній контакт з провайдером (внаслідок відсутності представництва або ненадання запитуваних документів та інформації) є підставою для визнання структури власності цього провайдера непрозорою. Відповідно, Україна має намір змусити платформу співпрацювати безпосередньо з національним медіа-регулятором та обмежити її діяльність у рамках відповідного правового поля. Проте, ймовірність досягнення бажаного результату є низькою, оскільки метою Telegram є вплив на користувачів через поширення контенту, а не забезпечення їх цифрових прав. Тому, незважаючи на лояльність української влади до Telegram, для захисту українських користувачів та зниження ризиків дезінформації Україні, ймовірно, доведеться заборонити цю платформу, подібно до того, як це було з Вконтакте та Однокласники. Такий крок викликав неоднозначну реакцію міжнародних організацій та українського суспільства, проте з часом він виявився обґрунтованим. Схожа ситуація склалася з заборonoю російських телеканалів, які

спочатку викликали критику в ЄС, але в березні 2022 року Європейський Союз також ухвалив аналогічні рішення. Україна повинна стати новатором і демонструвати приклад демократичним країнам. Поки питання регулювання Telegram залишається відкритим, експерти радять вжити заходів для зменшення потенційних ризиків, зокрема, дотримуватися правил «розумного використання», що передбачають уникнення передачі чутливої інформації через платформу та відмову від підписки на анонімні телеграм-канали.....	88
Закриття Telegram в Україні вимагає тільки політичної волі, адже існує більш ніж достатньо формальних та фактичних підстав для такого кроку. По-перше, це російське походження платформи, непрозора структура власності та нез'ясовані джерела фінансування. По-друге, правоохоронні органи постійно підкреслюють її небезпеку, пов'язану з обробкою особистих даних користувачів та співпрацею з спецслужбами країни-агресора. По-третє, ця платформа є однією з основних джерел для поширення дезінформації та незаконного контенту.....	89
ВИСНОВКИ.....	90
ВИСНОВКИ.....	90
Месенджер Telegram став потужним інструментом політичних технологій завдяки своїм унікальним характеристикам, таким як анонімність, швидкість поширення інформації та можливість створення великих інформаційних каналів. Він дозволяє політичним акторам оперативно комунікувати з аудиторією, формувати громадську думку та мобілізувати прихильників. Використання Telegram у політичних кампаніях сприяє таргетованій комунікації, обходячи традиційні медіа, що робить його ефективним для просування політичних наративів, агітації та координації протестних рухів. Водночас, анонімність та слабка модерація платформи створюють ризики поширення дезінформації, маніпуляцій та пропаганди, що вимагає від суспільства розвитку медіаграмотності та критичного мислення. Таким чином, Telegram є не лише технологічним інструментом, але й стратегічним ресурсом, який визначає сучасні підходи до політичної боротьби, водночас потребуючи відповідального використання для збереження демократичних принципів.....	90
На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки щодо ролі та значення месенджера Telegram у політичних процесах, зокрема в контексті України та гібридної війни:.....	91
1. З'ясовано, що у сучасній політичній науці існують такі підходи до визначення феномену «Інструмент політичних технологій» як набору засобів, прийомів, методів, способів, процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності (особистості, політичні і суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо, а саме:.....	91
1) Теоретичний – що розглядає такі інструменти політичних технологій, як-от: аналіз, прийняття рішень, керування конфліктами, переговорами, лобіювання, вибори, інформація, мережі, досліджений Г.Почепцовим у праці «Інформаційна політика»;.....	91
2) Прикладний – опис того, що працює на практиці. Представлений дослідженнями R. Michael Alvarez, Lonna Rae Atkeson, Jennifer Morrell, Maggie Toulouse Oliver у межах MIT Election Lab (2023), спрямований на опис та оцінку інструментів політичних технологій. В тому числі виборчих.....	91
2. Було визначено, що підґрунтям, яке дозволяє месенджерам, зокрема Telegram, виступати у ролі інструментів політичних технологій є:.....	91
Швидке поширення інформації.....	91
Здатність мобілізувати громадян.....	91
Вплив на формування громадської думки.....	91

Можливість для політиків обходити традиційні медіа, створюючи прямі канали комунікації.....	91
Дослідження вказують на зростання популярності месенджерів через можливість швидкого доступу до новин, функціональність пересилання повідомлень та відсутність обмежень на поширення контенту.....	92
3. Було з'ясовано, що у політичній науці Telegram досліджується як платформа, що впливає на політичну комунікацію та дезінформацію. Його анонімність і швидкість поширення контенту роблять його об'єктом вивчення в контексті цифрової демократії та гібридних загроз.....	92
Дослідники зазначають, що після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну популярність Telegram різко зросла, що пов'язано з оперативністю інформування та відсутністю цензури. Зокрема, Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) у 2022 році зафіксував збільшення використання Telegram як основного джерела новин серед українців. Також приділяється увага політизації месенджера, що проявляється через створення авторизованих та анонімних каналів, які використовуються політиками.....	92
4. Опрацювання наукової літератури дало змогу встановити, що створений у 2013 році Павлом Дуровим для забезпечення конфіденційності, Telegram еволюціонував від месенджера до платформи для політичної агітації, координації рухів і поширення інформації через канали та боти.....	92
5. В ході праці визначено, що Telegram має ознаки інструменту політичних технологій, оскільки має:.....	92
1) Великі канали комунікації;.....	92
2) Засоби односторонньої передачі інформації;.....	92
3) Позиціонує анонімність як засіб уникнення політичної відповідальності;.....	92
4) Відіграють роль альтернативних медіа.....	92
Завдяки великим каналам і односторонній передачі інформації Telegram є ефективним інструментом політичної комунікації, хоча анонімність сприяє поширенню маніпуляцій.....	93
Політичні телеграм-канали відіграють роль альтернативних медіа, що не піддаються цензурі. Значну частину політичного Telegram представляють канали, що належать до різних «сіток», афілійованих з політичними суб'єктами.....	93
6. Під час проведення дослідження вдалося засвідчити, що політизація Telegram відбувалася через зростання популярності каналів, використання ботів і адаптацію платформи для політичних кампаній, зокрема для координації протестів і агітації.....	93
Telegram почав активно використовуватися в Україні після заборони російських соціальних мереж у 2017 році, що призвело до стрімкого зростання аудиторії месенджера до 4,5 млн користувачів. Під час президентських виборів 2019 року Telegram продемонстрував свій політичний потенціал.....	93
З початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році Telegram остаточно закріпився як політичний інструмент.....	93
7. На основі аналітичних звітів, вийшло описати телеграм-канали як інструмент гібридної та повномасштабної війни РФ проти України.....	93
У працях О.Marukhovska-Kartunova «Digital journalism and the role of social media in shaping public perception of Russian aggression in Ukraine», К.Кіфорчук «Frequency Analysis of Russian Propaganda Telegram Channels», проаналізовано, що Telegram використовується як технологія для дезінформації та пропаганди, спрямованих на дестабілізацію України. Російські телеграм-канали активно використовуються для розповсюдження фейків з метою підриву морального духу українців.....	93

Анонімність і відсутність модерації в Telegram полегшують роботу пропагандистів. Більшість новин про Україну базуються на заявах російських офіційних осіб. Українська позиція часто вказуються узагальнено («українські медіа», «місцеві ЗМІ»). Прямая мова в цитатах використовується виключно для російських посадовців.....	94
8. На основі ознайомлення з чинним законодавством України та міжнародним досвідом вдалося проаналізувати методи протидії держави та суспільства діяльності Telegram.....	94
Ці інструменти представлені через:.....	94
моніторинг загроз національній безпеці;.....	94
вимогами до Telegram щодо блокування шкідливого контенту;.....	94
спробами підвищення медіаграмотності серед громадян.....	94
3 урахування перецеденту блокування російських соцмереж Вконтакте та Однокласники зроблено висновок, що закриття Telegram в Україні вимагає тільки політичної волі, адже існує більш ніж достатньо формальних та фактичних підстав для такого кроку.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
1 Активність новинних телеграм-каналів до і після 24 лютого. Дослідження. LOOQME : вебсайт. URL: https://marketer.ua/ua/activity-of-newstelegram-channels-before-and-after-february-24-research	94
2 Бахметьєва А., Кирилова О. Специфіка презентації громадсько-політичної проблематики в соціальних медіа традиційними новинними ЗМІ під час війни в Україні. Communications and Communicative Technologies. 2022. Вип. 22. С. 5–14.	94
3 Буняк В. Дуров в інтерв'ю Financial Times: Кількість користувачів телеграму сягнула 900 мільйонів у лютому 2024 року. URL: https://ms.detector.media/trendi/post/34401/2024-03-11-durov-vintervyu-financial-times-kilkist-korystuvachiv-telegramu-syagnula-900-milyoniv-u-lyutomu-2024-roku/	95
4 Васьківська О. Є. Особливості інформаційних каналів соціальних мереж під час російсько-української війни. Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в сучасних умовах : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Полтава : ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. С. 72–73.....	95
5 Года М. Telegram: історія створення месенджера, боти та блокування сервісу URL: https://techno.24tv.ua/telegram-bot-shho-tse-istoriya-stvorenniya-https://techno.24tv.ua/telegram-bot-shho-tse-istoriya-stvorenniya-oglyad-na-telegramkanali_n1343625	95
6 Гордієнко Т. Чому українські журналісти закохуються в Telegram URL: https://ua.ejoonline.eu/4651/tsyfrovi-media/ukrainian-journalists-telegram	95
7 Гюк І. Telegram-канал для медіа: чи варто запускати і для яких цілей URL: https://www.thelede.media/lifehacks/2020/02/19/1001/	95
8 Досенко А. К. Telegram-канали як платформи для поширення контенту в Україні за часів війни. Обрії друкарства, (2(14), 54–65. https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295207	95
9 Жесть України : вебсайт. URL: https://t.me/+FjG6Z6UKA7czOWRi (дата звернення: 30.11.2024).....	95
10 Жугай В., Кузнецова Т. Особливості Телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71), № 6, Ч. 3. С. 120–125.....	95
11 Карпенко О. Павел Дуров заплатит пользователю «Хабрахабра» \$100 тыс. за найденную в Telegram уязвимость. URL: https://ain.ua/ru/2013/12/23/pavel-durov-zaplatit-polzovatelyu-xabraxabra-100-tys-za-najdennuyu-dyru-v-telegram/	96

- 12 Ляпіна К. Телеграм-канали: недостовірні аноніми чи якісні ЗМІ? URL: <http://grinchenkoinform.kubg.edu.ua/telegram-kanaly-nedostovirni-anonimy-chy-yakisnezmi/#.X61AkN4zZaQ>..... 96
- 13 Мальченко В. Соцмережі і телеграм-канали – основні джерела інформації дніпровських онлайн-змі URL: <https://imi.org.ua/blogs/sotsmerezhi-i-telegram-kanalyosnovni-dzherela-informatsiyi-dniprovskyh-onlajn-zmi-i31520>..... 96
- 14 Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. 2022. Opora.ua.org : вебсайт. URL: https://www.opora.ua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyivini-opituvanniaopori-24068..... 96
- 15 Найбільші Telegram-канали: як вони пов'язані з нардепами і хто є містком для російського контенту? LB.ua : вебсайт. URL: https://lb.ua/news/2023/08/02/567841_naybilshi_telegramkanali_yak_voni.html..... 96
- 16 Новини UA : телеграм-канал. URL: <https://t.me/+FjG6Z6UKA7czOWRi>..... 96
- 17 Опитування. Київський міжнародний інститут соціології (KMIC). Kiis : вебсайт. URL : <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&=ukr>..... 96
- 18 Політика конфіденційності Telegram URL: <https://telegram.org/privacy/ua>..... 96
- 19 Почепцов Г. Г. Інформаційна політика К. : Знання, 2006. 663 с. <https://westudents.com.ua/knigi/365-nformatsyna-politika-pocheptsov-gg.html>..... 96
- 20 Семенова І. Джокери з Телеграму. Топ-10 українських політичних каналів за кількістю підписників. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/top-ukrajinskih-politichnih-telegram-kanaliv-z-naybilshoyu-kilkistyu-pidpisnikiv-infografika-50092439.html>..... 96
- 21 Токар Н. 8 доказів небезпеки одного з найуспішніших російських проєктів Telegram. URL: <https://cripo.com.ua/vojna-s-rf/8-dokaziv-nebezpeky-odnogo-z-najuspishnishyh-rosijskyh-proyektivtelegram/>..... 97
- 22 Фігуранти резонансного розслідування про російські телеграмканали атакують авторку URL: <https://bit.ly/3pFkizW>..... 97
- 23 Ярова М. Усе, що можна дізнатися про вас у Telegram-ботах. URL: <https://ain.ua/2023/03/03/useskho-mozhna-diznatysya-pro-vas-u-telegram-botah/>..... 97
- 24 Івженко Д. Засновник Signal заявив, що навіть Facebook Messenger більш захищений ніж Telegram. URL: <https://ain.ua/2021/12/28/zasnovnyk-signal-facebook-messenger-telegram/>..... 97
- 25 Abay Gaspar H. Radicalization and political violence – challenges of conceptualizing and researching origins, processes and politics of illiberal beliefs / H. Abay Gaspar, C. Daase, N. Deitelhoff. Text : unmediated // International Journal of Conflict and Violence. 2020. 14 (2). P. 1–19..... 97
- 26 Alonso-Muñoz L. Telegram in campaign: The use of mobile instant messaging services in electoral political communication. Communication and Society. 2022. 35 (4). P. 71–88. doi: 10.15581/003.35.4.71-88..... 97
- 27 Al-Rawi, A. Telegramming hate: Far-right themes on dark social media . Canadian Journal of Communication. 2021. 46 (4). P. 821–851. doi: 10.22230/cjc.2021v46n4a4055..... 97
- 28 Al-Rawi A. News loopholing: Telegram news as portable alternative media. Journal of Computational Social Science. 2022. 5 (1). P. 949– 968. doi: 10.1007/s42001-021-00155-3..... 97
- 29 Amarasingam A. How Telegram disruption impacts Jihadist platform migration. CREST report. 2021. URL: <https://crestresearch.ac.uk/resources/how-telegram-disruption-impacts-jihadist-platform-migration/>..... 97
- 30 Ameli S. R. Election journalism: Investigating media bias on Telegram during the 2017 presidential election in Iran / S. R. Ameli, H. Molaei. Digital Journalism. 2020. P. 975–991. doi:10.1080/21670811.2020.1777881..... 98

- 31 Bastani P. COVID-19 Related Misinformation on Social Media: A Qualitative Study from Iran / P. Bastani, M. A. Bahrami. *Journal of Medical Internet Research*. 2020. doi: 10.2196/18932.....98
- 32 Bloom M. Navigating ISIS's preferred platform: Telegram / M. Bloom, H. Tiflati, J. Horgan. *Terrorism and Political Violence*. 2017. doi: 10.1080/09546553.2017.1339695.....98
- 33 Bodrunova S. S. Dynamics of distrust, aggression, and conspiracy thinking in the anti-vaccination discourse on Russian Telegram / S. S. Bodrunova, D. Nepiyuschikh. *Social Computing and Social Media: Design, User Experience and Impact: 14th International Conference, SCSM 2022, Held as Part of the 24th HCI International Conference, HCII 2022, Virtual Event, June 26 – July 1, 2022, Proceedings, Part I*. 2022. P. 468–484. doi: 10.1007/978-3-031-05061-9_33.....98
- 34 Braun V. Using thematic analysis in sport and exercise research / V. Braun, V. Clarke, P. Weate. *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise / Eds.: B. Smith, A. Sparkes*. 2016. P. 191–205.....98
- 35 Bryanov K. The Other Side of Deplatforming: Right-Wing Telegram in the Wake of Trump's Twitter Ouster / K. Bryanov, D. Vasina, Y. Pankova, V. Pakholkov. *Digital Transformation and Global Society. DTGS 2021. Communications in Computer and Information Science*. Springer, Cham. 2022. Vol. 1503. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-93715-7_30.....98
- 36 Bykov I. A. Anonymous communication strategy in Telegram: Toward comparative analysis of Russia and Belarus / I. A. Bykov, M. V. Medvedeva, A. A. Hradziushka. Paper presented at the Proceedings of the 2021 Communication Strategies in Digital Society Seminar, ComSDS. 2021. P. 14–17. doi: 10.1109/ComSDS52473.2021.9422858.....98
- 37 Casero-Ripollés A. Research on political information and social media: Key points and challenges for the future *Profesional de la Informaci n*. 2018. Vol. 27. Iss. 5. P. 964–974. URL: [https:// www.doi.org/10.3145/epi.2018.sep.01](https://www.doi.org/10.3145/epi.2018.sep.01).....99
- 38 Chagas V. The 'new age' of political participation? WhatsApp and call to action on the Brazilian senate's consultations on the e-cidadania portal / V. Chagas, I. Mitozo, S. Barros, J. Santos, D. Azevedo. *Journal of Information Technology & Politics*. 2021. P. 1–16. URL: [https:// www.doi.org/10.1080/19331681.2021.1962779](https://www.doi.org/10.1080/19331681.2021.1962779).....99
- 39 Criezis M. Online Deceptions: Renegotiating Gender Boundaries on ISIS Telegram M. Criezis. *Perspectives on terrorism*. 2020. Vol. 14. Iss. 1. P. 67–73.....99
- 40 Curley C. Covid-19 protesters and the far right on Telegram: Co-conspirators or accidental bedfellows? C. Curley, E. Siapera, J. Carthy. *Social Media and Society*. 2022. Vol. 8. Iss. 4. doi: 10.1177/2056305 1221129187.....99
- 41 Fielitz M. Post-digital cultures of the far right: Online actions and offline consequences in Europe and the US / M. Fielitz, N. Thurston. 2018. Transcript Verlag. [https://doi.org/ 10.1515/ 9783839446706](https://doi.org/10.1515/9783839446706).....99
- 42 Fonseca P. F. C. Demarcating patriotic science on digital platforms: Covid-19, chloroquine and the institutionalisation of ignorance in Brazil / P. F. C. Fonseca, B. E. Ribeiro, L. F. Nascimento. *Science as Culture*. 2022. doi:10.1080/09505431.2022.2105691.....99
- 43 Gallagher A. Layers of lies: A first look at Irish far-right activity on Telegram / A. Gallagher, C. O'Connor. Institute for Strategic Dialogue, 2021. URL: <https://www.isdglobal.org/wpcontent/uploads/2021/04/Layers-of-Lies.pdf>.....99
- 44 Garimella, K. Images and misinformation in political groups: Evidence from WhatsApp in India / K. Garimella, D. Eckles. Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review. 2020. <https://doi.org/10.37016/mr-2020-030>.....99

- 45 Herasimenka A. Movement leadership and messaging platforms in preemptive repressive settings: Telegram and the Navalny movement in Russia / A. Herasimenka. *Social Media and Society*. 2022. Vol. 8. Iss. 3. doi: 10.1177/20563051221123038.....100
- 46 Herasimenka A. Misinformation and professional news on largely unmoderated platforms: The case of Telegram / A. Herasimenka, J. Bright, A. Knuutila, P. N. Howard. *Journal of Information Technology and Politics*. 2022. doi: 10.1080/19331681.2022.2076272.....100
- 47 Holbrook D. Internal Debates, Doubts and Discussions on the Scope of Jihadi Violence: The Case of the Turnup Terror Squad / D. Holbrook. *Perspectives on terrorism*. 2020. Vol. 14. Iss. 6. P. 77–90.....100
- 48 Júnior M. Towards understanding the use of Telegram by political groups in Brazil / M. Júnior, P. Melo, A. P. C. Da Silva, F. Benevenuto, J. Almeida. / Paper presented at the ACM International Conference Proceeding Series. 2021. P. 237–244. doi: 10.1145/3470482.3479640.....100
- 49 Júnior M. Telegram monitor: Monitoring Brazilian political groups and channels on Telegram / M. Júnior, P. Melo, D. Kansaon, V. Mafra, K. Sa, F. Benevenuto. Paper presented at the HT 2022: 33rd ACM Conference on Hypertext and Social Media – Co-Located with ACM WebSci 2022 and ACM UMAP. 2022. P. 228–231. doi: 10.1145/3511095.3536375.....100
- 50 Quinn K. Our Networked selves: Personal connection and relational maintenance in social media use / K. Quinn, Z. Papacharissi. *The Sage Handbook of Social Media* / Eds.: J. Burgess, A. Marwick & T. Poell. UK: Sage, 2018. P. 353–371.....100
- 51 Kermani H. Decoding Telegram: Iranian users and ‘produsage’ discourses in Iran’s 2017 presidential election / H. Kermani. *Asiascape: Digital Asia*. 2020. Vol. 17. Iss. 2. P. 88–121. doi: 10.1163/22142312-12340119.....100
- 52 Krona M. Collaborative Media Practices and Interconnected Digital Strategies of Islamic State (IS) and Pro-IS Supporter Networks on Telegram / M. Krona. *International Journal of Communication*. 2020. № 14. P. 1888–1910.....101
- 53 A Lopez-Meri A. What do politicians do on Twitter? Functions and communication strategies in the Spanish electoral campaign of 2016 / A. Lopez-Meri, S. Marcos-García, A. CaseroRipollés. *Profesional de la Informaci n*. 2017. Vol. 6. Iss. 5. P. 795–804. URL: <https://www.doi.org/10.3145/epi.2017.sep.02>.....101
- 54 Lou C. When motivations meet affordances: News consumption on Telegram / C. Lou, E. C., Jr. Tandoc, L. X. Hong, X. Y. Pong, W. X. Lye, N. G. Sng. *Journalism Studies*. 2021. Vol. 22. Iss. 7. P. 934–952. doi:10.1080/1461670X.2021.1906299.....101
- 55 Nizaruddin F. Institutionalized riot networks in India and mobile instant messaging platforms / F. Nizaruddin. *Asiascape: Digital Asia*. 2021. Vol. 9. Iss. 1-2. P. 71–94. doi: 10.1163/22142312-bja10028.....101
- 56 Pereira É. V. Analyzing YouTube videos shared on WhatsApp and telegram political public groups / É. V. Pereira, P. Melo, M. Júnior, V. O. Mafra, J. C. S. Reis, F. Benevenuto. Paper presented at the ACM International Conference Proceeding Series. 2022. P. 28–37. doi: 10.1145/3539637.3556997.....101
- 57 Peter V. Network analysis of German COVID-19 related discussions on Telegram / V. Peter, R. Kühn, J. Mitrović, M. Granitzer, H. Schmid-Petri. *Natural Language Processing and Information Systems. NLDB. Lecture Notes in Computer Science* / Eds.: P. Rosso P., V. Basile, R. Martínez, E. Métais, F. Meziane. 2022. Vol. 13286. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-08473-7_3 doi:10.1007/978-3-031-08473-7_3.....101
- 58 Pineda A. “Backstage moments during the campaign”: The interactive use of Instagram by Spanish political leaders / A. Pineda, E. Bellido-Pérez, A. Barragán-Romero. *New Media & Society*. 2020. P. 1–28. URL: <https://www.doi.org/10.1177/14614448211047850>.....101

- 59 Radchenko D. Roskomnadzor-chan and other beings: Performative practices and folklore re-action to the telegram lockout / D. Radchenko. *Etnograficeskoe Obozrenie*. 2020. 3. P. 24–37. doi: 10.31857/S0869 54150010046-0.....102
- 60 Reis J. C. S. Can WhatsApp benefit from debunked factchecked stories to reduce misinformation? / J. C. S. Reis, P. Melo, K. Garimella, F. Benevenuto. *Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review*. 2020. URL: <https://doi.org/10.37016/mr-2020-035>102
- 61 Reuters Institute for the Study of Journalism. Digital news report. 2021. URL: <http://www.digitalnewsreport.org> (date of access: 09.06.2023).....102
- 62 Robertson D. How conspiracy theorists argue: epistemic capital in the QAnon social media sphere / D. Robertson, A. Amarasingam. *Popular Communication*. 2022. Vol. 20. № 3. P. 193–207. URL: <https://doi.org/10.1080/15405702.2022.2050238>.....102
- 63 Rogers R. Deplatforming: Following extreme Internet celebrities to Telegram and alternative social media / R. Rogers. *European Journal of Communication*. 2020. Vol. 35. Iss. 3. P. 213–229. URL: <https://www.doi.org/10.1177/0267323120922066>.....102
- 64 Salikov A. Telegram as a means of political communication and its use by Russia's ruling elite / A. Salikov. *Politologija*. 2019. Vol. 95. Iss. 3. P. 83– 110. doi:10.15388/Polit.2019.95.2.....102
- 65 Sánchez Gonzales H. M. Telegram as a tool for journalists: Perception and use / H. M. Sánchez Gonzales, J. Martos Moreno. *Revista De Comunicacion*. 2020. Vol. 19. Iss. 2. P. 245–261. doi:10.26441/ RC19.2-2020-A14.....102
- 66 Santini R. M. We love to hate George Soros: A crossplatform analysis of the Globalism conspiracy theory campaign in Brazil / R. M. Santini, C. E. Barros. *Convergence*. 2022. Vol. 28. Iss. 4. P. 983–1006. URL: <https://doi.org/10.1177/13548565221085833>.....102
- 67 Santos M. Subversive affordances as a form of digital transnational activism: The case of Telegram's native proxy / M. Santos, M. Saldaña, K. Tsyganova. *New Media and Society*. 2021. doi: 10.1177/14614448211054830.....103
- 68 Sardari P. Evidence on the role of social media in the illegal trade of Iranian wildlife / P. Sardari, F. Felfelian, A. Mohammadi, D. Nayeri, E. O. Davis. *Conservation Science and Practice*. 2022. Vol. 4. Iss. 7. doi: 10.1111/csp2.12725.....103
- 69 Schlette A. The online structure and development of posting behaviour in Dutch anti-vaccination groups on Telegram / A. Schlette, J. van Prooijen, A. Blokland, F. Thijs. *New Media and Society*. 2022. doi: 10.1177/14614448221128475.....103
- 70 Schulze H. Far-right conspiracy groups on fringe platforms: A longitudinal analysis of radicalization dynamics on Telegram / H. Schulze, J. Hohner, S. Greipl, M. Girgnhuber, I. Desta, D. Rieger. *Convergence*. 2022. Vol. 28. Iss. 4. P. 1103–1126. doi: 10.1177/13548565221104977.....103
- 71 Schwaiger L. Mindsets of conspiracy: A typology of affinities towards conspiracy myths in digital environments / L. Schwaiger, J. Schneider, A. Rauchfleisch, M. Eisenegger. *Mindsets of conspiracy: A typology of affinities towards conspiracy myths in digital environments*. 2022. Vol. 28. Iss. 4. P. 1007–1029. doi: 10.1177/13548565221106427.....103
- 72 Shayegan M. J. A method for identifying personality traits in Telegram / M. J. Shayegan, M. Valizadeh. Paper presented at the 2022 8th International Conference on Web Research, ICWR. 2022. P. 88–93. doi: 10.1109/IC WR54782.2022.9786253.....103
- 73 Shehabat A. Encrypted jihad: Investigating the role of Telegram app in lone wolf attacks in the west / A. Shehabat T. Mitew, Y. Alzoubi. *Journal of Strategic Security*. 2017. 10. P. 27–53.....103
- 74 Simon M. Linked in the dark: A network approach to understanding information flows within the Dutch Telegramsphere / M. Simon, K. Welbers, A. Kroon, D. Trilling.

Information Communication and Society. 2022. doi: 10.1080/1369118X.2022.2133549	103
75 Sugara R. The use of electronic communication technology by terrorist movement in Indonesia / R. Sugara, M. Ulfa, F. Eka Muzayyana Agustin, I. Subchi, A. Rina Farida, D. Toyibah. Paper presented at the 2022 International Conference on Science and Technology, ICOSTECH 2022. doi: 10.1109/ICOS TECH54296.2022.9829128. URL: https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=9829128&isnumber=9828805	104
76 Tinnes J. Bibliography: Internet-driven right-wing terrorism / J. Tinnes. Perspectives on Terrorism. 2020. Vol. 14. Iss. 3. P. 168–189.	104
77 Urman A. What they do in the shadows: Examining the farright networks on Telegram / A. Urman, S. Katz. Information Communication and Society. 2022. Vol. 25. Iss. 7. P. 904–923. doi: 10.1080/1369118X. 2020.1803946.	104
78 Walther S. US extremism on Telegram: Fueling disinformation, conspiracy theories, and accelerationism / S. Walther, A. McCoy. Perspectives on Terrorism. 2021. Vol. 15. Iss. 2. P. 100–124.	104
79 Yayla Ahmet S. Telegram: the Mighty Application that ISIS Loves / Ahmet S. Yayla, A. Speckhard. ICSVE Research Reports. 2017. URL: https://www.icsve.org/briefreports/telegram-the-mighty-application-that-isis-loves/.....	104
80 Zhao Z. Social media and academic success: Impacts of using Telegram on foreign language motivation, foreign language anxiety, and attitude toward learning among EFL learners / Z. Zhao, X. Wang, S. M. Ismail, M. K. Hasan, A. Hashemifardnia. Frontiers in Psychology. 2022. 13. doi:10.3389/fpsyg.2022.996577	104
81 Zihiri S. QAnon shifts into the mainstream, remains a farright ally / S. Zihiri, G. Lima, J. Han, M. Cha, W. Lee. Heliyon. 2022. Vol. 8. Iss. 2. doi: 10.1016/j.heliyon.2022.e08764.	104
82 Kiforchuk K. Frequency Analysis of Russian Propaganda Telegram Channels URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f071b0b4-fd3a47b9-9ad4-f83e91b7a5f4/content (date of access 03.11.2024).	105
83 Roy S., Pourabbas Vafa E., Khanmohammadi K., Nilizadeh S. DarkGram: Exploring and Mitigating Cybercriminal Content Shared in Telegram Channels 2024. URL: https://arxiv.org/pdf/2409.14596 .	105
84 Marukhova-Kartunova O., Marukhovskiy O., Aleksandrova M., Ivanova I., Lebedenko N. Digital Journalism and the Role of Social Media in Shaping Public Perception of Russian Aggression in Ukraine. Amazonia Investiga. 2023. Vol. 12(69). P. 143–153. URL: https://doi.org/10.34069/AI/2023.69.09.12 .	105
85 Election Auditing: Best Practices and New Areas for Research / MIT Election Data and Science Lab. 2023. P. 28 URL: https://electionlab.mit.edu/sites/default/files/2023-10/election-audits.pdf .	105
86 DellaVigna, Stefano, and Woojin Kim. 2022. "Policy Diffusion and Polarization across U.S. States." National Bureau of Economic Research. URL: https://www.nber.org/papers/w30142 .	105
87 Election Assistance Commission. 2021. "Election Audits Across the United States." URL: https://www.eac.gov/sites/default/files/bestpractices/Election_Audits_Across_the_United_States.pdf .	105
88 Pilot Implementation Study of Risk-Limiting Audit Methods in the State of Rhode Island Report of the Rhode Island RLA Working Group August 2019 URL: https://www.commoncause.org/wp-content/uploads/2019/09/RI-Report-Design-FINAL-WEB5.pdf .	105

ВСТУП

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій і соціальних медіа, телеграм-канали стають все більш значущим інструментом у політичній комунікації. Вони дозволяють політикам безпосередньо взаємодіяти з громадянами, обминаючи традиційні ЗМІ. Це створює нові можливості для формування громадської думки та активізації політичної активності.

Сьогодні соціальні мережі і месенджери формують окремий політичний комунікативний простір із притаманною йому специфікою. Тут, під політичним комунікативним простором, розуміється самостійний вид комунікаційних просторів в мережі Інтернет, які передбачають здійснення комунікацій, спрямованих на досягнення широкого спектру політичних цілей.

Особливу увагу варто приділити такому поняттю як політичний інсайд. Зокрема, месенджер Telegram постав як нова віха для поширення подібного явища. Анонімність дозволяє розповсюджувачам політичного інсайду не турбуватись за власну безпеку. Даючи загальну характеристику політико-комунікаційної активності, сьогодні в більшості країн сотні тисяч телеграм-каналів ведуть активну інформаційну роботу, регулярно оновлюють стрічку новинами, що містять виражене політичне забарвлення.

Telegram-канал являє собою інформаційний ресурс в месенджері Telegram, який дозволяє користувачам (адміністраторам каналу) публікувати повідомлення, зображення, відео та інші матеріали для своєї аудиторії. На відміну від групових чатів, де всі учасники можуть обмінюватися повідомленнями, в каналі тільки адміністратори мають можливість публікувати контент, що дозволяє контролювати інформацію і формувати єдине інформаційне поле.

Telegram-канали мають ряд функцій і переваг, які роблять їх привабливими для політиків:

Пряма взаємодія з аудиторією: політики можуть безпосередньо звертатися до громадян, оминаючи фільтри традиційних ЗМІ, що дозволяє їм більш ефективно доносити свої ідеї і програми.

Миттєве поширення інформації: повідомлення в телеграм-каналах доставляються миттєво, що дозволяє політикам оперативно реагувати на події і ділитися актуальною інформацією.

Можливість зворотного зв'язку: політики можуть проводити опитування і отримувати коментарі від аудиторії, це сприяє більш активному залученню громадян в політичні процеси.

Мультимедійний контент: телеграм-канали підтримують різні формати контенту (тексти, зображення, відео, аудіо).

Об'єкт дослідження: Telegram месенджер як актор політичного процесу.

Предмет дослідження: Telegram – як інструмент політичних технологій.

Мета роботи: розглянути та узагальнити досвід використання месенджеру Telegram як інструменту політичних технологій як сукупності прийомів, методів, способів, процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності (особистості, політичні і суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо).

Для досягнення певної мети необхідно виконати завдання:

- розглянути роль месенджерів у політичному процесі;
- визначити ступінь наукового опрацювання ролі Telegram як актора політичного процесу;
- проаналізувати мету створення платформи Telegram та еволюцію її використання;
- охарактеризувати Telegram як інструмент політичної комунікації;
- привести досвід політизації Telegram або етапи трансформації месенджера в політичний інструмент;
- описати телеграм-канали як інструмент гібридної та повномасштабної війни РФ проти України;
- проаналізувати протидію держави та суспільства діяльності Telegram в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕСЕНДЖЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Поняття «Інструмент політичних технологій» у науково-практичних розвідках

У сучасній політичній науці поняття «інструмент політичних технологій» набуває особливого значення як елемент впливу, моделювання та практичної реалізації політичної діяльності. У науково-практичному дискурсі простежується розмежування між різними підходами до визначення інструментів політичних технологій. З одного боку, існує теоретичний підхід, який розглядає ці інструменти як концептуальні засоби, прийоми, методи та процедури, що використовуються суб'єктами політичної діяльності для досягнення поставлених цілей. З іншого боку, прикладний підхід демонструє конкретні механізми впливу, перевірки й оцінки політичних процесів у реальних умовах. Теоретичний підхід до розуміння поняття «інструмент політичних технологій» базується на концептуальному осмисленні засобів, прийомів, методів, способів та процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності. До таких суб'єктів належать особистості, політичні і

суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо [19].

Г.Почепцов у своїй праці «Інформаційна політика» розглядає інструмент політичної технології як структурний елемент системної інформаційної взаємодії. Політичні інструменти аналізуються в межах інформаційної політики, яка формує канали впливу на масову свідомість, маніпулятивні стратегії та дискурсивні фрейми [19].

Г.Почепцов розглядає як інструмент політичних технологій систематичне дослідження політичної ситуації, що дозволяє виявити ключові фактори впливу та можливі сценарії розвитку подій через контент-аналіз, дискурс-аналіз, статистичний аналіз тощо.

Прийняття рішень як інструмент передбачає використання технологій, що дозволяють оптимізувати процес вибору найкращих альтернатив у складних політичних ситуаціях. Почепцов підкреслює, що цей інструмент включає як раціональні, так і ірраціональні компоненти, враховуючи психологічні особливості політичних акторів [19].

Керування конфліктами розглядається як спеціалізований інструмент, що дозволяє контролювати та направляти конфліктні ситуації у потрібному напрямку. У своїх напрацюваннях Г.Почепцов зазначає, що цей інструмент може використовуватися як для врегулювання конфліктів, так і для їх ескалації залежно від політичних цілей.

Переговори як інструмент політичних технологій передбачають використання комунікативних стратегій для досягнення компромісів або отримання переваг у взаємодії з політичними опонентами. Г.Почепцов виділяє різні типи переговорних технологій: від дипломатичних до маніпулятивних.

Лобіювання розглядається як інструмент впливу на процес прийняття політичних рішень через неформальні канали комунікації.

Вибори як інструмент політичних технологій включають широкий спектр технологій: від формування іміджу кандидатів до організації виборчих кампаній.

Інформація розглядається як універсальний інструмент політичних технологій, що пронизує всі інші категорії. Г.Почепцов аналізує інформаційні потоки, їх структуру та механізми впливу на політичні процеси.

Мережі як інструмент політичних технологій передбачають створення та використання формальних і неформальних зв'язків між політичними акторами для досягнення спільних цілей або координації дій.

Науковець підкреслює, що всі ці інструменти функціонують у рамках єдиної системи інформаційної політики та можуть комбінуватися залежно від конкретних завдань та умов їх застосування [19].

Прикладний підхід до розуміння інструментів політичних технологій зосереджується на описі того, що реально працює на практиці, демонструючи конкретні механізми впливу та їх ефективність у реальних політичних процесах.

Матеріали MIT Election Lab (2023) надають яскравий приклад прикладного підходу через аналіз інструментів виборчого аудиту як механізмів забезпечення прозорості, довіри та достовірності результатів виборів [85].

Практичні інструменти виборчого аудиту:

Tabulation Audit (Табуляційний аудит) – це практичний інструмент перевірки правильності підрахунку голосів. Вибіркова перевірка бюлетенів дозволяє оцінити точність машинного підрахунку та виявити можливі технічні помилки. MIT Election Lab наводить приклади успішного застосування цього інструменту в 15 штатах США, де він довів свою ефективність у підвищенні довіри до виборчого процесу [86].

Risk-Limiting Audit (RLA) – Аудит з обмеженням ризику є статистично обґрунтованим інструментом, який гарантує, що якщо результати

неправильні, то це буде виявлено з визначеною високою ймовірністю. Такий аудит офіційно застосовується у штатах Колорадо, Вірджинія, Мічиган. MIT Election Lab підкреслює, що RLA стала золотим стандартом виборчого аудиту через свою математичну обґрунтованість [87].

Procedural Audit (Процедурний аудит) – практичний інструмент оцінки дотримання процедур на всіх етапах виборчого процесу: від реєстрації виборців до публікації результатів. Цей інструмент дозволяє виявити порушення процедурних норм, які можуть вплинути на легітимність виборів [85].

Eligibility/Compliance Audit (Аудит відповідності) – інструмент перевірки відповідності учасників виборчого процесу вимогам законодавства. Включає перевірку права голосу виборців, кваліфікації кандидатів, дотримання фінансових вимог тощо [85].

MIT Election Lab наводить конкретні кейси, що демонструють ефективність цих інструментів. У штаті Род-Айленд у 2019 році вперше було проведено RLA, який продемонстрував високу довіру з боку виборців та спостерігачів. Аудит охопив 3% від загальної кількості бюлетенів і підтвердив правильність первинних результатів з довірчою ймовірністю 95% [88].

Дослідники також звертають увагу на необхідність навчання персоналу, який застосовує ці інструменти. Без належної підготовки навіть найдосконаліші технології не можуть гарантувати очікуваних результатів.

Обидва підходи розглядають інструменти політичних технологій як засоби досягнення політичних цілей. Теоретичний підхід забезпечує концептуальну основу для розуміння природи та функцій інструментів політичних технологій, тоді як прикладний демонструє конкретні механізми їх реалізації та ефективність у практичній діяльності.

Інструменти політичних технологій функціонують не лише в сфері впливу, але й у площині легітимації рішень та процедур. Їх значення зростає

в умовах політичної нестабільності, поширення дезінформації та підвищення вимог до прозорості політичних процесів. Водночас цифрова комунікація стала одним із ключових каналів для реалізації цих інструментів, зокрема в контексті мобілізації виборців та формування громадської думки.

1.2. Роль месенджерів у політичному процесі

За даними І.Семенової «Топ-10 українських політичних каналів за кількістю підписників» найбільше популярних новинних ресурсів зосереджено у месенджері Telegram, де функціонують понад 100 каналів, серед яких: Труха, Україна зараз, УНІАН та інші. За даними Детектор Медіа, було складено рейтинг найпопулярніших телеграм-каналів серед української аудиторії [20]. Подібні рейтинги публікують і інші медіа: у липні 2022 року The Village опублікував топ-100 телеграм-каналів України [3], а онлайн-видання ZMINA представило топ-10 каналів, які протягом 2022 року найактивніше задовольняли інформаційні потреби українських користувачів [7]. Сайт Telegator.biz, що спеціалізується на розміщенні рекламних постів у телеграм-каналах України, склав топ-10 каналів за 2023 рік у такому порядку: Труха, Україна Сейчас, Інсайдер UA, Україна Online, Телеграмна служба новин, Український телеграм, ТСН, Реальний Київ, УНІАН, Україна 24/7. Водночас сайт LB.ua публікує свій рейтинг топ-10 публічних телеграм-каналів за 2023 рік [15]. За даними LB.ua, нині існує достатня кількість каналів, які слугують засобом поширення російського контенту[8]. Це є досить небезпечним для українських споживачів, оскільки анонімні автори можуть поширювати замаскований пропагандистський контент та підривати довіру до Сил оборони, державних інституцій, влади і держави в цілому. У своїй науковій праці «Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст»

В. Жугай і Т. Кузнецова у праці «Особливості Телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст» відзначають: «Науковці

неодноразово доходять висновку про важливу роль телеграм-каналів у формуванні новинного порядку дня та громадської думки» [10, с. 121]. Автори також підготували добірку популярних телеграм-каналів серед української аудиторії. Хоча ці рейтинги не охоплюють усі існуючі канали в Україні, вони свідчать про їхню високу популярність серед користувачів.

Серед телеграм-каналів присутні як анонімні власники, що ускладнює їхню оцінку як достовірних джерел інформації, так і офіційні канали від медіа, які мають авторитет та посиляються на надійні джерела. За словами О. Васьківської в роботі «Особливості інформаційних каналів соціальних мереж під час російсько-української війни», головними характеристиками таких каналів є швидкість подачі інформації, короткість повідомлень та активне використання мультимедійних матеріалів [4]. Для спілкування та отримання зворотного зв'язку підписників вони активно застосовують різноманітні емодзі, що стало альтернативою закритим коментарям, особливо з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Інформаційне поле Telegram виходить за межі теми війни. Варто відзначити, що існують також освітні, культурні, медичні, профільні канали присвячені здоров'ю, вихованню дітей та іншим сферам. Українська аудиторія активно користується Telegram як одним з основних каналів для цілодобового отримання актуальної інформації. Таким чином, Telegram виконує функцію не лише месенджера, а й альтернативи традиційним новинним ЗМІ.

Офіційна версія Telegram має відкритий вихідний код [17], за винятком серверної частини, яка є закритою та належить компанії [15].

Засновником і головою сервісу є російський програміст і бізнесмен Павло Дуров. Хмарні чати та групи шифруються між клієнтом і сервером, тому провайдери та інші треті сторони в мережі не мають доступу до даних. Користувачі можуть надсилати текстові і голосові повідомлення, здійснювати відео- та голосові дзвінки, обмінюватися необмеженою

кількістю зображень, документів (до 2 ГБ на файл), місцезнаходженням, анімованими наліпками, контактами та аудіофайлами. Також можливо слідкувати за каналами [15].

У січні 2021 року кількість активних користувачів Telegram перевищила 500 мільйонів щомісяця. У червні 2022 року ця цифра сягнула понад 700 мільйонів. Того ж місяця було запроваджено Telegram Premium – необов’язкову платну підписку з додатковими функціями. За даними Новини UA і Київського міжнародного інституту соціології (KMIC) у серпні 2023 року кількість активних користувачів перевищила 800 мільйонів, а станом на лютий 2024 складала близько 900 мільйонів [16], [17].

Telegram обігнав WhatsApp та Facebook Messenger і став найпопулярнішим додатком для обміну миттєвими повідомленнями Україні. А також в таких країнах, як Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Ефіопія, Йорданія, Казахстан, Камбоджа, Киргизстан, Молдова [11].

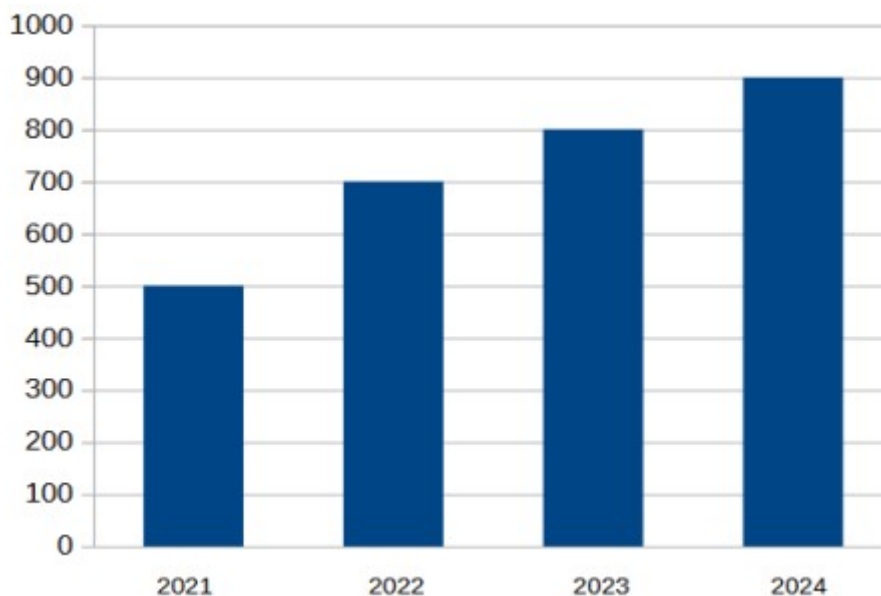

Рисунок 1. Зростання кількості активних користувачів Telegram у мільйонах у період із 2021 по 2024 роки (на підставі аналізу джерел [5])

В. Мальченко у праці «Соцмережі і телеграм-канали – основні джерела інформації дніпровських онлайн-ЗМІ» вказує, що у квітні 2022 року Telegram посів шосту позицію за популярністю серед українських користувачів [13]. Від початку війни українці активно використовують цей месенджер. Крім

того, його застосовують держані органи, як от НАЗК чи Міністерство оборони, для комунікації з населенням України. Також через верифіковані державою чат-боти відбувається збір інформації про воєнні злочини або місцезнаходження військових формувань РФ. Варто зазначити, що застосунок було створено у 2013 році російським програмістом Павлом Дуров, який також був співзновником російської соцмережі «Вконтакте», яка з 2017 року заблокована в Україні. Попри заяви про безпеку та прозорість Telegram, встановити контакти з офісом та потрапити туди важко, оскільки месенджер не публікує офіційних контактних даних. Відомо лише, що офіс компанії розташований в Об'єднаних Арабських Еміратах.

Telegram, WhatsApp та інші платформи вже давно перестали бути лише засобами спілкування – вони перетворилися на арену для формування громадської думки.

На відміну від традиційних ЗМІ (радіо, телебачення, друкованої преси), для публікації в телеграм-каналах не потрібно спеціальної підготовки, обладнання, отримання ліцензії тощо. Важливу роль відіграє і сам функціонал Telegram як месенджера, в тому числі можливість пересилати пости з телеграм-каналів як звичайні повідомлення. На відміну від соціальних мереж типу Facebook, читач сам налаштовує новинну стрічку, алгоритми Telegram не ховають повідомлення і не показують в якості нових вже прочитані пости, відсутня нав'язлива реклама, існує зручна система пошуку в історії каналів (в тому числі пошуку по файлах і посиланнях) і т.д. Для експертів і професійних учасників політичної комунікації це є безумовним плюсом.

В результаті політичний Telegram максимально близький до адресата політичної та експертної комунікації – до осіб, які приймають рішення в організованих політичних та економічних структурах. При цьому виникає відразу два «вікна доступу»: через неформальний обмін повідомленнями (посиланнями) в особистих повідомленнях і через регулярний аналітичний

моніторинг, в рамках якого ключові новини оперативно включаються в дайджести, що лягають на стіл керівникам. У політичному сегменті месенджера Telegram склалася унікальна ситуація: низький «порог входу», коротке «плече» передачі інформації до адресата, в тому числі статусного і «закритого», масове охоплення при одночасній елітарності комунікації. У цьому полягає її відмінність від Facebook і X (Twitter). Хоча Facebook і відіграє важливу роль у поширенні політичного контенту, і довгий час претендував на роль майданчика експертного спілкування. Однак непрозорі принципи формування новинної стрічки (автоматичні приховування одних постів і повторення інших, їх нелінійне і нехронологічне розташування і т.д.), наявність нав'язливої реклами, активна участь ботів і неекспертної аудиторії, модераційна політика соціальної мережі – разом призвели до того, що можливості експертної комунікації в Facebook знижуються, а сама соціальна мережа все більше стає майданчиком «для дружнього спілкування експертів».

X (Twitter) обмежений короткими повідомлення, зручними для передачі посилань і «вірусного» поширення новин, проте позбавлений можливості публікувати довгі тексти, необхідні для повноцінної експертної комунікації. Тобто він може виконувати лише роль допоміжного інструменту при інших платформах.

Орієнтовані на візуальний контент Instagram і TikTok, в цілому, слабо підходять для багатостороннього експертного спілкування. Аналогічним чином YouTube дозволяє публікувати якісні експертні продукти (лекції, інтерв'ю, діалоги, дискусії, презентації тощо), але не може бути інструментом оперативної дво - та багатосторонньої комунікації

На тлі численних публічних дискусій про «смерть» традиційних ЗМІ та якісної журналістики платні платформи позиціонують себе майданчиком для серйозних, затребуваних експертів і публіцистів, які спілкуються з читачами безпосередньо, оминаючи редакторів, рекламодавців, ЗМІ тощо. Однак

подібна закрита комунікація з можливістю доступу до привілейованого контенту за визначенням не є масовою. Більш того, вона за своєю природою протиставлена масовому відкритому (open access) обміну інформацією і потребує додаткових відкритих майданчиків для припливу нових читачів, трансляції зовні смислів та ідей. Примітно, що власники каналів на закритих платних платформах дублюють пости (або, як мінімум, дають інтригуючу вступну) в Telegram або Facebook для залучення нової аудиторії. Також варто відзначити, що в інших сферах (банківська аналітика, продажі, мода, індустрія розваг, туризм тощо) різні соціальні мережі можуть отримувати зовсім інше функціональне використання. Крім того, в умовах різноманіття соціальних мереж автори нерідко просто дублюють повідомлення та дописи, наприклад, в Facebook і Telegram. Це пов'язано з тим, що в кожній соцмережі існує своя цільова аудиторія, які надає перевагу споживанню новин саме через пріоритетну платформу.

З початку масштабного військового вторгнення зросла потреба у доступі до актуальної інформації. Соціальні мережі та платформи для комунікації почали створювати власні новинні канали та активніше співпрацювати з вже існуючими джерелами.

Понад половина українців споживає інформацію з Telegram-каналів. Такі дані наводить дослідження Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Серед причин зростання популярності можна виділити кілька факторів:

1. Telegram дозволяє швидко надсилати повідомлення, пересилати великі файли та має багато функцій для управління каналами.
2. Українці активно використовують месенджер для спілкування з рідними, що перебувають за кордоном або на тимчасово окупованих територіях.
3. Зручний інтерфейс, можливість зберігати контакти, повідомлення та налаштовувати персональний дизайн.

4. Підтримка від уряду, який створює інформаційні канали та чат-боти для документування воєнних злочинів РФ. Наприклад, чат-боти WarCrime (фіксація злочинів проти людяності з боку РФ) та STOP Russian War (інформація про пересування ворога та диверсантів).

Однак й ці боти не застраховані від несподіваного блокування, як сталося у ніч з 28 на 29 квітня 2024 року, коли ГУР МО повідомило про блокування низки офіційних ботів, зокрема чат-ботів української розвідки («ЄВорог», боти Головного управління розвідки та СБУ). Згодом їх відновили, але досі не відомо, хто був причетний до цієї блокування – керівництво компанії чи російська ФСБ. Офіційні представники Telegram назвали цю ситуацію «помилкою» [20].

Такі випадки зменшили довіру користувачів до месенджера, а деякі висловлюють обурення щодо існування офіційних чат-ботів, вважаючи, що через них інформація одразу потрапляє до ворога.

Отже, популярність застосунку є досить високою. Однак з її зростанням збільшується й кількість загроз, про які буде йти мова далі.

Telegram активно застосовують у технологіях брендингу, краудсорсингу, перформанс-маркетингу та інших напрямках завдяки його гнучкості, швидкості та широким можливостям взаємодії з аудиторією. Ось як:

1. Брендинг: телеграм-канали та чати дозволяють створювати унікальний tone of voice, ділитися цінностями бренду, публікувати візуальний контент і будувати лояльну спільноту. Бренди використовують чат-боти для персоналізованого спілкування, що підсилює впізнаваність.

У багатьох країнах політики створюють Telegram-канали для формування іміджу. Наприклад, під час виборчих кампаній в Україні партії типу «Слуга народу» чи «Європейська солідарність» використовують канали для поширення програм, заяв лідерів, мемів і відео, що підкреслюють їхні цінності. Канал Олексія Навального в Росії (до блокувань) був прикладом

потужного персонального брендингу через Telegram, де він публікував розслідування та формував образ борця з корупцією.

Організації, як-от Carnegie Endowment, мають телеграм-канали, де діляться аналітикою, що позиціонує їх як експертів у політичній науці. Вони використовують інфографіку та короткі тексти для залучення аудиторії.

2. Краудсорсинг. Платформа ідеальна для збору ідей, відгуків чи тестування продуктів. Через опитування, чати чи боти компанії залучають аудиторію до розробки продуктів, кампаній чи контенту, отримуючи пряму взаємодію. У 2020 році під час протестів у Білорусі Telegram-канали, як-от NEXTA, закликали читачів надсилати фото, відео та свідчення про дії влади. Це допомогло зібрати докази для політичних аналізів і звітів правозахисних організацій. Політичні дослідники в Telegram створюють боти чи опитування для збору думок про реформи чи кандидатів. Наприклад, українські політологи через канали типу «Політична кухня» проводять опитування щодо ставлення до законодавчих ініціатив, що слугує джерелом даних для наукових статей. У 2019 році в Гонконзі протестувальники використовували телеграм-чати для координації та краудсорсингу ідей щодо тактики протестів, що стало предметом вивчення в політичній науці.

3. Перформанс-маркетинг: Telegram ефективний для просування через таргетовану рекламу в каналах, інтеграцію з воронками продажів і автоматизацію через ботів. Аналітика каналів допомагає відстежувати конверсії, кліки та залученість. Під час виборів у Грузії в 2020 році партія «Єдиний національний рух» використовувала Telegram для таргетованої реклами в популярних каналах, спрямовуючи трафік на свої заходи чи сайти. Боти автоматизували розсилку нагадувань про мітинги. У Бразилії під час виборів 2018 року прихильники Жаїра Болсонару застосовували Telegram для поширення вірусного контенту (меми, відео), що спрямовувався на конкретні демографічні групи. Аналітика переходів із каналів допомагала оцінювати ефективність. Академічні інститути, як-от російський Левада-Центр,

використовують Telegram для поширення результатів соціологічних опитувань, направляючи трафік на свої сайти через посилання в постах, що підвищує їхню видимість.

4. Інші напрями:

- Комунікація: Чати для підтримки клієнтів або внутрішніх команд.
- Освіта: Курси, вебіари, розсилки матеріалів.
- Івенти: Організація подій через анонси, нагадування та RSVP-боти.

РОЗДІЛ 2

TELEGRAM ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Telegram у наукових розвідках політичної науки

Дослідження використання месенджерів і платформ в Україні ведуться вже тривалий час. Науковці цікавляться рівнем їхнього впливу на суспільство, тематикою обговорень та особливостями аудиторії. Прикладом є Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), який у вересні 2021 року провів всеукраїнське опитування [9]. За його результатами, українці користуються месенджерами так: Viber – 73,6 %, Messenger Facebook – 42,7 %, Telegram – 31,6 %, WhatsApp – 25,3 %, Signal – 3,8 %. Майже третина

населення (18,7 %) не обмінюється повідомленнями через жодну з цих платформ. У липні 2022 року КМІС опублікував нові дані, які підтверджують масовий обіг новин у соціальних мережах.

Його результати показують, що 59 % респондентів надають перевагу отриманню новин через соціальні мережі, 41 % – через Telegram, 37 % – через YouTube, 12 % – через Facebook, а 6 % – через Viber. За словами сучасних медіазнавців, «...зміни медіа ландшафту країни спричинили появу сотень онлайн-джерел, кожне з яких успішно конкурує за свою частку ринку, замість існуючого олігархічного комплексу телеканалів» [9, с. 8]. Після повномасштабного вторгнення Росії рівень використання Telegram значно зріс. Український сайт LOOQME представив динаміку популярності телеграм-каналів, дослідження яких охоплювало період з 14 лютого до 10 квітня 2022 року [1]. Така статистика дає розуміння масштабів охоплення України телеграм-каналами та соціальними медіа для поширення громадсько-політичних новин.

Як зазначають А. Бахметьова та О. Кирилова, ці тенденції слід аналізувати з урахуванням повномасштабного вторгнення Росії і застосування гібридних методів війни, такі дослідження допомагають не лише розібратися у специфіці онлайн-новинного простору, а й визначити найефективніші канали та методи просування громадсько-політичної інформації [2, с. 7].

Telegram має низку особливостей, що роблять його популярним серед журналістів, лідерів думок, політиків, PR-спеціалістів, блогерів, представників інформаційних сервісів і власників крос-медійних платформ. Жугай В. та Кузнецова Т. висловили думку, що потенціал цієї платформи зробив її альтернативою традиційним медіа й опінієтворчою платформою [10, с. 121].

Телеграм-канали політиків, культурних діячів використовуються не лише для поширення інформації, а й як інструменти PR. Під час

повмасштабного вторгнення РФ в Україну телеграм-канали стали важливим елементом конвергентної журналістики, що дає змогу диверсифікувати донесення інформації до користувачів [10, с. 123]. На думку медіазнавців [8], основними перевагами Telegram є оперативність інформування про події, можливість створення мультимедійного контенту високої якості, спрощений формат подачі інформації, економічність виробництва, а також доступність до комунікативних матеріалів, разом з їхньою лаконічністю. Водночас, серед недоліків – можливості маніпуляцій і поширення фейкових новин [13], що особливо актуально під час інформаційної війни, яка ведеться паралельно із військовим вторгненням. Висока популярність офіційних телеграм-каналів цілком виправдана, адже вони сприяють інформаційному протистоянню агресору, підтримують моральний дух і формують медіаграмотність серед населення.

Telegram-канали політиків сьогодні виступають як форма інтерактивного спілкування з аудиторією, особливо важливими є офіційні канали Президента України В. Зеленського та його щоденні звернення з 24 лютого 2022 року. Такі звернення не лише інформують, а й слугують альтернативою підсумкам дня війни, підвищенню бойового духу та формуванню громадянської позиції. З початку повномасштабного вторгнення ці повідомлення щоденно публікуються у телеграм-каналі Президента України, їх поширюють багато офіційних і неофіційних пабліків, що сприяє широкому розповсюдженню.

В останні 3-5 років наукові розробки телеграм-сфери активно ведуться на багатьох континентах, що сприяє створенню глобальної соціо-гуманітарної наукової платформи. На основі спільності об'єкта можна виділити чотири макро регіони – країни Азії, країни Америки, країни Західної Європи, Країни Східної Європи та Північної Азії. Між ними спостерігається «фамільна схожість», яка проявляється в тому, що на тлі різних національно обумовлених факторів в науковому просторі кожного

регіону прогресують два домінуючих вектори дослідження – політичний і соціальний.

Політичний вектор спрямований на діяльність державної влади, партій, громадських груп в області внутрішніх і зовнішніх відносин, що існують у форматі Telegram. Соціальний вектор пов'язаний з життям суспільства в найширшому розумінні, включаючи проблеми медіатизації, альтернативної журналістики, безпеки та захисту інтересів громадян, їх обізнаності, освіти, здоров'я та участі в процесах соціальної взаємодії. Власне мовні та семіотичні особливості дискурсу, породженого цифровою екосистемою Telegram, поки залишаються на периферії наукової уваги.

Країни Азії представлені роботами фахівців з Ірану, Індії, Індонезії. Макрорегіональний порядок публікацій характеризується політико-правовою та гуманістичною спрямованістю. Підвищена увага приділяється політичним процесам, функціонуванню політичних систем в умовах нового формату комунікації, загостренню загроз суспільства, захисту інтересів людини, поведінці людей в цифровому середовищі, проблемам нової журналістики, а також приватним питанням держав Азіатського регіону. Іранські вчені вказують на упередженість як помітну характеристику новинних каналів в Telegram і підкреслюють вплив формованих модераторами смислів на хід і результати президентських виборів (2017 р.) [30]. Паралельно піднімаються проблеми якості користувацького контенту. Напередодні голосування в країні аналізуються найбільш популярні пости в перських телеграм-спільнотах. Одним з висновків розкриває, що зміст користувачів значною мірою підтримує та посилює домінуючі політичні дискурси, а не кидає їм виклик [51]. Виявляються роботи, присвячені медіатизації та новій журналістиці. Телеграм-канали називається «альтернативними ЗМІ», оскільки громадськість черпає з них політичну інформацію, яка допомагають краще розуміти світові новини і становище всередині країни. Визначається, На думку Al-Rawi як Telegram експлуатується іноземними державними ЗМІ

для поширення новин перською мовою серед іранської громадськості. У фокусі уваги виявляється поняття новинних «лазівок» як засобів розширення охоплення аудиторії [28]. Shayegan & Valizadeh відзначили що, до обговорюваних питань також відносяться психологічні аспекти поведінки людей (особистісні патерни) в кіберпросторі і автоматична ідентифікація користувачів на основі їх активності в месенджері [72]. Звертають на себе увагу перспективи освітніх технологій із застосуванням цифрових інновацій, зокрема впливу Telegram на мотивацію іранських учнів до вивчення іноземної мови. Осібно стоять проблеми соціальної якості, обумовлені топографічними, кліматичними та економічними особливостями. Наприклад, в Ірані телеграм-сфера стала каталізатором розширення незаконної торгівлі дикими тваринами [68].

Nizaruddin в Індії досліджує, яким чином мобільні засоби обміну миттєвими повідомленнями змінюють характер заворушень і заворушень (2020 р.). Науковий пошук стимулюється збільшенням числа екстремістських висловлювань в Telegram, дезінформації і насильства, що робить нагальною потребу включення питань, пов'язаних з управлінням цифровими ресурсами, в рамки захисту прав людини [55]. В Індонезії в поле зору вчених потрапляє використання Telegram для терористичної діяльності [75]. Розглядаються засоби і способи спілкування, зміст постів, відносини між терористами, зв'язки між відомими фахівцям терористичними групами. Автори приходять до висновку про те, що платформа головним чином служить для: вербування людей, планування протиправних дій, координації діяльності організованих злочинних угруповань, формування міждержавних терористичних мереж та обміну інформацією між ними.

Країни Америки. Науковий інтерес Американського континенту головним чином засвідчений в публікаціях фахівців з США, Канади та Бразилії. Багатство можливостей Telegram зробило віртуальне спілкування користувачів легким і більш насиченим, відкривши доступ до організації

дискусій з різних політичних і соціальних питань. В рамках макро регіональної порядку обговорюються питання придушення свободи слова, наростання ненависницьких ідеологій і дезінформації, мультимодальні аспекти віртуальної комунікації, якість цифрового контенту, теорії змови, мобілізаційний потенціал Telegram, протестні дискурси. Політичний вектор досліджень в США і Канаді спрямований на наслідки придушення свободи слова, цензурування і поява альтернативних соціальних майданчиків для відкритого висловлювання думок. Американськими вченими встановлено, що виключення Д. Трампа з основних соціальних мереж (мейнстрім-мереж) збільшило приплив політично консервативних користувачів в Telegram. У зв'язку з цим описані медійні особливості, характерні для праворадикальних сил [35; 77]. Власне лінгвістичний аспект цензурування консервативної ідеології проявляється в термінах мови ненависті. Результати аналізу доводять, що альтернативний віртуальний майданчик Telegram виявляється живильним середовищем для ненависницьких ідеологій і сприяє поширенню дезінформації [78]. Об'єднані проблемою ворожнечі у віртуальних спільнотах, канадські фахівці підкреслюють, що Telegram є зручною платформою для трансляції висловлювань, що розпалюють ненависть і сіють ворожнечу. Це пояснюється тим, що телеграм-канали практично не схильні до цензури і їх модератори не побоюються блокування. У межах аналізу контенту привертають увагу висновки канадських дослідників щодо мультимодальності телеграм-комунікації та використання зображень профілю, хештегів, згадок і смайликів у групах, пов'язаних із розпалюванням ворожнечі та ненависті з боку крайніх правих сил [27]. У Бразилії ведеться активна робота з моніторингу публічних груп у месенджерах [38]. За допомогою спеціальної системи створено інтерфейс, який відображає пабліки популярних засобів масової інформації, а також пости в політичних спільнотах і громадських каналах, що сприяє розумінню якості мережевого контенту [49]. Бразильські вчені Santini et al. аналізують віртуальні кампанії

проти репутації відомих політичних діячів. Наприклад, розбираються онлайн-механізми нанесення шкоди Дж. Соросу з боку ультраправих сил. Об'єктом досліджень виступають теорії змови про нього в застосунках для чатів, встановлюється динаміка дезінформації і дається інтерпретація конспірологічних повідомлень. Це дає підстави для висновку про те, що поява нової цифрової інфраструктури істотно прискорює циркуляцію конспірологічних наративів [66]. Латиноамериканські вчені у праці «Towards understanding the use of Telegram by political groups in Brazil» приділяють пильну увагу політичній мобілізації людей за допомогою месенджера. Доводиться, що в останні роки все більше Бразильських спільнот відмовляються від провідних соціальних мереж (Twitter, Youtube, Facebook), роблячи вибір на користь Telegram як «не має обмежень» простору для ведення політичних дискусій [48]. Колектив науковців під керівництвом Pereira É. у праці «Analyzing YouTube videos shared on WhatsApp and Telegram political public groups» також звертаються до приватних аспектів життя суспільства перед обличчям викликів часу. Так, в період пандемії аналізуються повідомлення про вірус COVID-19 [56]. Особливий інтерес викликає цифровий дискурс невігластва, опосередкований в Telegram як мультиплатформній медіаекосистемі болсонаризму (на ім'я президента Ж. Болсонару) і став реакцією на практики лікування захворювання [42]. Країни Західної Європи представлені науковими напрацюваннями в Іспанії, Нідерландах, Великобританії, Ірландії, Німеччині та Швейцарії. У центрі уваги дослідників знаходяться громадянські і політичні питання: Telegram як переговорний майданчик політичних і громадських сил, біологосоціальне неблагополуччя, соціальна невизначеність, посилення екстремістської поведінки і протестної діяльності в цифровому середовищі і за її межами, проблеми тіньового лідерства. Іспанські вчені доводять, що поява соціальних медіа призвела до фундаментальних змін у сфері політичної комунікації, посилила динаміку виборчих кампаній, прискорила процеси оповіщення

громадян [53; 58]. Це сталося тому, що можливості платформи відкрили для політиків автономний телеграм-простір і сприяли відмові від журналістського посередництва на користь самостійної трансляції контенту для цільової аудиторії. Розглядається, як провідні політичні партії використовують Telegram для підготовки виборчої агітації (Каталонія, 2021 р.). Систематизуються фактори, що визначають комунікативні стратегії політичних еліт, і підкреслюється, що в даний час телеграм-ресурси стають головними каналами взаємодії між партіями і виборцями [26]. До числа основних функцій постів в рамках телеграм-опосередкованої виборчої кампанії автори відносять інформування про порядок денний подій, обіцянки виборцям і збільшення радіусу контенту через репости повідомлень, опублікованих в інших соціальних мережах. У Нідерландах телеграм-спільноти вивчаються для виявлення залежності між характером соціального неблагополуччя і загостренням екстремістської поведінки в цифровому середовищі. Роботи мають політико-правову спрямованість. Проблематизується переслідування співробітників муніципальних служб охорони здоров'я, які брали участь в кампанії по боротьбі з COVID-19, а також політиків, журналістів, вчених, яке здійснювалося окремими телеграм-каналами за допомогою «доксингу» (від англ. сленг. dox-публікувати особисту інформацію або розкривати особу без згоди особи), що нерідко супроводжувалося погрозами розправи [69]. Основна лінія міркувань у цих публікаціях веде до встановлення зв'язку між біологосоціальними проблемами, які породила пандемія COVID-19, і дискурсом неприйняття вакцинації [69; 75]. Дослідники Schlette et al. зосереджуються на аналізі структури нідерландських телеграм-спільнот проти вакцинації, їх динамікою і внеском учасників в загальний процес комунікації. Згідно з отриманими даними, відносно невеликі групи користувачів оприлюднюють свої погляди проти державних ініціатив. Однак, незважаючи на широкі можливості щодо охоплення аудиторії, які надає Telegram, більшість користувачів не є

залученими в активну участь по боротьбі з вакцинацією [69]. Особливості того, як в Telegram підігріваються протестні настрої груп, незгодних з офіційними заходами по боротьбі з COVID-19 і введенням локдауну, виявляються в Ірландії [40].

Об'єктом є повідомлення, розміщені під час пандемії, встановлюється їх зв'язок з крайніми правими силами, акцентуються ролі агентів дискурсу і рівень впливу наративів на передплатників. Автори концентрують увагу на тому, як можливості месенджера сприяють розширенню впливу на аудиторію і яку роль вони відіграють у мобілізації скептично налаштованих громадян. Вбачаються ідеологічні альянси між опозиційними групами. У цій перспективі виявляється запозичення ковід-скептиками риторики праворадикальних сил, що, фактично, служить їх об'єднанню [43]. Проблема тіньового лідерства в протестних рухах, що застосовують цифрові технології, піднімається у Великобританії. Вона розглядається на прикладі діяльності штабу російського опозиціонера О.Навального і обговорюється з позицій мобілізаційного потенціалу. Доводиться, що використання Telegram сприяє появі особливого типу лідера в рамках антиавторитарного керівництва, що є колективним, поліцентричним і прихованим [45]. У Німеччині вчені H.Schulze, J.Hohner, D.Rieger у праці «Far-right conspiracy groups on fringe platforms: a longitudinal analysis of radicalization dynamics on Telegram» приходять до висновку про те, що соціальні кризи, в числі яких пандемія COVID-19, породжують соціальну нестабільність і створюють благодатний ґрунт для радикалізації. Екстремісти беруть на озброєння ці обставини для масованої дезінформації, що посилює недовіру громадськості [71]. Для встановлення особливостей комунікації німецьких скептиків щодо COVID-19, яких досліджували V.Peter, R. Kühn, J.Mitrović, M. Granitzer, були застосовані методи комп'ютерних наук [57]. Фахівці зі Швейцарії виявляють тенденцію скорочення читання преси як основного джерела новин, особливо серед молоді. Для отримання інформації про світ соціальні мережі все

частіше виявляються кращими [61]. Пошук відповідей на виклики часу стимулює поширення міфів у віртуальному середовищі. Швейцарські науковці під керівництвом Schwaiger L. у праці «Mindsets of conspiracy: A typology of affinities towards conspiracy myths in digital environments» визначають месенджери, включаючи Telegram, як фактор, що зумовлює поширення теорій змови [71].

Країни Східної Європи та Північної Азії. Найбільший представник-Російська Федерація. Організуючим центром виявляються дискусії про анонімність телеграм-спілкування, «віртуальну ідентичність» протестних груп, політизацію дискурсу недовіри, політичну комунікацію правлячої еліти та вплив на громадську думку. Великий інтерес для дослідників представляє проблема анонімного спілкування за допомогою месенджерів. Вона вивчається в аспекті стратегій, репертуар яких в цифровому співтоваристві неухильно розширюється [36]. Увага приділяється «віртуальній ідентичності» протестних груп, які прагнуть до зміцнення солідарності між користувачами месенджера у відповідь на рішення влади про блокування платформи [59]. У соціальному плані фахівці звертаються до теорій змови і дискурсу недовіри на тлі зростання соціального страху громадян в період пандемії COVID-19. Встановлюється, що дискурс недовіри виражено політизований, будується на агресії, і це знаходить відображення в специфіці коментування [33].

У новітніх англомовних публікаціях 2014-2022 рр. позначенням відкритої, слабо модерується дискусійного майданчика, що обслуговується загальнодоступними каналами в Telegram, служить поняття телеграм-сфери. Її дослідження активно ведуться в чотирьох найбільших макрорегіонах - країнах Азії, країнах Америки, країнах Західної Європи, країнах Східної Європи та Північної Азії. У кожному з них на тлі локальних проблем проявляється ідіоетнічність і одночасно вбачається загальна тенденція у

вивченні об'єкта як політичного і соціального явища. Семіотична та мовна специфіка Telegram залишається практично нерозвиненою.

2.2. Telegram як інструмент політичної комунікації. Мета створення платформи та еволюція її використання

Telegram – безкоштовний кросплатформенний месенджер для смартфонів та інших пристроїв, що дозволяє обмінюватися текстовими повідомленнями і медіафайлами різних форматів. В даному застосунку використовуються серверна частина C закритим кодом, що працює на потужностях декількох компаній США і Німеччини, і кілька клієнтів з відкритим вихідним кодом, в тому числі під GNU GPL. Спочатку застосунок Telegram запускався англійською мовою із розрахунком на світову, міжнародну аудиторію під гаслом «taking back our right to privacy» («повернемо собі право на приватність»). Поступово цей напис змінився, і тепер використовується більш лаконічне формулювання: «New era of messaging». Ймовірно така заміна пов'язана з тим, що конкуруючий застосунок WhatsApp запустив повне end-2-end-шифрування і став більш захищеним. Щоб не бути голослівним і дати можливість користувачам переконатися в унікальній системі захисту розглянутого месенджера, його розробник – Павло Дуров незабаром після запуску програми оголосив конкурс, за умовами якого він зобов'язався заплатити 200000 доларів людині, яка зможе зламати його листування з братом в секретному чаті [85]. Необхідна для подібного «злому» модель атаки – атака на основі шифротексту, є однією з найслабших і, в той же час, найбільш складною і незручною для криптоаналітика. Існують дуже слабкі алгоритми, які можуть бути стійкими в даній моделі, але вразливими при інших методах. Зазвичай під час аналізу нових криптографічних алгоритмів застосовуються сильніші моделі атак, у межах яких атакувальник може знати відкритий текст до його шифрування. Це включає, зокрема, можливість надсилати на шифрування довільні повідомлення або змінювати дані, що передаються мережею.

Відповідно, навіть якщо ніхто не виграє конкурс, це саме по собі не є доказом криптографічної стійкості протоколу. Але переможець все-таки був. 23 грудня 2013 року, всього через кілька днів після початку конкурсу, користувач сайту «Хабрахабр», який не є експертом в криптографії, виявив уразливість, яка полягала в тому, що клієнт отримує параметри для генерації ключів DH (константи для визначення поля відрахувань) від сервера без перевірки, через що пропрієтарний сервер MTProto міг передати некоректні параметри, які не забезпечують криптографічну стійкість, і таємно провести MITM-атаку на секретні чати. Однак, враховуючи те, що йому не вдалося прочитати листування, йому було виплачено лише 100 тисяч доларів. Після цього месенджер був оновлений, в нього додали перевірку параметрів, одержуваних від сервера, з метою значно зменшити ймовірність подібної атаки. Хоча, звичайно, велика частина користувачів спілкується в звичайних чатах. У них є можливість організовувати групи на сотні осіб, а також шукати повідомлення. У разі end-2-end-шифрування повідомлення не зберігаються на серверах і не відображаються на інших пристроях. У грудні 2015-го Electronic Frontier Foundation присвоїла звичайним чатам Telegram рейтинг захищеності 4 з 7, але секретним чатам – 7 з 7. «E2E» або серверне шифрування в нашому випадку слабо розрізняються.

Telegram з'явився в рамках некомерційної організації Digital Fortress. В інтерв'ю Washington Post Аксель Нефф, який відкривав компанію в США і купував сервери для Telegram, описав концепцію так: «створити серію месенджерів, які покладаються не на операторів телефонів, а на дата-центри». Дуров заявляв, що Telegram знаходиться в декількох юрисдикціях, що дозволяє уникнути тиску влади будь-якої з країн.

Застосунок потрапив в App Store в серпні 2013 року, а через два місяці з'явилася версія для Android. За офіційною версією, Telegram базується в Берліні; європейські ЗМІ часто називають компанію німецькою. Однак було з'ясовано, що в Берліні у Telegram ніколи не було основного офісу.

Особливості Telegram. Telegram запустився, коли застосунок вихідця з України Яна Кума WhatsApp вже був популярним по всьому світу. Інший конкурент-Viber-мав десятки мільйонів користувачів в Ірані, Росії та інших країнах. Крім того, в окремих регіонах розвивалися локальні месенджери: Nike в Індії, WeChat в Китаї, Line в Японії.

Слідом за простими користувачами чиновники і міністерства стали також відкривати свої канали в Telegram. Прихід католицької церкви в Помпеях завів канал для проповідей Папи Римського, а потім канал відкрило Міністерство економіки і фінансів – @mef_gov. У 2015 році WhatsApp став найпопулярнішим застосунком в Бразилії. За даними агентства Nielsen, його використовувало близько 70% користувачів смартфонів. У лютому 2015 року суд Бразилії виніс постанову про блокування месенджера, проте сервіс так і не відключили. На тлі цих новин до Telegram приєдналося 2,5 млн місцевих жителів. За статистикою Priori Data, в 2015-му Telegram отримав майже 10 млн завантажень на Android в Бразилії (на противагу 691 000 на iOS). Такого результату вдалося досягти завдяки сервісу ZapZap – найбільш успішному застосунку на API Telegram (більше 6 млн завантажень на iOS). Користувачі таких застосунків вважаються користувачами Telegram, тому що зберігаються на серверах одного і того ж власника. В одному з інтерв'ю засновник ZapZap Ерік Коста розповів, що «ZapZap дав життя Telegram в Бразилії і перетворив його в соціальну мережу». Коли користувачеві подобається застосунок, він надсилає запрошення та телефонує своїм друзям – таким чином він поширюється. У ZapZap більше 20 000 груп, створених користувачами. Нещодавно влада Бразилії стала проводити програму з підтримки проектів у сфері аутсорсингу з метою знизити витрати на відрахування іноземним компаніям на кшталт Microsoft. Поки Коста підтримки не отримувал. На API Telegram додатки будували і великі компанії. Наприклад, Samsung запустив свій Socializer на базі сервісу, але успіхів не досяг. Даний месенджер відрізняється від своїх конкурентів не

тільки рівнем безпеки особистого листування, але і різними доповненнями: функціями, новими типами розваг, новими форматами спілкування. Однією з відмінних рис Telegram є «боти». За допомогою спеціального API сторонні розробники можуть створювати «ботів», спеціальні акаунти, керовані програмами. Типові боти відповідають на спеціальні команди в персональних і групових чатах, також вони можуть здійснювати пошук в інтернеті або виконувати інші завдання, застосовуються в розважальних цілях або в бізнесі.

Telegram часто приваблює аудиторію новинними приводами, пов'язаними з конкурентами. Наприклад, в 2014 році Facebook заявив про покупку WhatsApp і месенджер виявився недоступним через наплив користувачів на півтори години. Деякі користувачі відкрито заявили, що йдуть. У листопаді 2014-го користувачі WhatsApp в Індії стали отримувати повідомлення в WhatsApp і соцмережі. У перекладі з хінді: «видаляй WhatsApp. Сьогодні наш прем'єр-міністр Нарендра Моді говорив про програму зроблено в Індії (Made IN). Почнемо з Telegram індійського застосунку замість американського WhatsApp».

Суб'єктність авторів телеграм-каналів часом носить дуже складний характер: одному і тому ж суб'єкту можуть належати різні телеграм-канали, один і той же канал може паралельно контролюватися різними редакціями і т.д. відзначимо також, що телеграм-канали, формуючи особливу інтелектуальну і політичну екосистему, все-таки залишаються платформою, тобто інструментом взаємодії суб'єктів, а не замінюють їх собою. У зв'язку з цим варто зазначити, що, навіть коли ми говоримо про конкретний телеграм канал як про суб'єкта, завжди треба мати на увазі, що справжнім суб'єктом є особа або група осіб, що стоїть за цим каналом і використовує його для комунікації.

Політичні телеграм-канали бувають анонімними і авторизованими. У авторизованого телеграм-канал відомий автор (власник, ведучий). Ім'я або

структурна афіліація (посилання на сайт організації або інтернет портала) вказана безпосередньо в назві або в описі.

Автор (власник, ведучий) формально анонімного телеграм-каналу не вказаний в описі. Поняття включає три групи суб'єктів.

Перша група-де-факто авторизовані за рахунок свого бренду, що належать відомим експертам, які не приховують свою приналежність до телеграм-каналу, відкрито використовують його в комунікації, часто дублюють повідомлення в Telegram і в інших соціальних мережах і т. д.

Друга група-це формально анонімні телеграм-канали, імена власника і (або) авторів яких відомі всередині професійної спільноти. Вони не є таємницею, при необхідності досить легко з'ясовуються з відкритих джерел, але не афішуються. До таких можуть ставитися як авторські канали, так і канали - агрегатори, які самі не створюють унікальний контент, а займаються тематичним репостом.

Третя група-дійсно анонімні телеграм-канали, чії власники і автори невідомі широкій аудиторії і не виявляються з відкритих джерел

Телеграм-канали можуть формувати між собою «сітки» для обміну інформацією та посилення інформаційного сигналу. Канали можуть бути об'єднані завдяки спільному власнику, авторам. У цьому випадку різні канали присвячені конкретним тематичним напрямкам.

«Сітка» може виникнути як результат перенесення на платформу Telegram дружнього і професійного спілкування знайомих експертів. Або завдяки Медійній кооперації – для посилення інформаційного сигналу і збільшення охоплення поширення. У ряді випадків вона виникає стихійно і складається з каналів, що належать різним суб'єктам з досить близькими позиціями. В інших випадках створюється цілеспрямовано з метою подальшого скоординованого впливу на порядок або протидії інформаційному впливу з боку інших сіток. Так формується різноманіття «нових напрямків політичної комунікації та медіаполітики», в рамках яких

«телеграм-війни» приходять на зміну класичним медіавійнам телеканалів або друкованої преси. Саме цей аспект функціонування політичного Telegram в даний час вивчений найкраще. На практиці екосистема політичних телеграм-каналів виявляється складною і розгалуженою. Значну частину політичного Telegram представляють канали, що належать до різних «сіток», афілійованих з політичними суб'єктами. Експертна складова в таких каналах представлена мінімально, будь-які новини, як правило, подаються із заздалегідь розставленими акцентами. Читання таких каналів може розкрити тенденції публічного порядку денного та поточні наміри суб'єктів, що стоять за каналами. Тобто мова в даному випадку йде виключно про моніторинг публічного поля. Такі телеграм-канали не є джерелом експертно-аналітичних матеріалів, вони самі можуть служити предметом експертизи (в тому числі інтент-аналізу).

Паралельно працюють телеграм-канали, які ведуться експертами та експертними центрами, в них містяться Зважені та якісні оцінки, коментарі, аналітичні продукти. Для них використання телеграм каналів дозволяє вирішити багато комунікаційних питань. Наприклад, зручно давати коментарі, публікуючи пости у себе в каналі. Замість того щоб постійно відповідати на дзвінки і давати однакові відповіді журналістам (а потім ще уточнювати сказане і т.д.), можна написати коротку і змістовну формулювання, яку може використовувати широка аудиторія. Зручно розміщувати в Telegram експертні продукти: аналітичні доповіді, презентації, книги, записки, слайди і т. д. функціонал месенджера дозволяє викладати файли з повнотекстовими дослідженнями і одночасно писати до них вступні, пересилати інформацію в месенджерах, при перепостах – давати коментарі і т. д. У зоні «посередині» між першою і другою групою телеграм-каналів діють «інсайдерські» канали, які, з одного боку, вирішують політичні та комунікаційні завдання, а з іншого – можуть давати ексклюзивну інформацію про процеси і події, яка або сама є якісною аналітикою, або дає додаткові

можливості для експертного аналізу в якості первинного матеріалу. Існують об'єктивні проблеми при роботі з «інсайдом». Під виглядом ексклюзивних матеріалів часто подаються відомчі чутки, «розмови на курилках», очікування (в тому числі носять формуючу функцію), «сирі», не пророблені рішення, «мозаїчна» інформація (вирвана з контексту) і т.д. у ряді випадків ніякого «інсайду» немає зовсім, але у читача з'являється помилкове почуття причетності до реальних політико-управлінських процесів. Іноді «інсайд» виявляється цілеспрямованим витокom інформації (достовірної або неправдивої) в розрахунку на медійні та політичні наслідки. Розібратися в цих питаннях складно, якщо громадянин не включений в дану комунікацію на професійній основі. Окремо можна відзначити телеграм-канали – агрегатори, які збирають актуальну інформацію в галузевому, регіональному або тематичному розрізі. Вони зручні як предмет регулярного професійного моніторингу по цікавить темі, але самі, як правило, не створюють унікального експертного змісту. На практиці всі перераховані різновиди телеграм-каналів працюють паралельно, через що у непідготовленого читача трапляється інформаційний шок. В результаті замість того, щоб розбиратися в опублікованих матеріалах і критично ставитися до їх змісту, читач вибирає або канали, що транслиують близьку йому політичну позицію, або вибирає інформацію, що виділяється по стилю і формату подачі матеріалу (найчастіше – скандального і претензійного), або і зовсім споживає неструктурований інформаційний потік. Оскільки для професійної роботи такий підхід свідомо не продуктивний, предметно постає питання про створення аналітичної моделі функціонування політичних телеграм-каналів.

Телеграм-канали стали простором безперервних медіавійн, «зливів», «інсайдів», «витоків», анонсів і прогнозів відставок і кадрових перестановок, простором інформаційних атак і політичних кампаній. Це в чистому вигляді політична комунікація: навіть якщо конкретні «витоку» і «інсайди» носять абсолютно достовірний характер, вони в першу чергу вирішують політичні

завдання. До появи масового Інтернету ті ж самі процеси розгорталися в ефірі ключових федеральних телеканалів, а також у друкованій пресі. Однак Telegram серйозно перевершує традиційні ЗМІ за інтенсивністю комунікації і за оперативністю доведення інформації до одержувача. Для експертів подібна картина безперервного інформаційного протистояння може бути цінним джерелом інформації для серйозної аналітики, виявлення тенденцій і прогнозування. Нерідко публікування того чи іншого рішення як «узгодженого» направлено на те, щоб якраз запобігти подібному сценарію. Навпаки, формування очікувань часто призводить до того, що певне рішення в результаті дійсно приймається. Таким чином, у цьому випадку спостерігаються як ефекти підтвердження очікувань, так і зворотні ефекти, коли поведінка змінюється під тиском прогнозу.

Позатим варто відзначити механізм публічного узгодження управлінських рішень між державними органами і політичними центрами. Він здійснюється не тільки через Telegram, велику роль відіграють традиційні ЗМІ та ділові видання. Однак в силу названих вище особливостей месенджера цей механізм все більше використовує можливості телеграм каналів. При обговоренні управлінського рішення, що зачіпає інтереси різних економічних і елітних груп, в якийсь момент сторони опиняються в переговорному глухому куті. Жодна зі сторін не може «продавити «зручний» для себе варіант, або, навпаки, рішення близьке до узгодження, а його противники не можуть переламати ситуацію. Тактичним ходом може стати оприлюднення інформації – через ділові ЗМІ і подальше поширення новини в Telegram. Як правило, сторона, що зайшла в глухий кут, оголошує не вигідне для себе рішення, вказуючи при цьому на можливі негативні соціальні та економічні наслідки для всього суспільства або для великого числа галузей і сфер. Піднімається суспільний резонанс, новину «помічають» аналітичні та моніторингові служби, після чого йде Заява статусних спікерів про те, що «в такому вигляді рішення не може бути підтримане». Ця реакція також дається

в ділових ЗМІ і поширюється в Telegram. Як правило, в цьому випадку мета програвала боку досягається – швидке прийняття не вигідного їй рішення зірвано або відстрочено. Самі по собі подібні комунікаційні стратегії не є чимось однозначно хорошим і поганим. В першу чергу, вони-частина складних процесів узгодження колективних інтересів суспільства, бізнесу і держави. Втім, нерідко такою практикою зловживають окремі гравці, особливо в тих випадках, коли держава береться за «розширення» накопичених суспільних проблем, навколо яких сформувалися власні групи інтересів, які отримують пряму вигоду від невирішеності протиріч. Звідси зростає прямий запит вже на експертну, а не тільки маніпуляційну або політичну складову – у владних суб'єктів виникає пряма зацікавленість в об'єктивному розумінні ситуації і в донесенні інформації до широкої аудиторії. Ще один механізм публічного узгодження управлінських рішень проявляється в «тестуванні» різних варіантів рішення, за яким немає чіткої позиції у владних суб'єктів або відсутнє однозначне розуміння соціальної реакції. У цій ситуації проєкт рішення також може бути оголошений через зв'язку «ділові ЗМІ – кампанія в Telegram». Інформація доходить до одержувачів-зацікавлених соціальних, елітних і бізнес-груп, після чого на неї слід реакція – підтримка, критика, просте «прийняття до відома» і т. д. Залежно від публічної реакції виробляється підсумкове рішення: прийняти в існуючому вигляді, пом'якшити окремі положення, ще більше посилити конкретні новації, відкласти прийняття рішення на майбутнє через явне публічне несхвалення і т.д. фактично, мова йде про оперативний обмін думками з актуальних політичних і управлінських питань. При цьому на проєкт рішення будуть реагувати не тільки зацікавлені політичні та економічні групи (оцінюють «вигоду», в чому б вони не проявлялася), а й експертне співтовариство, яке вкаже на сильні і слабкі сторони, прогнозовані наслідки, ризики і т.д. і тут швидкісний обмін інформацією дозволяє Telegram працювати «колективним» і при цьому розподіленим (не мають

єдиного центру) «think tank». Аналогічним чином «колективний» Telegram може працювати як своєрідний політичний барометр напередодні значущих суспільно-політичних подій: виборів, міжнародних форумів, заходів за участю президента і т.д. Через призму різних думок і оцінок, частина з яких свідомо буде маніпулятивною, афілійованою з конкретними центрами, що має замовників і бенефіціарів, формується багатопланова картина. На основі отриманого «зрізу» реальності особи, які приймають рішення, можуть точніше планувати і програмувати порядок. На цьому етапі відкривається можливість для тонких управлінських технологій. Через витіки у ЗМІ і Telegram оголошується один з можливих варіантів дій державних органів, викликаючи експертні дискусії та професійну оцінку можливих наслідків і ризиків. Політичні суб'єкти також озвучують свою позицію, роблять певні ходи, щоб скорегувати рішення або використовувати його наслідки з максимальною вигодою. Саме рішення ще не ухвалено, ба більше, воно може бути ніколи не ухваленим у такій редакції. Однак політичні гравці вже зробили свої ходи в запропонованих ним умовах. Рішення немає, але політична реальність і публічна повістка змінилися. Telegram відкриває широкі можливості для подібного рекурсивного політичного управління. Паралельно з цією напруженою політичною боротьбою діють експерти, для яких телеграм-канали – це ефективний інструмент самовираження і донесення своєї позиції до політичних суб'єктів, а також оперативної рефлексії з приводу подій, що відбуваються і процесів. Сукупність експертів, залучених до обговорення актуального політичного порядку, формує колективний розподілений «think tank».

Провідні соціологічні центри регулярно публікують рейтинги політиків, партій, довіри державним інститутам у період проведення електоральних кампаній значення таких рейтингів особливо зростає. Після появи рейтингів експерти або в тезовій формі фіксують тенденції (наприклад, зростання або зниження підтримки однієї або декількох партій, різкі зміни в

суспільних настроях і т.д.), або публікують розгорнутий опис і пояснення побачених тенденцій. У цій суперечці, може і не народиться істина (тим більше що політичні суб'єкти інтерпретують соціологічні дані в своїх інтересах), але виникає багатопланова картина, що дозволяє отримати глибокі аналітичні або навіть прогностичні висновки. Експертні центри, які підготували дослідницьку доповідь з політично значущої теми, використовують функціонал Telegram для публікації повного тексту дослідження у вигляді прикріпленого файлу (який зручно пересилати, відкривати, читати, завантажувати) і короткої витяги основних ідей (в одному-двох-трьох постах). При цьому читачі доповіді, в тому числі експерти, інші провідні телеграм-канали, можуть за рахунок репостів поширювати доповідь і її висновки, оперативно давати власні коментарі та оцінки, погоджуватися або оскаржувати загальний посил доповіді або окремі тези. В результаті ініціюється експертна дискусія, з якої можна почерпнути власні висновки, в тому числі зрозуміти, що стоїть за тими чи іншими позиціями, оцінити аргументи і наміри спікерів. Консensusні оцінки з боку різних, конфліктуючих між собою експертних центрів можуть стати затребуваною «їжею для роздумів» осіб, які приймають рішення. Навпаки, розбіжність експертних позицій дозволяє поглянути на питання з різних точок зору або, знаючи політичну афіліацію, оцінити думки центрів влади з проблеми. Це лише невелика кількість варіантів того, як проявляється експертна функція в телеграм-каналах. Наведені вище приклади ілюструють нашу тезу про те, що експертний сегмент політичного Telegram є колективним розподіленим «think tank», фабрикою думки, яка з високою оперативністю реагує, рефлексує над політичними процесами, що відбуваються, демонструючи різноманітність думок і оцінок. У свою чергу, озвучені публічно експертні та політичні позиції самі стають предметом колективного експертного аналізу та рефлексії.

Не менш важливу роль відіграє політична і апаратна афіліація. Вона здатна серйозно позначатися на транслюється позиції, причому як в позитивну, так і в негативну сторону, і цю можливу поправку слід брати до уваги. Експерт може в першу чергу вибудовувати аналітичну траєкторію, хоча і з поправкою на інтереси афілійованої структури. Також може виступати, в першу чергу, медіа-технологом, пропагандистом, транслятором думок тощо. В останньому випадку йдеться про феноменом «аналітики, що формує реальність». Втім, навіть в цьому випадку озвучена думка продовжує бути затребуваною як предмет аналізу, оскільки відображає інтенцію, що стоїть за транслятором думок політичного суб'єкта. В цілому при аналізі авторизованого телеграм-каналу виняткову роль відіграє репутаційний аспект: визнання експерта всередині професійного співтовариства, його включеність в професійну спільноту, наявність власного, в тому числі оригінального погляду на політичні процеси. Певна екстравагантність і навіть епатажність можуть бути важливим інструментом позиціонування, якщо одночасно не применшують сприйняття професіоналізму. Серйозні і визнані експерти, як правило, відкрито говорять про межі своєї компетентності, про слабкі знання в одних питаннях і сильні – в інших, поділяють професійну оцінку, коли повністю володіють матеріалом, висловлюють особисту думку, якщо оцінка упереджена. Здатність розрізняти свою професійну компетентність, розуміння загальних процесів і власну суб'єктивну думку позитивно характеризує експерта і збільшує цінність його позиції. У випадку з анонімними телеграм-каналами ситуація ускладнюється саме тому, що пропадає фігура чітко ідентифікованого автора – носія компетенцій.

На перший план виходять непрямі індикатори. Визнання анонімного телеграм-каналу «впливовим» не є критерієм експертної цінності. До того ж, навіть не володіючи власною аналітичною цінністю, такі телеграм-канали відіграють важливу роль у політичній комунікації та для моніторингу

політичного порядку. При виявленні якісного експертного контенту не можна вважати самодостатнім індикатором і кількість читачів. Значна частина з них – це боти, «накрутка», «випадкові» люди, співробітники моніторингових служб тощо. Розмір аудиторії важливий для проведення комунікаційних кампаній, просування каналу, для статусу і позиціонування власника в якості впливового лідера думок. Вельми поширена ситуація, коли канали реальних експертів, що не входять в інформаційні «сітки», мають буквально кількасот читачів, що абсолютно не знижує рівень їх експертизи. Важливими індикаторами оцінки якості телеграм-каналу (як анонімного, так і авторського) є стиль ведення, емоційна тональність, водночас доступна і професійна мова, стриманість викладу, політичний плюралізм, виважена аргументація, визнання меж власної компетентності. Телеграм-канал не може розглядатися як суб'єкт експертної комунікації у випадках, коли його матеріали характеризуються тенденційністю висновків, очевидною політичною або ідеологічною заангажованістю, використанням ярликів, маніпулятивними прийомами, некоректними узагальненнями, емоційною залученістю автора, поверховістю аналізу чи наявністю відвертого треш-контенту. Іншими негативними маркерами є лексичні індикатори: зневажливі оцінки, іронічні коментарі, безперервне висміювання опонентів, конкурентів або предмета аналізу, зведення особистих рахунків, переважання мемів, відкритих і завуальованих підколів, сатири. За дуже рідкісними винятками подібні маркери знижують довіру до джерела. Винятком може бути позиціонування каналу як особистої або розважальної сторінки. В такому випадку автор спочатку не претендує на експертність і попереджає про це читача. Однак навіть на такому каналі можуть зустрічатися досить обґрунтовані експертні оцінки, висновки або посилання на якісні матеріали з інших ресурсів.

2.3. Досвід політизації Telegram: етапи трансформації месенджера в політичний інструмент

Український сегмент Telegram активно розвивався у 2017–2018 роках, частково через заборону російських соціальних мереж («ВКонтакте», «Однокласники») в Україні [23]. За даними Data Magic, аудиторія месенджера зросла у 600 разів, досягнувши 4,5 млн користувачів. Україна посідає друге місце за кількістю користувачів після Росії [22]. Після заборони «ВКонтакте» його функції значною мірою замінили російськомовні Telegram-канали, що сприяло популярності платформи серед молоді. За даними Kantar TNS SMeter, 50% українських користувачів віком 18–24 роки та 30% віком 25–34 роки активно використовують Telegram, що майже вдвічі перевищує аналогічні показники в Росії [24]. Українська молодь проводить значний час у Telegram, отримуючи інформацію, яка впливає на їхні політичні погляди. Вибори 2019 року підтвердили цей вплив: основна аудиторія виборців, які підтримали переможця першого туру президентських перегонів, була у віковому діапазоні 18–39 років. Telegram-канал «Команда Зеленського» став лідером серед політичних проєктів, залучивши 86 тис. підписників, тоді як канал Петра Порошенка мав лише близько 4 тис. підписників. Завдяки ефективній комунікації та вдалим закликам Володимир Зеленський здобув 73,22% голосів у другому турі, проти 24,45% у Петра Порошенка. Під час кампанії з'явилося 15 нових «українських» телеграм-каналів, які частково копіювали російський досвід, позиціонуючи себе як альтернативні джерела новин. Вони публікували емоційні інсайди, сенсаційні заяви чи очевидні прогнози, наприклад, про «майбутні відставки» [16].

Ознаки маніпуляції в таких каналах включають: 1) використання емоційних тригерів; 2) сенсаційність і натяки на таємниці; 3) створення ефекту «голос народу» [6]. Перед парламентськими виборами 2019 року політики активно використовували анонімні телеграм-канали для поширення

компромату на конкурентів, копіюючи російські стратегії. Загалом у 2019 році перегляди новин через телеграм-пабліки досягли 166 млн [13]. Українські ЗМІ, зокрема видання «Гордон», почали використовувати Telegram-канали як джерела інформації. Експерт Дмитрій Золотухін зазначає, що Telegram став ключовим інструментом російської пропаганди через можливість створення анонімних каналів, які використовуються для інформаційних маніпуляцій [3].

Українські політики усвідомили потенціал Telegram як платформи для впливу на громадську думку у 2018 році, коли месенджер набув значної популярності. До того часу влада приділяла йому мало уваги. Багато великих телеграм-каналів прямо чи опосередковано пов'язані з групами, що просувають російські наративи, що посилює їхній вплив на інформаційний простір України.

Нижче представлено аналіз трьох Telegram-каналів, які мають значну аудиторію в Україні та впливають на інформаційний простір:

1. «Легітимний». Канал засновано у грудні 2018 року, має 64 000 підписників. Девіз каналу – «Не живи в ілюзіях – будь у курсі реальності!». Авторство невідоме, спілкування ведеться російською мовою. Часто використовується термін «інтересант». У 2018–2019 роках канал публікував провокаційні матеріали, зокрема про нібито масове закриття вишів та розкол серед націоналістів через святкування дня народження Степана Бандери. Канал чотири рази репостив прокремлівський «Кремлівський безбашенник». Прокремлівський канал «НЕЗЫГАРЬ» включив «Легітимний» до списку топових Telegram-каналів разом із російською пропагандисткою Маргаритою Симоньян. Пости «Легітимного» часто стають джерелом новин для сайту Анатолія Шарія, а також з'являються на сайтах «Гордон», «Деловая столица», «Апостроф» і «Delo.ua».

2. «Темний лицар». Засновано у вересні 2019 року, налічує 79 500 підписників. Один із перших каналів, який систематично критикував

керівництво партії «Слуга народу», розкриваючи внутрішню інформацію. Вів текстові трансляції із засідань фракції, що викликало підозри, що автором може бути один із народних депутатів. Останнім часом канал почав просувати російські наративи, зокрема сумніви щодо доцільності євроінтеграції України та асоціації з ЄС, стверджуючи, що країна «повернула не туди». Інформацію з каналу використовують сайти Sharij.net, Deroua, «Деловая столица», «Главком», «24», «Вести» та «112».

3. «Джокер». Засновано у жовтні 2019 року, має 80 000 підписників. Відомий публікацією скріншотів листувань із політиками та чиновниками, які нібито ведуться самим автором. Першим скандалом стало листування з Богданом Яременком від імені генпрокурора Руслана Рябошапки. Цікаво, що сайт «Страна.юа» опублікував ці скріншоти раніше, ніж сам канал, що може свідчити про попередню співпрацю. Останнім часом активність каналу знизилася через обережність політиків. Популяризацію каналу значною мірою здійснив Анатолій Шарій, який анонсував «цікавий контент» на своєму каналі. Основним ретранслятором меседжів «Джокера» є «Страна.юа».

Багато анонімних Telegram-каналів пов'язані між собою через репости, згадки чи рекомендації. Наприклад, канал «Розвідник» регулярно публікує матеріали «Легітимного». Обидва канали позиціонуються як «українські», але мають схожий контент і просуваються подібними джерелами, що вказує на можливу координацію.

Анонімні Telegram-канали активно використовують маніпулятивні техніки, зокрема формування образів. Це включає:

1. Створення позитивного іміджу «правильних» політиків.
2. Формування негативного образу опонентів.
3. Поширення недостовірної інформації про осіб чи організації для впливу на громадську думку.

Такі методи дозволяють каналам впливати на політичні настрої, використовуючи анонімність для уникнення відповідальності.

РОЗДІЛ 3

TELEGRAM У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

3.1. Telegram-канали як технологічна складова гібридної війни РФ

Питання впливу Telegram на формування громадської думки неодноразово привертало увагу українських і міжнародних дослідників. Зокрема, соціальні аспекти медіавпливу через популярні Telegram-канали, а також їхня роль у формуванні уявлень про російсько-українську війну, розглянуті в статті «Digital journalism and the role of social media in shaping

public perception of Russian aggression in Ukraine» [84]. Пропагандистські наративи в телеграм-каналах, що поширюють російську дезінформацію, детально проаналізував К. Кіфорчук у статті «Frequency Analysis of Russian Propaganda Telegram Channels» [82], дійшовши висновку про високий рівень координації дезінформаційних кампаній.

У дослідженні Roy S., Pourabbas Vafa E., Khanmohammadi K., Nilizadeh S. «DarkGram: Exploring and Mitigating Cybercriminal content shared in Telegram channels» [83] дезінформація розглядається як інструмент інформаційного протистояння, з акцентом на загрози, пов'язані з кіберзлочинним контентом у Telegram.

Для аналізу маніпулятивних практик і пропаганди було обрано контент трьох найпопулярніших Telegram-каналів у Росії (за даними TGStat) у категорії «Новини та медіа» за жовтень 2024 року:

- Топор Live: 4,14 млн підписників, охоплення одного поста – 736 тис.
- Прямой Эфир. Новости: 3,72 млн підписників, охоплення одного поста - 762 тис.
- РИА Новости: 3,35 млн підписників, охоплення одного поста – 633 тис..

Аналіз контенту за один місяць дозволив виявити маніпулятивні підходи до висвітлення подій. Контент поділили на категорії: текстові новини, пости з маніпулятивними зображеннями, відео або прямі цитати. Окремо вивчалися час публікацій, їхня регулярність і пікові періоди активності. Основним фокусом аналізу стали джерела інформації – від офіційних заяв представників міжнародних організацій (ЄС, НАТО) до посадовців Росії, України чи інших країн. Досліджувалася також частка контенту без зазначення джерел. Маніпулятивний контент поділили на два типи: негативний (критика влади, політики, успіхів противника, зокрема щодо озброєння чи міжнародної підтримки) і позитивний (досягнення влади, військові успіхи, впевненість президента, проблеми ворога).

Аналіз показав, що телеграм-канал Топор Live, який на початок листопада 2024 року мав найбільшу аудиторію в Росії, публікував у середньому 73,1 поста щодня. У жовтні 2024 року канал розмістив 2200 дописів, з яких 309 (14%) стосувалися України. Найпоширенішими форматами були текстові новини (44,2%) та пости з цитатами (31,4%), що вказує на акцент на текстовій подачі інформації. Близько 24,9% дописів (77 постів) з'являлися в прайм-тайм (8:00–10:00 та 19:00–22:00), що свідчить про стратегічний вибір часу для максимального охоплення. Більшість новин про Україну базувалися на заявах українських офіційних осіб (президента, міністрів, депутатів), але джерела часто вказувалися узагальнено («українські медіа», «місцеві ЗМІ»), що ускладнює верифікацію. Незважаючи на заявлену нейтральність, канал використовував маніпулятивні техніки: 49,84% постів містили цитати без контексту, 30,42% – надмірні узагальнення, 19,74% – емоційні ярлики. Такі методи спрямовані на формування позитивного іміджу російської влади, підкреслення її успіхів і висміювання опонентів, зокрема України, яку зображують як частину «колективного Заходу».

Другий за популярністю канал, Прямой Эфир. Новости (3,715 млн підписників), у жовтні 2024 року публікував у середньому 31 пост щодня, з яких 3–6 стосувалися України. Канал активно просуває позитивний образ російської влади, підкреслюючи її геополітичну унікальність і турботу про громадян. За місяць зафіксовано 56 маніпулятивних дописів (у середньому два на день), які акцентують на глобальній ролі Росії та єдності народу навколо лідера [2]. Для розбавлення офіційного тону канал комбінує пропаганду з розважальним контентом, наприклад, постами про «магнітні бурі» чи «шкоду шампунів». Це сприяє легшому сприйняттю інформації та формує звичку аудиторії повертатися до каналу. Текстові повідомлення становлять 33% контенту, тоді як відео (27%) використовується для посилення візуального впливу.

Аналіз показав, що 37,5% постів про Україну не мають чітких посилань на джерела інформації. Часто використовуються анонімні чи надто узагальнені посилання на місцеві медіа, що відкриває можливості для маніпуляцій з інформацією та сприйняттям фактів. Варто зазначити, що на даному каналі пряма мова в цитатах використовується виключно для російських посадовців, тоді як висловлювання представників української влади та світових лідерів подаються опосередковано, після редагування. Канал активно вдається до емоційних ярликів, спрямованих на формування страху, обурення чи насмішок. Часто додаються цитати або фрази без додаткового контексту, що спотворює сприйняття інформації.

Телеграм-канал РИА Новости з 3,347 мільйонами підписників також потрапив до трійки лідерів у категорії «Новини та медіа». Цей канал відрізняється високою частотою публікацій, в середньому розміщуючи 155–165 постів на день, з яких 28–32 стосуються України. Така інтенсивність контенту створює інформаційне середовище, що підтримує необхідні наративи та регулює емоційний стан споживачів. Більшість повідомлень – короткі тексти на 2–4 речення без візуальних матеріалів. Щоб свідомо вплинути на емоційний стан аудиторії і сформувати негативне ставлення до ворога, публікації, що стосуються України, часто супроводжуються відео низької якості, які ускладнюють встановлення джерел інформації, суб'єктів подій та їх достовірності. Зазвичай у цих відео особа розповідає про «добра, які роблять ЗС РФ» та «жахливі злочини ЗСУ», або демонструє, нібито з камери українського військового, як той розстрілює цивільних. Часто наводять неправдиві постановочні відеозаписи, де показують людей, які нібито стали жертвами ЗСУ. Канал активно використовує надмірні узагальнення (зафіксовано понад 130 випадків) та емоційно забарвлені ярлики. Наприклад, замість фраз, які описують захоплення територій армією РФ, використовують термін «освобождение русской земли». Риторика щодо України кардинально відрізняється: тут говорять про «провокації», «уступки

Києва» та «проукраїнські радикали». Військових ЗСУ називають виключно «боєвіками», «окупантами» або «найомниками».

Аналіз контенту РІА Новости виявив, що значна частина публікацій спирається на офіційні відомства РФ, найбільше посилань ідуть на Міноборони РФ (понад 300). Такий підхід підтримує формування довіри у читачів, адже посилання на офіційні джерела часто сприймаються як гарантія правдивості. Водночас канал широко використовує анонімні джерела, згадуючи їх як місцеві медіа або через подібні узагальнені терміни.

Про вразливість українського суспільства до поширення проросійських наративів у соціальних мережах свідчить два випадки, що стали відомі у 2023 році. Перший стався на початку року, коли ФСБ Росії, використовуючи Telegram-канали, поширювала серед підлітків популярну субкультуру шанувальників аніме «Hunter x Hunter» під назвою «ПВК Редан». Коли ситуація на фронті загострилась, анонімні «куратори» організовували масові бійки серед груп підлітків у великих містах України.

Telegram відіграє ключову роль у поширенні пропагандистської інформації російськими ЗМІ, слугуючи потужним інструментом в умовах гібридної війни. На відміну від YouTube, Telegram має лояльнішу політику щодо аналізу контенту та обмежену модерацію, що створює можливості для безперешкодного розповсюдження фейків, дезінформації та упередженої інформації. Наприклад, пропагандистські матеріали з ресурсів, пов'язаних з державними ЗМІ РФ, завантажуються безпосередньо в Telegram, де їх перекладають на 18 мов, що дозволяє охопити не лише російськомовну та україномовну аудиторії, а й глядачів з різних країн. Ці відео можуть потім бути повторно опубліковані на інших соціальних платформах, таких як Twitter, без вказівки на їх походження. Такі ресурси активно просувають наративи, що відповідають кремлівській політиці, звинувачуючи Україну у початку агресії та у жертвах серед цивільного населення, а також поширюючи фейки про нібито очікування населення російських військ.

Надалі ці відео можна завантажити прямо з Telegram, що ускладнює відстеження їх походження. Російські пропагандисти демонструють креативний підхід і адаптують контент до потреб своєї аудиторії. Telegram-канали служать також місцем зберігання відео, пов'язаних з війною в Україні.

Всі відео супроводжуються субтитрами мовою оригіналу та перекладами іншими мовами, містять хештеги, що полегшують їх подальше просування в соціальних мережах. Іноді водяні знаки, які вказували б на підсанкційні ЗМІК, видаляються, щоб приховати джерело. Від початку російської агресії проти України проросійські акаунти в Telegram активізували поширення дезінформації за допомогою ботів. Одними з найбільш активних поширювачів прокремлівських наративів є так звані російські воєнкори, які створюють репортажі з поля бою, підкреслюючи успіхи російської армії і формуючи враження про її непереможність.

Водночас нещодавно з'явилися фейкові акаунти, які видають себе за журналістів, маскуючи свій контент під об'єктивні репортажі. Вони користуються різноманітними ефектами спеціальних зйомок, аби створити ілюзію «бойової обстановки», додаючи звуки вибухів і криків, що посилює відчуття реальності. Наприклад, російський телеграм-канал «Війна з фейками», що позиціонує себе як сервіс перевірки фактів, активно поширює дезінформацію, і зараз має понад 630 тис. підписників.

Соціальні медіа та месенджери стали важливими інструментами гібридної війни РФ проти України з 2014 року. Російські пропагандистські ЗМІ ефективно використовують їх для впливу на українську та світову аудиторії, розповсюджуючи неправдиву інформацію з метою дискредитації України, її уряду та Збройних сил, а також для легітимізації окупації Криму.

3.2. Технології протидії держави та суспільства політико-технологічній діяльності Telegram в Україні

Згідно з останніми дослідженнями, Telegram є найбільш популярною платформою в Україні, якою користуються 72% населення [2]. Ця служба швидко здобула популярність як в Україні, так і у світі, виступаючи альтернативою відомим «зарегульованим» платформам. Проте аналіз її Умов використання, Політики конфіденційності та змісту існуючих телеграм-каналів свідчить про те, що відсутність регулювання веде до низького рівня безпеки. Декларативні норми щодо заборони використання платформи для шахрайства та насильства не виконуються, а контент на платформі часто містить шкідливі матеріали. Питання захисту прав інтелектуальної власності взагалі не порушується в політиці компанії, а випадки вилучення контенту є поодинокими. Варто зазначити, що відсутня форма для скарг на незаконний контент, користувачам пропонується контактувати компанію через електронну пошту, що ставить під сумнів забезпечення свободи слова і може призводити до його порушення. Складність у боротьбі з дезінформацією ускладнюється анонімністю телеграм-каналів, які ведуться невідомими особами, що утрудняє роботу правоохоронних органів, які мають завдання захищати національну безпеку від інформаційних загроз. Постійні зловживання в Telegram ведуть до науково-політичних дискусій про всі ризики його використання. Особливе занепокоєння викликане російським походженням платформи, оскільки її засновником є росіянин, хоча немає підтверджень, що він є єдиним власником компанії. Офіційно компанія зареєстрована в Об'єднаних Арабських Еміратах, але деталі про місцезнаходження офісу залишаються невідомими. Подібна ситуація сталася зі німецькими органами, які не змогли вручити процесуальні документи під час судового розгляду проти компанії. Відсутня інформація про розташування серверів, інвесторів та працівників компанії, проте відомо, що у 2018 році російські олігархи інвестували в компанію, яка на той час була

збитковою. Офіційна інформація свідчить, що працівники Telegram – це вихідці з Санкт-Петербурга, які змушені були залишити країну через регулювання в ІТ-сфері. Тим не менш, дані свідчать про можливу лояльність платформи до Росії. Аналітики агентства «Мольфар» зазначають, що віцепрезидент Telegram під час заборони платформи в РФ вільно перебував у Росії і публікував фотографії з високопосадовцями. Незабаром російські посадові особи оголосили, що конфлікт усунено і заборону скасовано. Ще один доказ співпраці Telegram з російськими спецслужбами надають свідчення українських полонених, які повідомляли, що під час допитів їм показували їхні переписки та дані з платформи. Експерти вказують на те, що платформа не використовує наскрізного шифрування, а наші повідомлення зберігаються на серверах у незашифрованому вигляді. За даними OSINT-розслідувань, сервери Telegram розміщені на території Росії.

Отже, враховуючи наведену інформацію, у контексті війни надання країні-агресору можливості сформувати базу даних українських громадян може бути надзвичайно небезпечним і суперечить Стратегічній цілі 4 Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року, яка передбачає дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, рівність у вираженні поглядів, захист приватного життя, доступ до об'єктивної інформації та захист прав журналістів під час виконання їхніх обов'язків, а також протидію розповсюдженню незаконного контенту. Щодо захисту персональних даних користувачів, у Політиці конфіденційності платформи зазначено, що дані європейських користувачів зберігаються в дата-центрах у Нідерландах, а сервери цих дата-центрів належать Телеграму.

У Політиці не зазначено про інших користувачів та механізми збереження їхніх даних, що суперечить нормам законодавства Європи та України щодо захисту персональної інформації. Співзасновник Інституту дослідження кібервійни В. Кучерук попереджає, що завантажуючи

відповідний додаток, ми надаємо доступ до телефонної книги, галереї, документів та інших важливих даних, включаючи геолокацію. Невідомо, хто матиме доступ до цієї інформації та в який спосіб її використовуватимуть. Хоча в Інтернеті абсолютна безпека не можлива, платформи, які регулюються європейським законодавством, виглядають більш надійними.

Слід зазначити, що попередній досвід окремих країн у боротьбі з правопорушеннями на платформі Telegram не приніс успіху. Німеччина накладала на платформу серйозний штраф за розповсюдження насильницького контенту, збільшений через відсутність представника платформи у країні для спілкування. В Іспанії, Франції та Бразилії Telegram навіть забороняли на деякий час через поширення насильницького та порнографічного контенту, але суспільна думка на захист свободи спілкування знову переважила. На сьогодні Китай є однією з небагатьох країн, яка остаточно заборонила Telegram.

З метою захисту прав користувачів і дотримання ліберальних цінностей, Європейський Союз ухвалив кілька законодавчих актів. Серед них Кодекс практики боротьби з дезінформацією, прийнятий 16 червня 2018 року та удосконалений у 2022 році, який зобов'язує підписантів (Facebook, Twitter, YouTube, TikTok та інші) впроваджувати заходи контролю за рекламою, співпрацювати з фактчекерами та розширювати права користувачів. Після цього також були прийняті Акти «Про цифрові ринки» (14 жовтня 2022 року) та «Про цифрові послуги» (19 жовтня 2022 року). Окрім того, 13 березня 2024 року був ухвалений Європейський акт «Про свободу медіа». Ці акти створюють безпечне цифрове середовище, в якому онлайн платформи зобов'язані забезпечувати прозорість поширення інформації й захист прав користувачів, а також співпрацювати з контролюючими органами.

Цікаво, що це регулювання поширюється не на усі платформи, а лише на так звані цифрові гіганти (VLOP), що мають понад 45 мільйонів користувачів, тобто 10% населення ЄС. На даний момент до таких платформ

належать META, LinkedIn, TikTok, X (Twitter), Booking. Європейський законодавець вважає, що такі платформи можуть створювати значні ризики для інформаційного простору ЄС, тому повинні дотримуватися найвищих стандартів захисту. Важливо, що Європейська Комісія має повноваження моніторити їхню діяльність, а також уповноважувати національні контролюючі органи слідкувати за іншими онлайн платформами.

У травні 2024 року рішенням було визначено, що Бельгійський інститут поштових послуг та комунікації буде відповідальним за моніторинг діяльності Telegram. Це дозволить ефективніше притягати платформу до відповідальності у разі виявлення порушень. Проте, поки що результати моніторингу відсутні, тому робити висновки щодо ефективності європейського регулювання зарано. Оскільки Україна не може чекати, поки Telegram виконає європейські вимоги, українські законодавці вирішили спробувати вирішити проблему самостійно. 25 березня 2024 року до Верховної Ради був поданий спільний законопроект від усіх проукраїнських партій «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації, через які поширюється масова інформація». Згідно з новим законопроектом, законодавець окремо визначає суб'єкта в медійній сфері – платформу спільного доступу до інформації, яка слугує для розповсюдження масової інформації. Ця платформа має облікові записи (сторінки, канали тощо) для користувачів, через які відбувається поширення контенту. Основна мета законопроекту полягає у зобов'язанні провайдерів цих платформ забезпечити: в умовах використання сервісу можливість зупинення або припинення доступу для платформ, що порушують статті Закону України «Про медіа» та законодавство про авторське право; обмеження поширення на території України програм і користувацької інформації, яка не відповідає вимогам законодавства, за зверненням Національної ради; розробку прозорих механізмів для оцінки звернень користувачів щодо інформації, що може

порушувати законодавство, та забезпечення ефективного розгляду цих звернень з повідомленням користувачів про результати; а також виконання вимог Національної ради, як зазначено в Законі України «Про медіа»

Однією з ключових норм законопроекту є вимога до провайдера платформи спільного доступу до інформації, що не підпадає під юрисдикцію України чи Європейського Союзу, забезпечити наявність в Україні повноважного представника для взаємодії з Національною радою та іншими державними органами. На вимогу Національної ради ці платформи повинні розкривати структуру власності та джерела фінансування, щоб дослідити, чи є обставини, передбачені Законом України «Про медіа», які забороняють діяльність суб'єктів медіа, що мають зв'язки з державою-агресором. У пояснювальній записці до законопроекту підкреслюється існуюча несправедливість у підході до провайдерів відеоплатформ і провайдерів інформаційних платформ, де лише перші зобов'язані модерувати контент і захищати права користувачів, тоді як до других такі вимоги не висуваються.

Слід підкреслити, що законопроект встановлює презумпцію, згідно з якою відсутність можливості провести перевірку через недостатній контакт з провайдером (внаслідок відсутності представництва або ненадання запитуваних документів та інформації) є підставою для визнання структури власності цього провайдера непрозорою. Відповідно, Україна має намір змусити платформу співпрацювати безпосередньо з національним медіа-регулятором та обмежити її діяльність у рамках відповідного правового поля. Проте, ймовірність досягнення бажаного результату є низькою, оскільки метою Telegram є вплив на користувачів через поширення контенту, а не забезпечення їх цифрових прав. Тому, незважаючи на лояльність української влади до Telegram, для захисту українських користувачів та зниження ризиків дезінформації Україні, ймовірно, доведеться заборонити цю платформу, подібно до того, як це було з Вконтакте та Однокласники. Такий крок викликав неоднозначну реакцію міжнародних організацій та

українського суспільства, проте з часом він виявився обґрунтованим. Схожа ситуація склалася з заборонаю російських телеканалів, які спочатку викликали критику в ЄС, але в березні 2022 року Європейський Союз також ухвалив аналогічні рішення. Україна повинна стати новатором і демонструвати приклад демократичним країнам. Поки питання регулювання Telegram залишається відкритим, експерти радять вжити заходів для зменшення потенційних ризиків, зокрема, дотримуватися правил «розумного використання», що передбачають уникнення передачі чутливої інформації через платформу та відмову від підписки на анонімні телеграм-канали.

Закриття Telegram в Україні вимагає тільки політичної волі, адже існує більш ніж достатньо формальних та фактичних підстав для такого кроку. По-перше, це російське походження платформи, непрозора структура власності та нез'ясовані джерела фінансування. По-друге, правоохоронні органи постійно підкреслюють її небезпеку, пов'язану з обробкою особистих даних користувачів та співпрацею з спецслужбами країни-агресора. По-третє, ця платформа є однією з основних джерел для поширення дезінформації та незаконного контенту.

ВИСНОВКИ

Месенджер Telegram став потужним інструментом політичних технологій завдяки своїм унікальним характеристикам, таким як анонімність, швидкість поширення інформації та можливість створення великих інформаційних каналів. Він дозволяє політичним акторам оперативно комунікувати з аудиторією, формувати громадську думку та мобілізувати прихильників. Використання Telegram у політичних кампаніях сприяє таргетованій комунікації, обходячи традиційні медіа, що робить його ефективним для просування політичних наративів, агітації та координації протестних рухів. Водночас, анонімність та слабка модерація платформи створюють ризики поширення дезінформації, маніпуляцій та пропаганди, що вимагає від суспільства розвитку медіаграмотності та критичного мислення. Таким чином, Telegram є не лише технологічним інструментом, але й

стратегічним ресурсом, який визначає сучасні підходи до політичної боротьби, водночас потребує відповідального використання для збереження демократичних принципів.

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки щодо ролі та значення месенджера Telegram у політичних процесах, зокрема в контексті України та гібридної війни:

1. З'ясовано, що у сучасній політичній науці існують такі підходи до визначення феномену «Інструмент політичних технологій» як набору засобів, прийомів, методів, способів, процедур, які використовують суб'єкти політичної діяльності (особистості, політичні і суспільні групи, політичні партії, громадські об'єднання, групи тиску тощо, а саме:

1) Теоретичний – що розглядає такі інструменти політичних технологій, як-от: аналіз, прийняття рішень, керування конфліктами, переговорами, лобіювання, вибори, інформація, мережі, досліджений Г.Почепцовим у праці «Інформаційна політика»;

2) Прикладний – опис того, що працює на практиці. Представлений дослідженнями R. Michael Alvarez, Lonna Rae Atkeson, Jennifer Morrell, Maggie Tolouse Oliver у межах MIT Election Lab (2023), спрямований на опис та оцінку інструментів політичних технологій. В тому числі виборчих.

2. Було визначено, що підґрунтям, яке дозволяє месенджерам, зокрема Telegram, виступати у ролі інструментів політичних технологій є:

- Швидке поширення інформації
- Здатність мобілізувати громадян
- Вплив на формування громадської думки
- Можливість для політиків обходити традиційні медіа, створюючи прямі канали комунікації.

Дослідження вказують на зростання популярності месенджерів через можливість швидкого доступу до новин, функціональність пересилання повідомлень та відсутність обмежень на поширення контенту.

3. Було з'ясовано, що у політичній науці Telegram досліджується як платформа, що впливає на політичну комунікацію та дезінформацію. Його анонімність і швидкість поширення контенту роблять його об'єктом вивчення в контексті цифрової демократії та гібридних загроз.

Дослідники зазначають, що після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну популярність Telegram різко зростає, що пов'язано з оперативністю інформування та відсутністю цензури. Зокрема, Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у 2022 році зафіксував збільшення використання Telegram як основного джерела новин серед українців. Також приділяється увага політизації месенджера, що проявляється через створення авторизованих та анонімних каналів, які використовуються політиками.

4. Опрацювання наукової літератури дало змогу встановити, що створений у 2013 році Павлом Дуровим для забезпечення конфіденційності, Telegram еволюціонував від месенджера до платформи для політичної агітації, координації рухів і поширення інформації через канали та боти.

5. В ході праці визначено, що Telegram має ознаки інструменту політичних технологій, оскільки має:

- 1) Великі канали комунікації;
- 2) Засоби односторонньої передачі інформації;
- 3) Позиціонує анонімність як засіб уникнення політичної відповідальності;
- 4) Відіграють роль альтернативних медіа.

Завдяки великим каналам і односторонній передачі інформації Telegram є ефективним інструментом політичної комунікації, хоча анонімність сприяє поширенню маніпуляцій.

Політичні телеграм-канали відіграють роль альтернативних медіа, що не піддаються цензурі. Значну частину політичного Telegram представляють канали, що належать до різних «сіток», афілійованих з політичними суб'єктами.

6. Під час проведення дослідження вдалося засвідчити, що політизація Telegram відбувалася через зростання популярності каналів, використання ботів і адаптацію платформи для політичних кампаній, зокрема для координації протестів і агітації.

Telegram почав активно використовуватися в Україні після заборони російських соціальних мереж у 2017 році, що призвело до стрімкого зростання аудиторії месенджера до 4,5 млн користувачів. Під час президентських виборів 2019 року Telegram продемонстрував свій політичний потенціал.

З початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році Telegram остаточно закріпився як політичний інструмент.

7. На основі аналітичних звітів, вийшло описати телеграм-канали як інструмент гібридної та повномасштабної війни РФ проти України.

У працях О.Маруховська-Kartunova «Digital journalism and the role of social media in shaping public perception of Russian aggression in Ukraine», К.Кіфорчук «Frequency Analysis of Russian Propaganda Telegram Channels», проаналізовано, що Telegram використовується як технологія для дезінформації та пропаганди, спрямованих на дестабілізацію України. Російські телеграм-канали активно використовуються для розповсюдження фейків з метою підриву морального духу українців.

Анонімність і відсутність модерації в Telegram полегшують роботу пропагандистів. Більшість новин про Україну базуються на заявах російських офіційних осіб. Українська позиція часто вказується узагальнено («українські медіа», «місцеві ЗМІ»). Пряма мова в цитатах використовується виключно для російських посадовців.

8. На основі ознайомлення з чинним законодавством України та міжнародним досвідом вдалося проаналізувати методи протидії держави та суспільства діяльності Telegram.

Ці інструменти представлені через:

- моніторинг загроз національній безпеці;
- вимогами до Telegram щодо блокування шкідливого контенту;
- спробами підвищення медіаграмотності серед громадян.

З урахування перецеденту блокування російських соцмереж Вконтакте та Однокласники зроблено висновк, що закриття Telegram в Україні вимагає тільки політичної волі, адже існує більш ніж достатньо формальних та фактичних підстав для такого кроку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Активність новинних телеграм-каналів до і після 24 лютого. Дослідження. LOOQME : вебсайт. URL: <https://marketer.ua/ua/activity-of-newstelegram-channels-before-and-after-february-24-research>

2 Бахметьєва А., Кирилова О. Специфіка презентації громадсько-політичної проблематики в соціальних медіа традиційними новинними ЗМІ

під час війни в Україні. Communications and Communicative Technologies. 2022. Вип. 22. С. 5–14.

3 Буняк В. Дуров в інтерв'ю Financial Times: Кількість користувачів телеграму сягнула 900 мільйонів у лютому 2024 року. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/34401/2024-03-11-durov-vintervyu-financial-times-kilkist-korystuvachiv-telegramu-syagnula-900-milyoniv-u-lyutomu-2024-roku/>

4 Васківська О. Є. Особливості інформаційних каналів соціальних мереж під час російсько-української війни. Актуальні проблеми науки, освіти та суспільства в сучасних умовах : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Полтава : ЦФЕНД, 2022. Ч. 2. С. 72–73

5 Года М. Telegram: історія створення месенджера, боти та блокування сервісу URL: https://techno.24tv.ua/telegram-bot-shho-tse-istoriya-stvorenniya-oglyad-na-telegramkanali_n1343625

6 Гордієнко Т. Чому українські журналісти закохуються в Telegram URL: <https://ua.ejoonline.eu/4651/tsyfrovi-media/ukrainian-journalists-telegram>

7 Гоюк І. Telegram-канал для медіа: чи варто запускати і для яких цілей URL: <https://www.thelede.media/lifehacks/2020/02/19/1001/>

8 Досенко А. К. Telegram-канали як платформи для поширення контенту в Україна за часів війни. Обрії друкарства, (2(14), 54–65. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295207](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295207)

9 Жесть України : вебсайт. URL: <https://t.me/+FjG6Z6UKA7czOWRi> (дата звернення: 30.11.2024).

10 Жугай В., Кузнецова Т. Особливості Телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71), № 6, Ч. 3. С. 120–125.

11 Карпенко О. Павел Дуров заплатит пользователю «Хабрахабра» \$100 тыс. за найденную в Telegram уязвимость. URL: <https://ain.ua/ru/2013/12/23/pavel-durov-zaplatit-polzovatellyu-habraxabra-100-tys-za-najdennuyu-dyru-v-telegram/>

12 Ляпіна К. Телеграм-канали: недостовірні аноніми чи якісні ЗМІ? URL: <http://grinchenkoinform.kubg.edu.ua/telegram-kanaly-nedostovirni-anonimy-chy-yakisnezmi/#.X61AkN4zZaQ>

13 Мальченко В. Соцмережі і телеграм-канали – основні джерела інформації дніпровських онлайн-змі URL: <https://imi.org.ua/blogs/sotsmerezhi-i-telegram-kanalyosnovni-dzherela-informatsiyi-dniprovskyh-onlajn-zmi-i31520>

14 Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. 2022. Оporaua.org : вебсайт. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyiivini-opituvanniaopori-24068

15 Найбільші Telegram-канали: як вони пов'язані з нардепами і хто є містком для російського контенту? LB.ua : вебсайт. URL: https://lb.ua/news/2023/08/02/567841_naybilshi_telegramkanali_yak_voni.html

16 Новини UA : телеграм-канал. URL: <https://t.me/+FjG6Z6UKA7czOWRi>

17 Опитування. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Kiis : вебсайт. URL : <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports> (=ukr

18 Політика конфіденційності Telegram URL: <https://telegram.org/privacy/ua>

19 Почепцов Г. Г. Інформаційна політика К. : Знання, 2006. 663 с. <https://westudents.com.ua/knigi/365-nformatsyna-politika-pocheptsov-gg.html>

20 Семенова І. Джокери з Телеграму. Топ-10 українських політичних каналів за кількістю підписників. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/top-ukrajinskih-politichnihtelegram-kanaliv-z-naybilshoyu-kilkistyu-pidpisnikiv-infografika-50092439.html>

- 21 Токар Н. 8 доказів небезпеки одного з найуспішніших російських проєктів Telegram. URL: <https://cripo.com.ua/vojna-s-rf/8-dokaziv-nebezpeky-odnogo-z-najuspishnishyh-rosijskyh-proyektivtelegram/>
- 22 Фігуранти резонансного розслідування про російські телеграмканали атакують авторку URL: <https://bit.ly/3pFkizW>
- 23 Ярова М. Усе, що можна дізнатися про вас у Telegram-ботах. URL: <https://ain.ua/2023/03/03/useshho-mozhna-diznatysya-pro-vas-u-telegram-botah/>
- 24 Ївженко Д. Засновник Signal заявив, що навіть Facebook Messenger більш захищений ніж Telegram. URL: <https://ain.ua/2021/12/28/zasnovnyk-signal-facebook-messenger-telegram/>
- 25 Abay Gaspar H. Radicalization and political violence – challenges of conceptualizing and researching origins, processes and politics of illiberal beliefs / H. Abay Gaspar, C. Daase, N. Deitelhoff. Text : unmediated // International Journal of Conflict and Violence. 2020. 14 (2). P. 1–19.
- 26 Alonso-Muñoz L. Telegram in campaign: The use of mobile instant messaging services in electoral political communication. Communication and Society. 2022. 35 (4). P. 71–88. doi: 10.15581/003.35.4.71-88
- 27 Al-Rawi, A. Telegramming hate: Far-right themes on dark social media . Canadian Journal of Communication. 2021. 46 (4). P. 821–851. doi: 10.22230/cjc.2021v46n4a4055.
- 28 Al-Rawi A. News loopholing: Telegram news as portable alternative media. Journal of Computational Social Science. 2022. 5 (1). P. 949– 968. doi: 10.1007/s42001-021-00155-3.
- 29 Amarasingam A. How Telegram disruption impacts Jihadist platform migration. CREST report. 2021. URL: <https://crestresearch.ac.uk/resources/how-telegram-disruption-impacts-jihadist-platform-migration/>.

- 30 Ameli S. R. Election journalism: Investigating media bias on Telegram during the 2017 presidential election in Iran / S. R. Ameli, H. Molaei. *Digital Journalism*. 2020. P. 975–991. doi:10.1080/21670811.2020.1777881.
- 31 Bastani P. COVID-19 Related Misinformation on Social Media: A Qualitative Study from Iran / P. Bastani, M. A. Bahrami. *Journal of Medical Internet Research*. 2020. doi: 10.2196/18932
- 32 Bloom M. Navigating ISIS's preferred platform: Telegram / M. Bloom, H. Tiflati, J. Horgan. *Terrorism and Political Violence*. 2017. doi: 10.1080/09546553.2017.1339695.
- 33 Bodrunova S. S. Dynamics of distrust, aggression, and conspiracy thinking in the anti-vaccination discourse on Russian Telegram / S. S. Bodrunova, D. Nepiyuschikh. *Social Computing and Social Media: Design, User Experience and Impact: 14th International Conference, SCSM 2022, Held as Part of the 24th HCI International Conference, HCII 2022, Virtual Event, June 26 – July 1, 2022, Proceedings, Part I*. 2022. P. 468–484. doi: 10.1007/978-3-031-05061-9_33.
- 34 Braun V. Using thematic analysis in sport and exercise research / V. Braun, V. Clarke, P. Weate. *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise* / Eds.: B. Smith, A. Sparkes. 2016. P. 191–205.
- 35 Bryanov K. The Other Side of Deplatforming: Right-Wing Telegram in the Wake of Trump's Twitter Ouster / K. Bryanov, D. Vasina, Y. Pankova, V. Pakholkov. *Digital Transformation and Global Society. DTGS 2021. Communications in Computer and Information Science*. Springer, Cham. 2022. Vol. 1503. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-93715-7_30.
- 36 Bykov I. A. Anonymous communication strategy in Telegram: Toward comparative analysis of Russia and Belarus / I. A. Bykov, M. V. Medvedeva, A. A. Hradziushka. Paper presented at the Proceedings of the 2021 Communication Strategies in Digital Society Seminar, ComSDS. 2021. P. 14–17. doi: 10.1109/ComSDS52473.2021.9422858

37 Casero-Ripollés A. Research on political information and social media: Key points and challenges for the future *Profesional de la Información*. 2018. Vol. 27. Iss. 5. P. 964–974. URL: <https://www.doi.org/10.3145/epi.2018.sep.01>.

38 Chagas V. The ‘new age’ of political participation? WhatsApp and call to action on the Brazilian senate’s consultations on the e-cidadania portal / V. Chagas, I. Mitozo, S. Barros, J. Santos, D. Azevedo. *Journal of Information Technology & Politics*. 2021. P. 1–16. URL: <https://www.doi.org/10.1080/19331681.2021.1962779>.

39 Criezis M. Online Deceptions: Renegotiating Gender Boundaries on ISIS Telegram M. Criezis. *Perspectives on terrorism*. 2020. Vol. 14. Iss. 1. P. 67–73

40 Curley C. Covid-19 protesters and the far right on Telegram: Co-conspirators or accidental bedfellows? C. Curley, E. Siaper, J. Carthy. *Social Media and Society*. 2022. Vol. 8. Iss. 4. doi: 10.1177/20563051221129187

41 Fielitz M. Post-digital cultures of the far right: Online actions and offline consequences in Europe and the US / M. Fielitz, N. Thurston. 2018. Transcript Verlag. <https://doi.org/10.1515/9783839446706>.

42 Fonseca P. F. C. Demarcating patriotic science on digital platforms: Covid-19, chloroquine and the institutionalisation of ignorance in Brazil / P. F. C. Fonseca, B. E. Ribeiro, L. F. Nascimento. *Science as Culture*. 2022. doi:10.1080/09505431.2022.2105691.

43 Gallagher A. Layers of lies: A first look at Irish far-right activity on Telegram / A. Gallagher, C. O’Connor. Institute for Strategic Dialogue, 2021. URL: <https://www.isdglobal.org/wpcontent/uploads/2021/04/Layers-of-Lies.pdf>

44 Garimella, K. Images and misinformation in political groups: Evidence from WhatsApp in India / K. Garimella, D. Eckles. Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review. 2020. <https://doi.org/10.37016/mr-2020-030>.

45 Herasimenka A. Movement leadership and messaging platforms in preemptive repressive settings: Telegram and the Navalny movement in Russia / A. Herasimenka. *Social Media and Society*. 2022. Vol. 8. Iss. 3. doi: 10.1177/20563051221123038.

46 Herasimenka A. Misinformation and professional news on largely unmoderated platforms: The case of Telegram / A. Herasimenka, J. Bright, A. Knuutila, P. N. Howard. *Journal of Information Technology and Politics*. 2022. doi: 10.1080/19331681.2022.2076272

47 Holbrook D. Internal Debates, Doubts and Discussions on the Scope of Jihadi Violence: The Case of the Turnup Terror Squad / D. Holbrook. *Perspectives on terrorism*. 2020. Vol. 14. Iss. 6. P. 77–90.

48 Júnior M. Towards understanding the use of Telegram by political groups in Brazil / M. Júnior, P. Melo, A. P. C. Da Silva, F. Benevenuto, J. Almeida. / Paper presented at the ACM International Conference Proceeding Series. 2021. P. 237–244. doi: 10.1145/3470482.3479640.

49 Júnior M. Telegram monitor: Monitoring Brazilian political groups and channels on Telegram / M. Júnior, P. Melo, D. Kansaon, V. Mafra, K. Sa, F. Benevenuto. Paper presented at the HT 2022: 33rd ACM Conference on Hypertext and Social Media – Co-Located with ACM WebSci 2022 and ACM UMAP. 2022. P. 228–231. doi: 10.1145/3511095.3536375

50 Quinn K. Our Networked selves: Personal connection and relational maintenance in social media use / K. Quinn, Z. Papacharissi. *The Sage Handbook of Social Media* / Eds.: J. Burgess, A. Marwick & T. Poell. UK: Sage, 2018. P. 353–371

51 Kermani H. Decoding Telegram: Iranian users and ‘produsaging’ discourses in Iran’s 2017 presidential election / H. Kermani. *Asiascape: Digital Asia*. 2020. Vol. 17. Iss. 2. P. 88–121. doi: 10.1163/22142312-12340119

52 Krona M. Collaborative Media Practices and Interconnected Digital Strategies of Islamic State (IS) and Pro-IS Supporter Networks on Telegram / M. Krona. *International Journal of Communication*. 2020. № 14. P. 1888–1910

53 A Lopez-Meri A. What do politicians do on Twitter? Functions and communication strategies in the Spanish electoral campaign of 2016 / A. Lopez-Meri, S. Marcos-García, A. CaseroRipollés. *Profesional de la Información*. 2017. Vol. 6. Iss. 5. P. 795–804. URL: <https://www.doi.org/10.3145/epi.2017.sep.02>

54 Lou C. When motivations meet affordances: News consumption on Telegram / C. Lou, E. C., Jr. Tandoc, L. X. Hong, X. Y. Pong, W. X. Lye, N. G. Sng. *Journalism Studies*. 2021. Vol. 22. Iss. 7. P. 934–952. doi:10.1080/1461670X.2021.1906299

55 Nizaruddin F. Institutionalized riot networks in India and mobile instant messaging platforms / F. Nizaruddin. *Asiascape: Digital Asia*. 2021. Vol. 9. Iss. 1-2. P. 71–94. doi: 10.1163/22142312-bja10028

56 Pereira É. V. Analyzing YouTube videos shared on WhatsApp and telegram political public groups / É. V. Pereira, P. Melo, M. Júnior, V. O. Mafra, J. C. S. Reis, F. Benevenuto. Paper presented at the ACM International Conference Proceeding Series. 2022. P. 28–37. doi: 10.1145/3539637.3556997

57 Peter V. Network analysis of German COVID-19 related discussions on Telegram / V. Peter, R. Kühn, J. Mitrović, M. Granitzer, H. Schmid-Petri. *Natural Language Processing and Information Systems. NLDB. Lecture Notes in Computer Science* / Eds.: P. Rosso P., V. Basile, R. Martínez, E. Métais, F. Mezziane. 2022. Vol. 13286. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-08473-7_3 doi:10.1007/978-3-031-08473-7_3

58 Pineda A. “Backstage moments during the campaign”: The interactive use of Instagram by Spanish political leaders / A. Pineda, E. Bellido-Pérez, A. Barragán-Romero. *New Media & Society*. 2020. P. 1–28. URL: <https://www.doi.org/10.1177/14614448211047850>

59 Radchenko D. Roskomnadzor-chan and other beings: Performative practices and folklore re-action to the telegram lockout / D. Radchenko. *Etnograficeskoe Obozrenie*. 2020. 3. P. 24–37. doi: 10.31857/S086954150010046-0.

60 Reis J. C. S. Can WhatsApp benefit from debunked factchecked stories to reduce misinformation? / J. C. S. Reis, P. Melo, K. Garimella, F. Benevenuto. *Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review*. 2020. URL: <https://doi.org/10.37016/mr-2020-035>

61 Reuters Institute for the Study of Journalism. Digital news report. 2021. URL: <http://www.digitalnewsreport.org> (date of access: 09.06.2023).

62 Robertson D. How conspiracy theorists argue: epistemic capital in the QAnon social media sphere / D. Robertson, A. Amarasingam. *Popular Communication*. 2022. Vol. 20. № 3. P. 193–207. URL: <https://doi.org/10.1080/15405702.2022.2050238>

63 Rogers R. Deplatforming: Following extreme Internet celebrities to Telegram and alternative social media / R. Rogers. *European Journal of Communication*. 2020. Vol. 35. Iss. 3. P. 213–229. URL: <https://www.doi.org/10.1177/0267323120922066>

64 Salikov A. Telegram as a means of political communication and its use by Russia's ruling elite / A. Salikov. *Politologija*. 2019. Vol. 95. Iss. 3. P. 83–110. doi:10.15388/Polit.2019.95.2

65 Sánchez Gonzales H. M. Telegram as a tool for journalists: Perception and use / H. M. Sánchez Gonzales, J. Martos Moreno. *Revista De Comunicacion*. 2020. Vol. 19. Iss. 2. P. 245–261. doi:10.26441/RC19.2-2020-A14

66 Santini R. M. We love to hate George Soros: A crossplatform analysis of the Globalism conspiracy theory campaign in Brazil / R. M. Santini, C. E. Barros. *Convergence*. 2022. Vol. 28. Iss. 4. P. 983–1006. URL: <https://doi.org/10.1177/13548565221085833>

- 67 Santos M. Subversive affordances as a form of digital transnational activism: The case of Telegram's native proxy / M. Santos, M. Saldaña, K. Tsyganova. *New Media and Society*. 2021. doi: 10.1177/14614448211054830
- 68 Sardari P. Evidence on the role of social media in the illegal trade of Iranian wildlife / P. Sardari, F. Felfelian, A. Mohammadi, D. Nayeri, E. O. Davis. *Conservation Science and Practice*. 2022. Vol. 4. Iss. 7. doi: 10.1111/csp2.12725
- 69 Schlette A. The online structure and development of posting behaviour in Dutch anti-vaccination groups on Telegram / A. Schlette, J. van Prooijen, A. Blokland, F. Thijs. *New Media and Society*. 2022. doi: 10.1177/14614448221128475
- 70 Schulze H. Far-right conspiracy groups on fringe platforms: A longitudinal analysis of radicalization dynamics on Telegram / H. Schulze, J. Hohner, S. Greipl, M. Girgnhuber, I. Desta, D. Rieger. *Convergence*. 2022. Vol. 28. Iss. 4. P. 1103–1126. doi: 10.1177/13548565221104977
- 71 Schwaiger L. Mindsets of conspiracy: A typology of affinities towards conspiracy myths in digital environments / L. Schwaiger, J. Schneider, A. Rauchfleisch, M. Eisenegger. *Mindsets of conspiracy: A typology of affinities towards conspiracy myths in digital environments*. 2022. Vol. 28. Iss. 4. P. 1007–1029. doi: 10.1177/13548565221106427
- 72 Shayegan M. J. A method for identifying personality traits in Telegram / M. J. Shayegan, M. Valizadeh. Paper presented at the 2022 8th International Conference on Web Research, ICWR. 2022. P. 88–93. doi: 10.1109/IC WR54782.2022.9786253
- 73 Shehabat A. Encrypted jihad: Investigating the role of Telegram app in lone wolf attacks in the west / A. Shehabat T. Mitew, Y. Alzoubi. *Journal of Strategic Security*. 2017. 10. P. 27–53
- 74 Simon M. Linked in the dark: A network approach to understanding information flows within the Dutch Telegramsphere / M. Simon, K. Welbers, A.

Kroon, D. Trilling. Information Communication and Society. 2022. doi: 10.1080/1369118X.2022.2133549

75 Sugara R. The use of electronic communication technology by terrorist movement in Indonesia / R. Sugara, M. Ulfa, F. Eka Muzayyana Agustin, I. Subchi, A. Rina Farida, D. Toyibah. Paper presented at the 2022 International Conference on Science and Technology, ICOSTECH 2022. doi: 10.1109/ICOSTECH54296.2022.9829128. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=9829128&isnumber=9828805>

76 Tinnes J. Bibliography: Internet-driven right-wing terrorism / J. Tinnes. Perspectives on Terrorism. 2020. Vol. 14. Iss. 3. P. 168–189

77 Urman A. What they do in the shadows: Examining the farright networks on Telegram / A. Urman, S. Katz. Information Communication and Society. 2022. Vol. 25. Iss. 7. P. 904–923. doi: 10.1080/1369118X.2020.1803946.

78 Walther S. US extremism on Telegram: Fueling disinformation, conspiracy theories, and accelerationism / S. Walther, A. McCoy. Perspectives on Terrorism. 2021. Vol. 15. Iss. 2. P. 100–124

79 Yayla Ahmet S. Telegram: the Mighty Application that ISIS Loves / Ahmet S. Yayla, A. Speckhard. ICSVE Research Reports. 2017. URL: <https://www.icsve.org/briefreports/telegram-the-mighty-application-that-isis-loves/>

80 Zhao Z. Social media and academic success: Impacts of using Telegram on foreign language motivation, foreign language anxiety, and attitude toward learning among EFL learners / Z. Zhao, X. Wang, S. M. Ismail, M. K. Hasan, A. Hashemifardnia. Frontiers in Psychology. 2022. 13. doi:10.3389/fpsyg.2022.996577

81 Zihiri S. QAnon shifts into the mainstream, remains a farright ally / S. Zihiri, G. Lima, J. Han, M. Cha, W. Lee. Heliyon. 2022. Vol. 8. Iss. 2. doi: 10.1016/j.heliyon.2022.e08764.

82 Kiforchuk K. Frequency Analysis of Russian Propaganda Telegram Channels URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f071b0b4-fd3a47b9-9ad4-f83e91b7a5f4/content> (date of access 03.11.2024).

83 Roy S., Pourabbas Vafa E., Khanmohammadi K., Nilizadeh S. DarkGram: Exploring and Mitigating Cybercriminal Content Shared in Telegram Channels 2024. URL: <https://arxiv.org/pdf/2409.14596>

84 Marukhova-Kartunova O., Marukhovskiy O., Aleksandrova M., Ivanova I., Lebedenko N. Digital Journalism and the Role of Social Media in Shaping Public Perception of Russian Aggression in Ukraine. Amazonia Investiga. 2023. Vol. 12(69). P. 143–153. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.69.09.12>

85 Election Auditing: Best Practices and New Areas for Research / MIT Election Data and Science Lab. 2023. P. 28 URL: <https://electionlab.mit.edu/sites/default/files/2023-10/election-audits.pdf>

86 DellaVigna, Stefano, and Woojin Kim. 2022. “Policy Diffusion and Polarization across U.S. States.” National Bureau of Economic Research. URL: <https://www.nber.org/papers/w30142>

87 Election Assistance Commission. 2021. “Election Audits Across the United States.” URL: https://www.eac.gov/sites/default/files/bestpractices/Election_Audits_Across_the_United_States.pdf

88 Pilot Implementation Study of Risk-Limiting Audit Methods in the State of Rhode Island Report of the Rhode Island RLA Working Group August 2019 URL: <https://www.commoncause.org/wp-content/uploads/2019/09/RI-Report-Design-FINAL-WEB5.pdf>